

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

На правах рукопису

РОМАНЕНКО ЛЮДМИЛА ВІТАЛІЇВНА

УДК 377.3:63–057.86(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ
КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Науковий керівник : Н. В. Кудикіна,
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПТНЗ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	
1.1. Становлення та розвиток проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників	11
1.2. Практика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю	31
Висновки до першого розділу	42
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПТНЗ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ	
2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю	45
2.2. Реалізація педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю	69
Висновки до другого розділу.....	116
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО- ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ	
3.1. Організація та хід експериментального дослідження.....	119
3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження	148
Висновки до третього розділу.....	165
ВИСНОВКИ	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	172
ДОДАТКИ	194

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДНЗ – Державний навчальний заклад

ДПТНЗ – Державний професійно-технічний навчальний заклад

ПТО – Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

ПТНЗ – професійно-технічний навчальний заклад

ПТО – професійно-технічна освіта

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодення характеризується глибокими соціально-економічними змінами, пов'язаними з активізацією євроінтеграційних процесів і стрімким науково-технічним прогресом, що передбачають інноваційну модель розвитку економіки України. Забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на світовому та вітчизняному продовольчих ринках висуває підвищені вимоги до якості робочої сили, її компетентності та професійної мобільності. Сучасному сільськогосподарському виробництву потрібні кваліфіковані робітники з широким технічним світоглядом, здатні швидко реагувати на зміни в технологічних процесах, самостійно й творчо вирішувати складні виробничі завдання. Це вимагає від них наявності ґрунтовних професійних знань, умінь й особистісних якостей. У зв'язку з цим важливим завданням професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю є пошук сучасних прогресивних шляхів підготовки кваліфікованих робітників, одним із яких є формування в майбутніх робітників професійного інтересу.

Концептуальні положення такого пошуку закладені в Національній доктрині розвитку освіти, Державній цільовій програмі розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2011 – 2015 рр., Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр., Європейській системі кваліфікацій (ЄСК) та Національній рамці кваліфікацій (НРК), у яких наголошено на потребі вдосконалення професійної підготовки компетентних кваліфікованих робітників на основі формування професійного інтересу.

Наукові основи вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців були предметом різноаспектних досліджень В. Бадер [6], В. Бикова [8], В. Курок [54], Є. Лодатка [57], Л. Лук'янової [62], Н. Ничкало [83], С. Рудишина [118], О. Семенов [129], В. Стешенка [134], В. Ягупова [161] та ін. Розробленню змісту, методів і форм теоретичної та практичної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів

присвячено праці М. Вовковінського [14], Д. Гоменюка [26], О. Дубініної [31], Л. Комісарової [46], Н. Кудикіної [52], Г. Лук'яненко [61], Л. Нестерової [82], В. Паржницького [86], В. Радкевич [101], І. Савченко [121], Л. Сушенцевої [138], О. Юденкової [155] та ін. Окремі проблеми професійної підготовки сучасних фахівців аграрного профілю та її складників вивчали І. Буцик [12], Л. Головка [24], С. Заскалета [39], О. Кашук [43], В. Лозовецька [59], П. Лузан [60], В. Манько [65], О. Марковська [70], С. Мельник [74], М. Михнюк [78], В. Свистун [128] та ін.

Окремі аспекти проблеми формування інтересу до трудової діяльності учнівської молоді розкрито в дослідженнях Р. Гарбич [19], А. Деркач [28], О. Зайцевої [37], С. Крягжде [50], К. Мікульські [164], Н. Пасічник [87], М. Цурек [168] та ін. Проблеми підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів з проекцією на формування професійного інтересу розглядали М. Агапова [2], В. Римкявичене [104] та ін.

Водночас проблема формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю практично залишилася поза увагою дослідників і не була предметом спеціального наукового вивчення.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури уможливив виявлення суперечностей між:

- вимогами суспільства до професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі та низьким рівнем мотивації до цієї діяльності учнів професійних навчальних закладів;

- об'єктивними процесами, що розгортаються у професійно-технічній освіті, та відсутністю обґрунтованих педагогічних умов і методики здійснення освітньої діяльності щодо формування професійних інтересів учнів у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю;

- можливістю створення у професійно-технічних навчальних закладах сприятливих педагогічних умов щодо формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників та недостатньою обізнаністю педагогів

із їх змістом та методикою реалізації у навчально-виробничому процесі ПТНЗ аграрного профілю.

Зазначені суперечності обґрунтовують актуальність проблеми та вибір теми дисертаційної роботи: «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження належало до плану науково-дослідної роботи Інституту професійно-технічної освіти АПН України «Психолого-педагогічні засади професійної орієнтації молоді на робочі професії», державний реєстраційний № 0109U001191. Тему дослідження затверджено вченою радою Інституту професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України (протокол № 2 від 24 жовтня 2006 року) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 2 від 27 лютого 2007 року).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійного інтересу в учнів професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю.

Завдання дослідження:

- вивчити стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній літературі та практику формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю;
- науково обґрунтувати сутність і структуру поняття «професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі», розкрити зміст поняття «формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю»;

- обґрунтувати експериментальні педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників та розробити методику їх реалізації у ПТНЗ аграрного профілю;

- визначити критерії, показники та рівні сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі;

- експериментально перевірити ефективність пропонованих педагогічних умов.

Об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

Методи дослідження:

- теоретичні – аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, нормативної документації під час вивчення теоретичних основ досліджуваної проблеми; метод теоретичного моделювання та системного аналізу і синтезу на етапах визначення мети, предмета, гіпотези, завдань дослідження, виявлення педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю; узагальнення результатів експерименту;

- емпіричні – діагностичні (спостереження, бесіда, анкетування, тестування) для з’ясування результативності професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників й ефективності педагогічних умов формування професійного інтересу в майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю; експертна оцінка, узагальнення незалежних характеристик для отримання незалежних оцінок досліджуваного педагогічного явища; метод рейтингу та самооцінки для з’ясування думок, ставлень і оцінок учнів щодо набуття ними професійного інтересу; вивчення результатів навчально-виробничої діяльності учнів; педагогічний

експеримент для перевірки ефективності педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю;

– статистичні (методи комп'ютерного статистичного опрацювання здобутих даних (SPSS)) для оброблення та інтерпретації результатів експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників (забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу кваліфікованого робітника; забезпечення готовності педагогів професійно-технічного навчального закладу до формування професійного інтересу учнів; оновлення змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; забезпечення особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ); обґрунтовано сутність і структуру поняття «професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі»; розкрито зміст поняття «формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю», заснованого на суб'єкт-суб'єктній взаємодії, з одного боку, цілеспрямованої професійної підготовки учнів професійно-технічного навчального закладу до виробничої діяльності в аграрній галузі економіки, з іншого – професійного саморозвитку та самовдосконалення майбутнього аграрія на основі ставлення до себе як до суб'єкта обраної професійної діяльності; визначено критерії, показники й рівні сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі.

Подальшого розвитку набули теоретичні основи проблеми реалізації навчально-виробничої діяльності на суб'єкт-суб'єктних засадах учасників професійної підготовки в контексті формування професійного інтересу учнів ПТНЗ.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу в майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю; програми факультативного курсу «Професійна кар'єра» для вивчення особистісних професійних інтересів і проектування шляхів досягнення професійного успіху учнів у процесі майбутньої професійної діяльності та програми клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ», спрямованої на опанування педагогами інтерактивних методів навчання як інструментарію формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

Матеріали дослідження можуть бути використані педагогами ПТНЗ аграрного профілю для вдосконалення процесу формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ході їх підготовки, а також перепідготовки педагогів професійного навчання.

Наукові положення та результати дослідження проблеми формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю **впроваджено** в систему роботи Балинського вищого професійного училища № 36 (довідка № 651 від 15.09.2014 р.), ДПТНЗ «Конотопський професійний аграрний ліцей» (довідка № 420/1 від 07.10.2014р.), ДНЗ «Ржищівський професійний ліцей» (довідка № 191 від 10.09.2014 р.), ДПТНЗ «Хотинський професійний аграрний ліцей» (довідка № 330 від 08.10.2014 р.), ДНЗ «Катюжанське вище професійне училище» (довідка № 391/1 від 03.09.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. У статті «Обґрунтування методики формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва», написаною спільно з Н. Кудикіною, дисертантці належить визначення та обґрунтування основної мети й конкретних цілей, змісту, засобів, форм, методів, прийомів, педагогічних технологій

професійно-технічної освіти як основних чинників формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. Ідеї та розробки співавтора (Н. Кудикіної) в дисертації не використані.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися, обговорювалися на таких наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях: міжнародних: «Психолого-педагогічні засади профільного навчання та профорієнтаційної роботи: досвід, тенденції, перспективи» (Донецьк, 2010); всеукраїнських: «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти» (Київ, 2010); «Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників» (Київ, 2010); «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (Київ, 2011); звітних науково-практичних конференціях Інституту професійно-технічної освіти НАПН України: «Теорія і практика професійно-технічної освіти в контексті інтеграції України в європейський освітній простір» (Київ, 2008); «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (Київ, 2009).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації відображені в 14 публікаціях, з яких: 7 статей у фахових виданнях, затверджених МОН України; 1 – у зарубіжному виданні; 6 тез доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Становлення та розвиток проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників

Актуальність дослідження проблеми формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника та визначення мети і завдання детермінують логіку нашої науково-дослідницької роботи. Насамперед наші наукові інтереси було спрямовано на аналіз стану дослідженості проблеми формування професійного інтересу в педагогічній теорії.

Оскільки понятійно-категоріальний апарат у методологічному забезпеченні досліджень визнаний одним із провідних пізнавальних засобів, що їх застосовують у науковій праці, та істотно важливим для отримання об'єктивно істинних наукових знань, то здійснюване нами дослідження проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю передусім передбачало визначення змісту ключового поняття «професійний інтерес» у його взаємозв'язку з термінами «інтерес», «пізнавальний інтерес», які у науковій літературі трактуються як взаємодетерміновані.

Ядром досліджуваного термінологічного словосполучення є дефініція «інтерес». Глибоке осмислення його сутності в контексті нашого дослідження спонукає до аналізу філософської, психологічної та педагогічної наукової літератури за такою логікою: характеристика категорій «інтерес», «професійний інтерес», «професійний інтерес кваліфікованого робітника аграрної галузі». У філософському розумінні інтерес розглядають як властиве особистості ставлення, що виражає позитивну або негативну

спрямованість її активності. Активність людина може виявляти у формі різноманітної діяльності, у тому числі й професійної. Така активність має на меті пошук, вибір, використання або створення шляхів, засобів, способів діяльності, здатних задовольняти людські потреби. Відтак, інтерес безпосередньо пов'язаний зі сферою людських потреб і діяльностей.

Ключове значення у філософському тлумаченні поняття «інтерес» має думка про те, що інтереси детермінують людську життєдіяльність, вони є спонукальною силою суб'єкта діяльності [147, с. 246]. Застосування термінологічного словосполучення «суб'єкт діяльності» не є випадковим. Категорія суб'єкта має методологічне значення для найрізноманітніших досліджень, пов'язаних з діяльністю, якою опосередковуються інтереси особистості [5].

Подальший філософський аналіз поняття «інтерес» вказує на актуальність філософського вчення про детермінізм (від лат. *Determine* – визначаю, обмежую), яке фіксує увагу на визначеності буття будь-яких явищ, отже, й людських інтересів, іншими явищами, чинниками, процесами тощо. Філософське вчення про детермінізм відповідає на питання: чому виникає річ, чим вона породжена, чим визначається її існування і чому вона змінюється та зникає, на що перетворюється. Центральним у філософському вченні про детермінізм є принцип причинності, згідно з яким не існує нічим не зумовлених подій, кожне явище породжене іншими явищами [146].

Таким чином, аналіз категорії інтересу з позиції філософії акцентує увагу на таких важливих його характеристиках, як суб'єктність, спрямована активність, причиново-наслідкова зумовленість.

Більш детальне їх розуміння розкрито в роботах психологів. У словнику психологічних термінів «інтерес» визначено як мотив або мотиваційний стан, що спонукає до діяльності та позначається на її перебігу [142]. Аналіз досліджень, здійснених у галузі психології (М. Артюшина [4], О. Асмолов [5], В. Бодров [10], Л. Божович [11], Б. Додонов [30],

Є. Ільїн [41], В. Ковальов [62], О. Леонтьєв [56], Г. Щукіна [153]), дозволяє розглянути поняття «інтерес» у різних площинах.

З погляду багатовимірності трактування терміна «інтерес» як психологічної категорії важливими для нашого дослідження стали роботи С. Рубінштейна [117], Л. Виготського [17] та ін. С. Рубінштейн визначає інтерес як тенденцію або спрямованість особистості, яка полягає в зосередженості її думок на певному предметі; К. Платонов указує на те, що все, що становить об'єкт інтересу, взято людиною з об'єктивної дійсності, інтерес є результатом впливу на особистість матеріальної та соціальної дійсності, а також інтерес – це виявлення пізнавальної потреби людини [41; 100; 117].

Розкриваючи причиново-наслідкову детермінованість інтересу, вчені зауважують, що інтерес виникає з емоційно-пізнавального переживання і є емоційно-пізнавальним ставленням до предмета або до безпосередньо мотивованої діяльності (М. Атрюшина) [4]; інтерес тісно пов'язаний із позитивним емоційним станом (К. Ізард) [40]; інтереси людей характеризуються поліпредметністю, вони настільки ж різноманітні, наскільки різноманітним є світ людської діяльності; інтереси безпосередньо впливають на діяльність людини, підвищують її ефективність (С. Рубінштейн) [117].

Збагачує психологічне розуміння інтересу його якісна характеристика. Академічного статусу набули такі ознаки інтересу: стійкість, широта, глибина, активність (дієвість), обґрунтовані та розкриті в роботах О. Асмолова [5], Л. Божовича [11], О. Леонтьєва [56], Г. Щукіної [153] та ін. Дослідники зауважують, що вказані характеристики інтересів часто постають в органічній єдності й лише поступово диференціюються. Як уже зазначалося, інтереси характеризуються за параметром стійкості, коли із ситуативного, випадкового, обмеженого окремими емоційними реакціями на конкретну ситуацію, інтерес стає стабільним, безпосередньо пов'язаним із

такими компонентами діяльності людини, як зміст, дії та процеси, контролювання й оцінювання, результат.

Інтереси розрізняють за широтою. В однієї особистості інтереси мають вузьке спрямування, в іншої – перерозподілені між багатьма об'єктами. Вузькість та широта інтересу зумовлені його предметом.

Важливим параметром інтересу є його глибина. Ця якісна характеристика є динамічною: рух здійснюється від інтересу до яскравого об'єкта, факту, явища, до глибших знань, які відбивають зв'язки, відношення, закономірності у навколишньому світі.

У зазначеному аспекті М. Гамезо та І. Домашенко характеризують інтереси за змістом (інтереси мають певну спрямованість – матеріальні, загальнополітичні, професійні, пізнавальні, спортивні та інші); метою (неопосередковані – інтерес до процесу діяльності, опосередковані – інтерес до результату діяльності); широтою (інтереси як сконцентрованість на одній сфері або розподіленість між об'єктами); стійкістю (інтерес, що виражає різну тривалість його збереження на певному явищі, об'єкті тощо) [18].

З позиції активності (дієвості) інтереси поділяють на активні та пасивні. Пасивний інтерес – це інтерес споглядання. Активний (дійовий) інтерес – це інтерес дії, коли особистість не обмежується спогляданням, а активно діє в колі своїх інтересів.

Вирішального значення в теорії інтересу В. Давидов [27], Д. Ельконіна [154] та інші вчені надавали введенню до наукового обігу поняття провідної діяльності, яке бере теоретичний початок у культурно-історичній спадщині Л. Виготського. Головними ознаками провідної діяльності є визначення основних психологічних змін у певному віковому періоді, а також виникнення, формування й перебудова окремих психічних процесів та якостей особистості, до яких належать і її інтереси.

Суттєвим досягненням психологічних наукових пошуків є класифікація інтересів. Одним із критеріїв класифікації вченими обрано зміст інтересу. Зміст визначається тим, на що спрямований інтерес і яку діяльність він

вмотивовує. За ознакою змісту діяльності особистості виокремлюють інтереси загальні, пізнавальні, літературні, математичні, хімічні, конструктивні, суспільно-політичні, естетичні, професійні та ін. Професійний інтерес виділяється з-поміж інших за ознакою змісту діяльності людини. Професійна діяльність – це діяльність особистості в межах своєї професії, спеціальності в певній галузі виробництва, зокрема в аграрній галузі. Спираючись на здобуті шляхом теоретичного аналізу тлумачення інтересу, пізнавального інтересу, професійного інтересу, ключове поняття нашого дослідження «професійний інтерес» розуміємо як вибіркочу спрямованість особистості, яка звернена до професійної діяльності та позитивно позначається на самому процесі діяльності в сукупності всіх її компонентів.

Відповідно до прийнятої у психології вікової періодизації розвитку особистості провідні діяльності змінюють одна одну. Психологи одностайні в тому, що в дошкільному віці такою діяльністю є ігрова, у молодшому шкільному – навчально-пізнавальна. Щодо визначення провідної діяльності у підлітковому віці, коли відбувається здобуття робітничої кваліфікації в системі професійно-технічної освіти та формування такого особистісного утворення, як професійний інтерес, у наукових колах немає однозначної позиції.

Актуальні питання вікової психології, на яких акцентує увагу М. Савчин, дозволяють стверджувати, що психолого-педагогічні особливості провідної діяльності відпрацьовані лише для молодшого шкільного віку. За критерієм часових меж провідна діяльність утримується впродовж достатньо великих проміжків часу. Коли мова йде про підлітків, теорія і практика свідчать про актуальність залучення дітей цієї вікової категорії до різноманітних видів діяльності, які забезпечують соціальну, у тому числі й професійну, орієнтацію особистості [123].

У період дорослішання (за віковою періодизацією розвитку особистості Л. Виготського, Д. Ельконіна), який триває від 11 – 12 до 20 років і охоплює підлітковий вік, ранню та зрілу юність, головним є перехід від дитинства до

дорослості. Період дорослішання позначений якісними і кількісними змінами у біологічній, психологічній, особистісній і соціальній сферах людини. Підліток і юнак відкривають для себе свій внутрішній світ (Г. Асмолов, Ф. Холл та ін.) [5; 150], ідентифікують себе в соціумі (В. Сухомлинський, Ф. Холл, З. Фрейд та ін.) [137; 150; 148], обирають життєвий шлях на основі ціннісного і професійного самовизначення (Л. Виготський, Ж. Піаже та ін.) [17; 91]. Особливо актуальними в період дорослішання є потреби особистості у професійному самоствердженні, самовираженні, самореалізації та саморозвитку [123].

Відтак, визначальним показником провідної діяльності у підлітковому віці є соціалізація особистості в процесі професійної орієнтації та здобуття професійної освіти. У теоретичних дослідженнях характеристики провідної діяльності з позиції формування інтересів у підлітковому віці подані лише у вигляді загальних орієнтирів, а наукові дискусії стосовно провідної діяльності у період здобуття підлітками професійно-технічної освіти тривають.

Окремі дослідники психології підлітків, надаючи статусу провідної певним видам діяльності, особливу увагу приділяють провідним механізмам активного залучення особистості (мотивам, інтересам тощо) до конкретного виду діяльності. У психологічних дослідженнях, присвячених проблемам мотивації людської діяльності (А. Маркова [69], С. Рубінштейн [117], В. Синявський [132], К. Юнг [157] та ін.), інтерес розглядають як один із провідних компонентів мотиваційної системи. Встановлено, що мотивація, а отже, й інтереси особистості, формуються, змінюються, перебудовуються. Актуальними для нашого дослідження є деякі положення теорії розвивального навчання. Відомо, що дослідження цього напрямку передусім здійснювалося науковим колективом, очолюваним В. Давидовим. Дослідження проводилися переважно на матеріалі початкової школи. Було доведено: головні психологічні новоутворення молодших школярів, у тому числі й інтерес до навчання, формуються лише у процесі діяльності й за

умови, що її суб'єкт активно накопичує теоретичні знання, бере участь у плануванні цієї діяльності, її осмисленні, аналізі та оцінюванні. Згідно з теорією розвивального навчання основою пізнавального інтересу учнів початкової школи є теоретичні знання, способом його розвитку – навчальна діяльність, а продуктом розвитку – як пізнавальний інтерес, так й інші психологічні новоутворення особистості [27].

Викладене вище дає нам підстави, осмисливши психологічний контекст суб'єктності, детермінованості, активно-діяльній сутності категорії інтересу, зробити такі висновки. По-перше, інтерес є притаманною особистості психологічною характеристикою спрямованості її психічних процесів та активного реагування. По-друге, інтерес як спрямованість активної особистості визначається змістом “активності”, тобто відповідної діяльності. По-третє, причиново-наслідковість інтересу дає можливість виділити його якісні характеристики та свідчить про їх умовну детермінованість.

Психологічна характеристика поняття «інтерес» тісно пов'язана з його педагогічним розумінням. Серед тих видів інтересу, які пропонуються у процесі його класифікації за критерієм змісту діяльності, з дидактичного погляду виділяють загальні й пізнавальні інтереси. При цьому найуживанішим у педагогіці є термінологічне словосполучення «пізнавальний інтерес». Саме цей вид інтересу стимулює навчально-пізнавальну діяльність учнів як суб'єктів здобуття освіти, зокрема професійної.

Серед вітчизняних досліджень пізнавального інтересу одним із найгрунтовніших є дослідження Н. Бібік. Її робота ввійшла у вітчизняну педагогічну теорію як класичне дослідження інтересу дітей до навчально-пізнавальної діяльності. Обґрунтовуючи поняття “пізнавальний інтерес”, дослідниця поділяє погляди інших учених про те, що, на відміну від загального інтересу, він пов'язаний з ядром пізнавальної діяльності, з визначальною властивістю людини – пізнавати навколишній світ не тільки

з метою біологічної та соціальної орієнтації, але й прагнення проникнути в різноманітність світу, відобразити у свідомості суб'єкта навчання істотні зв'язки, закономірності, суперечності. На цьому ґрунтується авторське визначення пізнавального інтересу, яке репрезентується як вибіркова спрямованість особистості, звернена до пізнання, його предметного боку й самого процесу пізнання, тобто до всіх компонентів пізнавальної діяльності [9, с. 25].

Н. Бібік пов'язує функціонування пізнавального інтересу з активною пізнавальною діяльністю її суб'єкта, який проявляє ініціативність пошуку, самостійність у здобутті знань, самоорганізацію та саморегулювання. Запропоноване обґрунтування пізнавального інтересу як особливої психологічної здібності особистості узгоджується з прийнятою ЮНЕСКО концепцією інноваційної освіти. У ній визнано пріоритетність принципів розвитку психічних здібностей особистості як суб'єкта освіти в контексті її розуміння, що є способом передавання молодому поколінню суми знань, умінь і навичок.

Твердження про те, що пізнавальний інтерес водночас є структурною складовою діяльності, елементом її мотиваційного компоненту і якістю особистості, дозволяє одним із показників формування інтересу вважати динаміку змін цієї діяльності.

Вивчаючи сутність пізнавального інтересу, дослідники досить докладно описали його зовнішні прояви. Так, аналіз педагогічних досліджень Н. Бібік, А. Маркова, Г. Щукіної дозволяє виявити такі показники пізнавального інтересу: активність учнів у навчальному процесі, їх прагнення за власним бажанням брати участь у навчанні, поділитись з іншими цікавою інформацією, самостійність висновків і узагальнень та ін. (Г. Щукіна) [153]; зосередженість учнів на об'єкті пізнання, надання переваги їх мимовільній увазі (А. Маркова) [69]; ступінь самостійності учнів у пізнавальній діяльності (Н. Бібік) [9].

У логіці досліджених аспектів формування пізнавальних інтересів учнів загальноосвітньої школи (Н. Бібік [9], О. Дусавицький [33], Г. Щукіна [153] та ін.) слід відзначити, що вони не можуть бути достатніми для визначення педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, оскільки не відображають специфіки професійної підготовки учнів у професійно-технічних навчальних закладах.

У заданому аспекті близькими до нашого дослідження є результати наукового пошуку В. Манька щодо теоретичних та методичних основ ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва, у якому в контексті мотиваційного забезпечення навчально-професійної діяльності студентів відображене авторське бачення професійного інтересу особистості в процесі здобуття нею професійної освіти. Дослідник зазначає, що формування професійних інтересів характеризується пролонгованістю, тобто в процесі здобуття особистістю професійної освіти можна говорити тільки про поступове переростання сформованих у загальноосвітній школі пізнавальних інтересів у професійні. Необхідно поглиблювати пізнавальний інтерес, щоб він поступово трансформувався у професійно-пізнавальний інтерес [68, с. 196].

Слід зазначити, що на об'єктивний взаємозв'язок пізнавальних та професійних інтересів указує чимало дослідників. Згідно з результатами досліджень Г. Щукіної [196] пізнавальний інтерес тісно пов'язаний з професійним [3]. На те, що пізнавальний інтерес є основою професійного, вказують у своїх роботах Л. Антіпова [3], Р. Гарбич [19], А. Голомшток [25]. Про те, що і навчальні інтереси пов'язані з вибором конкретної професії, йдеться в дослідженнях М. Агапової [2], В. Манька [63] та ін.

На основі узагальнення матеріалів власного експериментального дослідження, дослідження В. Манька [68], яке здійснювалося у вищому навчальному закладі аграрного профілю, та низки інших робіт можемо зробити висновок про те, що успішне формування інтересу забезпечують

єдність пізнання, діяльності й спілкування в процесі навчання [153]; розуміння учнями потреби, важливості та доцільності засвоєння спеціальної дисципліни в цілому та окремих її розділів для майбутньої професійної діяльності [50]; педагогічно правильне застосування дидактичних принципів: зв'язку теорії з практикою, активності й свідомості, проблемності, професійної спрямованості [39]; забезпечення емоційності навчання і створення сприятливої атмосфери в процесі навчально-професійної діяльності [153]; організація систематичної самостійної діяльності в навчальному процесі й в позааудиторний час [153]; спрямованість методів, прийомів та засобів навчання на розвиток активності студентів [128; 130]; комплексне застосування технічних засобів навчання [16; 46; 67; 125; 158]; зв'язок і єдність навчальної та науково-дослідної роботи студентів [128; 130; 135]; навчання на високому рівні складності, але водночас посилене для студентів [59; 60; 68; 128]; регулярний контроль і об'єктивна оцінка знань, умінь та навичок, результатів навчально-професійної діяльності [29; 35; 58; 64; 77; 109]; стійкість існування одного основного домінантного пізнавального інтересу, решта яких йому підпорядкована [2; 9]; домінування пізнавального у формуванні професійного інтересу [45; 87].

Здійснений аналіз праць дає можливість контекстного осмислення зв'язку «інтерес» – «пізнавальний інтерес» – «професійний інтерес», та це не є достатнім для розуміння формування останнього як окремої дидактичної категорії. Аналізуючи наукові роботи в аспекті формування професійного інтересу, ми визначили таке. С. Гончаренко, Н. Ничкало професійний інтерес трактують: 1) як спрямованість особистості на оволодіння обраною професією в процесі усвідомлення її суспільної та особистої значущості й привабливості [98, с. 130]; 2) як цілеспрямовану творчу діяльність особистості, під час якої формується зацікавленість певною професією, певним видом діяльності [98, с. 275].

Н. Пасічник професійний інтерес визначає як ставлення до праці й знань, виражене в спрямованості мислення, почуттів і волі до певної виробничої діяльності, до оволодіння глибокими знаннями, гнучкими вміннями і міцними навичками в певній діяльності [87].

С. Крягжде визначає професійний інтерес як інтерес до певної сфери діяльності, в основі якого лежать потреби, мотиви, здібності, що створюють передумови для оволодіння комплексом професійно спрямованих знань, умінь та навичок [50].

Суттєвим досягненням психологічних наукових пошуків є класифікація інтересів. Одним з критеріїв класифікації вчені визначили зміст інтересу. Зміст визначається тим, на що спрямований інтерес і яку діяльність він вмотивовує. За ознакою змісту діяльності особистості виокремлюють інтереси загальні, пізнавальні, літературні, математичні, хімічні, конструктивні, суспільно-політичні, естетичні, професійні та ін.

Професійний інтерес як зацікавленість конкретною професією визначає А. Голомшток; як усвідомлений мотив трактують М. Левітов та В. Ковальов; як спрямованість особистості на визначений вид діяльності характеризують Г. Георгієв, Є. Гроссу, Н. Матяш, Т. Панкратов; як інтерес до бажаного виду діяльності аналізують К. Аріскіна, В. Афанасьєв, М. Мінгалєєва, А. Есаулов; як ставлення особистості до професії розуміють А. Вайсбург, В. Синявський; як ставлення особистості до конкретного виду чи роду діяльності розкривають Т. Бухаріна, М. Даниленко, В. Сахаров, О. Тополь, Н. Шевченко; як сталий інтерес особистості до певної професії, для здійснення певного виду трудової діяльності – Р. Гарбич, Н. Пасічник.

Досліджуючи професійний інтерес, що формується у старшокласників, О. Мельник тлумачить його як одну із властивостей особистості, яка характеризує не лише позитивне ставлення людини до певного виду трудової діяльності, але як її спрямованість на певну діяльність [72].

Вивчаючи формування професійного інтересу учнів професійно-технічних училищ (його психологічну сутність), В. Римкявичене розглядає

професійний інтерес як складний комплекс властивостей та станів, що характеризують емоційне ставлення до обраної спеціальності, оцінку її привабливості, ступені усвідомлення професійного самовизначення, пізнавальну та вольову активність у навчально-виробничій діяльності, професійні наміри і плани на майбутнє, ціннісні орієнтації, пов'язані з професійною діяльністю [104].

Як чітко мотивоване ставлення, кероване емоційно-вольовими механізмами, що спонукає особистість до здійснення професійної діяльності, трактує інтерес дослідниця М. Агапова [2].

М. Савчин, досліджуючи проблему формування професійного інтересу з позиції професіоналізації особистості, звертається до робіт дослідників (В. Бодров, Ж. Вірна, Т. Кудрявцев, В. Шегунова, А. Маркова, Ю. Поваренков та ін.) і зазначає, що професіональний інтерес є провідним мотиваційним репрезентантом професіоналізму [123].

Теоретично та методично важливими для нашого дослідження є висновки вчених про багатоплановість процесу становлення й трансформації професійного інтересу особистості та положення про його поетапність, пов'язану з професіоналізацією людини. Виокремлення дослідниками певних етапів становлення професійного інтересу здійснюється на підставі різних підходів до періодизації розвитку особистості. Найбільш популярним серед них є застосування теорії періодизації розвитку особистості як суб'єкта діяльності. Зазначений підхід базується на моделі онтогенетичного розвитку психіки людини, починаючи з дитинства до періоду зрілості.

Вивчення підходів зарубіжних авторів щодо проблеми професійного розвитку особистості засвідчило важливість залучення до основи періодизації становлення професійного інтересу таких критеріїв, як цілеутворення та ціледосягнення в життєдіяльності людини. Так, наприклад, розкриваючи проблему життєвого шляху особистості як суб'єкта діяльності, Ш. Бюлер виокремлює п'ять головних фаз, коли разом зі змінами життєдіяльності людини формується та змінюється її професійний інтерес:

- перша фаза (від народження до 15 років) – відсутність професійного інтересу у зв'язку з несформованістю точних цілей життя;

- друга фаза (від 15 до 20 років) – зародження професійного інтересу у зв'язку з оцінкою цілей життя і формуванням плану їх досягнень;

- третя фаза (від 20 до 40 – 45 років) – практикоорієнтований професійний інтерес, досягнення професійних цілей;

- четверта фаза (від 45 до 65 років) – зміцнення або перегляд майбутніх життєвих цілей;

- п'ята фаза (від 65 до 70 – 80 років) – згасання професійного інтересу у зв'язку з припиненням професійної діяльності.

Зародження й трансформація професійних інтересів у концепції періодизації професіоналізації особистості Д. С'юпера [166] охоплює такі стадії професіоналізації особистості:

- перша стадія (від народження до 14 років) характеризується пробудженням професійного інтересу, цей процес стимулюється ідентифікацією дитини з професіями дорослих; уточнюються професійні інтереси;

- друга стадія – стадія дослідження (15 – 24 роки): індивід намагається випробувати себе в різних ролях при орієнтації на свої реальні професійні можливості; формуються професійні інтереси;

- третя стадія – стадія консолідації (25 – 44 роки): характеризується прагненням забезпечити у знайденому професійному полі стійку особистісну позицію; становлення професійних інтересів;

- четверта стадія (45 – 64 роки) – збереження професійного розвитку індивіда в одному визначеному напрямі, без виходів за рамки знайденого професійного поля; збереження професійних інтересів;

- п'ята стадія – стадія спаду (після 65 років): відбувається розвиток нових ролей (часткова участь у професійному житті, спостереження за професійною діяльністю інших людей, згасання професійного інтересу).

Стійкий професійний інтерес припадає, на думку Д. С'юпера, на стадію професійної зрілості. Його розгортання тісно пов'язане з поінформованістю особистості про професію, шляхи її набуття і потребу в ній; усвідомлення впливу професійного самовдосконалення на подальшу професійну діяльність; достатній обсяг професійних знань, умінь і навичок; цілеспрямоване створення умов для власного професійного розвитку тощо. І оскільки професійна діяльність залежно від конкретних умов життя особистості є оригінальною, професійний інтерес як його невід'ємна складова реалізується індивідуально, своєрідно й неповторно [166].

Взаємообумовленість формування професійного інтересу і професійного становлення особистості розкрито в концепції К. Юнга. Періодизацію професіоналізації особистості К. Юнг починає з ранніх років життя людини: «професійний інтерес дитинства» (від народження до 18 років); «професійний інтерес молодого віку» (від 19 до 40 років); «професійний інтерес зрілого віку» (після 40 років) [157].

З позиції професійної ідентичності характеризується професійний інтерес у концепції Р. Хайвігхерста. На першому етапі (від 0 до 10 років) інтерес реалізується, коли відбувається ідентифікація особистості з працівником; на другому етапі (від 10 до 15 років) професійний інтерес є мотиватором оволодіння особистістю первинними трудовими навичками й уміннями; на третьому етапі (від 15 до 25 років) професійний інтерес сприяє набуттю конкретної професійної ідентичності; на четвертому етапі (від 25 до 40 років) професійний інтерес бере участь у становленні професіонала; на п'ятому етапі (від 40 до 70 років) під впливом професійного інтересу особистість працює на благо суспільства; на шостому етапі (після 70 років) професійний інтерес має аналітичну спрямованість – особистість аналізує продуктивний період власного професійного життя [163].

Узагальнюючи запропоновані різними авторами схеми періодизації професіоналізму особистості, в які природно вписується її професійний інтерес, обґрунтованим є висновок: зародження професійного інтересу

відбувається значно раніше, ніж особистість починає оволодівати професією. Необхідною передумовою його зрілої форми є той інтерес, що має місце в дитинстві. Аналіз положень, які базуються на теоріях періодизації становлення професійного інтересу, дає нам можливість виділити принцип провідної діяльності. Визнаним фактом є те, що на різних етапах життя особистості провідні діяльності змінюють одна одну в такій послідовності: ігрова, навчально-пізнавальна, професійно-пізнавальна, професійна. Доречно виокремити такі стадії розвитку професійного інтересу: професійний інтерес ігрового характеру; професійний інтерес навчально-пізнавального характеру; професійний інтерес професійно-пізнавального характеру; зрілий професійний інтерес.

Отже, для формуванні професійного інтересу згідно з теорією професіоналізації особистості необхідно враховувати вік особистості, характер провідної діяльності в конкретний період онтогенетичного розвитку та етап її життєдіяльності. Періодизація формування професійного інтересу корелюється з етапами професіоналізації особистості. Високий рівень достовірності професіоналізації забезпечується опорою на принцип провідної діяльності: характером діяльності та особливостями її виконання (Є. Клімов) [45], соціальною ситуацією розвитку і провідною діяльністю, рівнем професіоналізму (А. Маркова) [69].

Все зазначене дає можливість осмислити внутрішню суперечливість процесу здобуття людиною професії та розгортання професійної діяльності протягом її життя. Кожній людині властива нерівномірність змін і трансформацій професійного інтересу. Ці зміни відбуваються під впливом соціальних та діяльнісних умов, передбачення яких суттєво впливає на результат.

Психологічними дослідженнями доведено, що діяльність людини є складним системним процесом. Вона охоплює низку взаємопов'язаних компонентів. У науковій літературі є різні їх визначення, зокрема: цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, емоційно-корегувальний,

оцінно-результативний [50; 69]; мотиваційний, цільовий, змістовий, процесуально-операційний, контрольньо-оцінний, результативний [50] та ін.

Процес практичного визначення ієрархії цілей навчання досить складний і потребує від педагога професійного навчання, глибокого осмислення [102; 149].

Суттєвий вплив на розгортання діяльності чинить навколишнє соціальне та матеріальне середовище. Оскільки всі компоненти професійної діяльності взаємозв'язані, сформувати професійні інтереси майбутнього кваліфікованого робітника можливо лише за умови психолого-педагогічного сприяння продуктивному функціонуванню кожного з них [146].

Н. Пасічник відзначає, що професійний інтерес як особистісне надбання в заданому контексті характеризується усвідомленою спрямованістю. Усвідомлені мотиви вибору майбутньої професії породжують відповідні інтереси, які є основою діяльності, спрямованої на здійснення всього комплексу мотивації: потреби є основою формування інтересів; ціннісні орієнтації – зміст цих інтересів; мотиви діяльності – різновиди інтересу. Дослідник зазначав, що не кожен інтерес може бути основою мотиву вибору професії. Ситуативний інтерес як позитивне ставлення до певних професій привертає мимовільну увагу учня і не продукує вольових зусиль у пізнанні певної професії. Н. Пасічник стверджує, що на базі діяльнісного інтересу до професії виникає і розвивається професійний інтерес, але самі поняття не є тотожними [87].

Науковий інтерес становить праця К. Мікульскі, який визначав дієвий чинник формування спрямованості особистості на свідомий вибір професії, необхідність осмислення дії соціального механізму в процесі формування мотиваційної структури особистості, що є об'єктивною передумовою формування в неї професійного інтересу [164]. Це дозволяє на основі викладених методологічних позицій щодо формування професіоналізму людини виокремити суперечності, які потребують свідомого розв'язання на етапі вибору професії: між ефективністю діяльності законодавчих органів і

органів управління з соціально-економічного супроводу процесу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників (аграрної галузі) та фактичним етапом працевлаштування за отриманою професією на ринку праці; між соціальними, матеріальними й іншими потребами молодої людини та навколишнього соціального середовища; між уявним соціальним, матеріальним, індивідуальним образом професійного майбутнього молодої людини і образом реального потенціалу.

Отже, осмисливши загальні тенденції тлумачення понять «інтерес», «професійний інтерес» з філософського, психологічного, соціально-педагогічного поглядів, можемо стверджувати, що систематизувальним їх чинником є професійний розвиток людини праці. Саме в цьому вбачаємо базову методологічну позицію щодо визначення сутності професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі та його структурних компонентів.

Професійний розвиток у вузькому поелементному підході представлено у вигляді збільшення елементів, розширення кількості задач, дій, якостей у людини праці [28, с. 242]. Комплексне вивчення людини праці розкриває системно-структурний підхід, або, як його ще називають, професіогенетичний (А. Деркач) [28, с. 244]. Він базується на необхідності виявлення системних характеристик професіонала не тільки в їх сьогоdnішньому, актуальному стані, але і в динаміці, з урахуванням найближчої перспективи розвитку людини. Важливо вивчати професійний потенціал особистості, її резерви, професійну навченість та самонавченість. Доцільно розглядати систему професійної діяльності та співвідношення професійно важливих якостей у їх розвитку.

Людиноцентричний погляд на людину праці ставить у центр уваги особистість, яка здійснює конкретну професійну діяльність та визнає пріоритетність її потреб та інтересів, можливостей для професійного розвитку, права на самостійний вибір, на нестандартну стратегію індивідуальної поведінки. Суб'єктний підхід до оцінки професійного

становлення в контексті проблеми дослідження акцентує нашу увагу на важливості до діяльнісної, позадіяльнісної характеристики активності людини у просуванні до вершин професійної діяльності. Цей аспект досліджують прихильники акмеологічного підходу у вивченні професійного становлення особистості (Н. Кузьміна, О. Бодальов, А. Деркач та ін.). У рамках цього підходу акцент робиться на виявленні умов мобілізації в людині праці установки на найвищі досягнення, на найбільш повну самореалізацію особистості. Велике значення приділяється усвідомленню людиною свого індивідуального профілю професіоналізму, осмислення індивідуальних стратегій і траєкторій руху до професіоналізму (акмеограм) [28, с. 249].

Здійснений теоретичний аналіз дозволяє у процесі визначення поняття «професійний інтерес кваліфікованого робітника аграрної галузі» уможливити формулювання таких тверджень. Інтереси як особливий мотиваційний стан пізнавального характеру належать до системи мотиваційних чинників, які беруть участь у мотивації поведінки, діяльності. Однак вони виконують у ній не стільки спонукальну, скільки інструментальну роль і більше відповідають за стиль, а не за спрямованість поведінки, діяльності. Інтересу відповідає особливий вид діяльності, яку називають орієнтувально-дослідницькою.

Інтерес указує на те, що ймовірність успіху за рівних умов вища у тих робітників, чиї інтереси більшою мірою подібні до тих, хто вже досяг визнання у певній сфері [24]. З огляду на це надзвичайно важливо, щоб у підлітковому та ранньому юнацькому віці молода людина усвідомлювала важливість і можливість вибору тієї сфери діяльності, до якої виявляє найбільший інтерес.

Професійний інтерес як суттєвий чинник у фаховому саморозвитку особистості виявляється у спрямованості особистості на оволодіння обраною професією в процесі усвідомлення її суті. Він виражається в прагненні глибше пізнати свою професію, в сумлінному ставленні до оволодіння

професійними вміннями і навичками, психологічній та практичній готовності працювати за обраною професією, відображає активне ставлення особистості до професійної підготовки, спрямованість на професійно орієнтований зміст навчання й пізнавальну діяльність, у процесі якої майбутні фахівці оволодівають змістом навчальних дисциплін, набувають відповідних умінь і навичок. Його елементарним рівнем вважають безпосередній інтерес до сучасної професійної інформації щодо розвитку певної галузі виробництва. Вищим щаблем є інтерес до пізнання суттєвих властивостей процесів та явищ. Цей рівень потребує пошуку в активному оперуванні здобутими знаннями. Найвищим рівнем пізнавального професійного інтересу є інтерес до причиново-наслідкових зв'язків, виявлення закономірностей, становлення загальних принципів, що діють у різних умовах. Цей рівень пов'язаний з елементами дослідницької діяльності [154].

Професійний інтерес учня професійно-технічного навчального закладу як чітко вмотивоване ставлення, що керується емоційно-вольовими механізмами і спонукає особистість до здійснення професійної діяльності, детермінований розвитком виробничих та економічних відносин, соціальними умовами. На думку М. Агапової, «...інтерес, зокрема, професійний, являє собою своєрідний показник ставлення суспільства до особистості» [2, с. 14]. На формування професійних інтересів як складової професійно-технічної освіти впродовж тривалого історичного періоду впливали зміни в суспільстві, системі освіти в цілому та професійно-технічній освіті зокрема.

Викладене дозволяє сформулювати ключове поняття нашого дослідження «професійний інтерес», який розуміємо як вибіркочу спрямованість особистості, яка звернена до професійної діяльності та позитивно позначається на самому процесі діяльності у сукупності всіх її компонентів. Такий інтерес виражається у спрямованості особистості на усвідомлення вибору робітничої професії в аграрній галузі за відповідним фахом, активне оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності на

етапі професійної підготовки, готовності до успішної професійної самореалізації на ринку праці та вирішення професійних завдань на прогнозованому робочому місці. З огляду на це визначаємо поняття «професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі» як вибірккову спрямованість особистості на оволодіння робітничою професією в аграрній галузі виробництва, що позитивно позначається на процесі навчально-виробничої діяльності у професійно-технічному навчальному закладі аграрного профілю в сукупності всіх її компонентів (основні з яких – мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний).

Теоретичне дослідження дозволило розкрити зміст поняття «формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю» як засновану на суб'єкт-суб'єктній взаємодії єдність двох процесів: цілеспрямованої професійної підготовки через організацію викладачами, майстрами виробничого навчання навчально-виробничої діяльності учнів професійно-технічного навчального закладу, з одного боку, та з іншого – професійного саморозвитку та самовдосконалення майбутнього аграрія на основі ставлення до себе як до суб'єкта обраної професійної діяльності. В узагальненому вигляді психологи ці процеси позначають відповідно термінами «навчання» та «учіння».

На підставі аналізу наукових праць структуру професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі розглядаємо як внутрішню організаційну систему, компоненти якої є сталими і тісно взаємозв'язаними. Ефективна реалізація функцій кожного з них позитивно впливає на навчально-виробничу діяльність учня та успішне формування його професійної компетентності.

Важливими компонентами професійного інтересу учнів ПТНЗ є такі: мотиваційний – усвідомлення вибору робітничої професії аграрної галузі та мотивація до її здобуття; когнітивно-діяльнісний – активне оволодіння

змістом майбутньої професійної діяльності на етапі професійної підготовки; особистісно-рефлексивний – готовність до успішної самореалізації на ринку праці в аграрній галузі народного господарства та вирішення професійних завдань на прогнозованому робочому місці.

Рівень сформованості кожного компонента професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі суттєво впливає на його професійну компетентність, необхідну для конкурентоспроможного працівника з прогнозованим професійним майбутнім.

1.2. Практика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю

Аналіз законодавчої бази та практичної діяльності професійно-технічних навчальних закладів засвідчує, що кваліфікованих робітників для аграрної галузі готують такі заклади: професійно-технічне училище відповідного профілю; вище професійне училище аграрного профілю; училище-агрофірма; вище училище-агрофірма; центр професійно-технічної освіти; навчально-виробничий центр; навчальний центр; інші типи навчальних закладів, що надають професійно-технічну освіту [96; 97].

Професійно-технічний навчальний заклад аграрного профілю – це заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійно-технічній освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією у сфері аграрного сектору економіки. Професійно-технічний навчальний заклад аграрного профілю здійснює прийом учнів, слухачів за професіями відповідно до Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. № 1117 (1117-2007-п) (Офіційний вісник України, 2007 р., № 70, ст. 2656),

Національного класифікатора України ДК 003:2010 “Класифікатор професій” (va327609-10) та за умови отримання ліцензій для провадження діяльності з надання освітніх послуг. (Абзац перший пункт 11 в редакції Постанови КМ № 783 (83-2010-п) від 27.08.2010; із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 505 (505-2013-п) від 26.06.2013) [44, 81].

Згідно з чинним законодавством учні ПТНЗ аграрного профілю, які мають базову загальну середню освіту, зобов’язані одночасно з одержанням професії здобувати повну загальну середню освіту в професійно-технічному або іншому навчальному закладі.

Підготовка кваліфікованих робітників для аграрного сектору економіки у професійно-технічних навчальних закладах є ступеневою. Ступеневість професійно-технічної освіти визначається у професійно-технічних навчальних закладах за відповідними рівнями кваліфікації і складністю професій.

Професійно-технічні навчальні заклади аграрного профілю дотримуються вимоги, відповідно до якої кожний ступінь навчання є теоретично і практично завершеним та підтверджується присвоєнням учням робітничої кваліфікації згідно з набутими професійними знаннями, вміннями і навичками. Випускникові професійно-технічного навчального закладу аграрного профілю, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідної кваліфікації (розряду, класу, категорії, групи) за Національною рамкою кваліфікацій, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011р. №1341 (1341-2011-п) (Офіційний вісник України, 2011р., № 101, ст. 3700), і видається документ про професійно-технічну освіту, зразок якого затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1997 р. №1260 (1260-97-п) “Про документи про освіту та вчені звання” (Офіційний вісник України, 1997 р., число 46, с. 84). (Абзац перший пункту 14 в редакції Постанови КМ № 505 (505-2013-п) від 26. 06. 2013) [81].

За професійний інтерес високого рівня, проявлений у процесі навчання, і відмінні його результати випускник професійно-технічного навчального закладу може отримати документи про освіту з відзнакою встановленого зразка в порядку, визначеному МОН. (Абзац третій пункту 14 в редакції Постанови КМ № 783 (783-2010-п).

Випускникам професійно-технічного навчального закладу аграрного профілю, які не виявляли достатнього професійного інтересу або з інших причин не закінчили повного курсу навчання, але за результатами кваліфікаційної атестації їм присвоєно робітничу професійну кваліфікацію, видається свідоцтво про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації. Організація навчально-виробничого процесу в професійно-технічному навчальному закладі аграрного профілю здійснюється відповідно до Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах, що затверджується МОН України [94].

Положенням про професійно-технічний навчальний заклад, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 783 (783-2010-п) від 27.08.2010 р., визначено, що до основних напрямів діяльності професійно-технічного навчального закладу, зокрема й аграрного профілю, що впливають на формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників, належать: а) організація навчально-виховного процесу, вибір форм та методів навчання; б) навчально-виробнича, навчально-виховна, навчально-методична діяльність; в) розроблення робочих навчальних планів і програм на основі типових навчальних планів і програм, визначення регіонального компонента змісту професійно-технічної освіти, які затверджуються в установленому порядку; г) атестація педагогічних працівників; організація підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у тому числі їх стажування на підприємствах, в установах, організаціях; організація виробничого навчання учнів, слухачів на виробництві та на підприємствах агропромислового комплексу; матеріально-технічне

забезпечення навчально-виховного процесу; забезпечення належної якості професійного навчання та виховання учнів, слухачів та ін. [96].

Аналіз практичної діяльності ПТНЗ аграрного профілю засвідчує, що на формування професійних інтересів учнів суттєво впливає затверджене Положенням про професійно-технічний навчальний заклад (пункт 19 згідно з Постановою КМ № 783 (83-2010-п) від 27.08.2010) право на: навчання професії за індивідуальною програмою; безоплатне користування навчально-виробничою, соціокультурною, науково-методичною та іншими базами навчального закладу; матеріальну допомогу; оплату праці під час виробничого навчання і практики згідно з законодавством; пільги, передбачені законодавством для осіб, які поєднують роботу з навчанням; продовження освіти за професією аграрного профілю, спеціальністю на основі одержаного освітньо-кваліфікаційного рівня, здобуття додаткової освіти відповідно до укладеної з навчальним закладом угоди; направлення на навчання, стажування до інших навчальних закладів, у тому числі за кордон; участь у науково-дослідній, дослідно-конструкторській та інших видах наукової діяльності, конференціях, олімпіадах, експедиціях, виставках, конкурсах, проектах; участь у вирішенні питань удосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи, одержання стипендій тощо (пункт 19 згідно з Постановою КМ № 783 (783-2010-п) від 27.08.2010 р.) [96].

На формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі, як засвідчує аналіз практики, суттєво впливає матеріальне навчально-виховне середовище ПТНЗ. Професійно-технічний навчальний заклад, як правило, має: навчальні кабінети і лабораторії, обладнані відповідними засобами навчання; навчально-виробничі майстерні, ділянки, навчальні господарства, полігони, виробничі ділянки, обладнані необхідною навчальною технікою, механізмами, матеріалами, інструментом, іншими засобами навчання; приміщення, споруди, інвентар, інше приладдя, необхідні для гурткової, секційної та іншої позаурочної роботи; бібліотеку, читальний та актовий зали, кабінети для використання інформаційно-

комунікаційних технологій, обладнані відповідно до чинних нормативів та санітарних норм. Приміщення і споруди професійно-технічного навчального закладу аграрного профілю обладнуються та експлуатуються відповідно до вимог охорони праці у сільському господарстві, правил екологічної та пожежної безпеки і санітарно-гігієнічних норм.

Аналіз практики засвідчує, що за виявлений у навчанні професійний інтерес та високі результати в оволодінні професією, спеціальністю, за активну участь у науковій та виробничій діяльності у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю застосовуються різні форми морального та матеріального заохочення учнів, слухачів, передбачені статутом професійно-технічного навчального закладу.

Однією з важливих особливостей сучасної практики є вимоги до особистості сучасного кваліфікованого робітника в контексті компетентнісного підходу. Ці вимоги передбачають готовність до постійного саморозвитку та самовдосконалення, основою яких є сформований професійний інтерес до діяльності на підприємствах агропромислового комплексу. Це пов'язано зі швидкими змінами, які відбуваються сьогодні в аграрному секторі економіки, стрімким техніко-технологічним розвитком, що зумовлює необхідність постійно підтримувати власну професійну компетентність на високому рівні, оволодівати вміннями навчатися впродовж життя, бути конкурентоспроможним на ринку праці [23; 42; 133].

До педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та установ професійно-технічної освіти, дидактична та методична компетентність яких впливає на формування професійних інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю, належать викладачі, педагоги професійного навчання, вихователі, майстри виробничого навчання, старші майстри, старші майстри виробничого навчання, інструктори виробничого навчання, методисти, практичні психологи, соціальні педагоги, керівники професійно-технічних навчальних закладів, науково-методичних та навчально-методичних установ, їх

заступники та інші працівники, діяльність яких пов'язана з організацією і забезпеченням навчально-виховного та навчально-виробничого процесів. (Абзац перший пункту 28 Положення про професійно-технічний навчальний заклад редакції Постанови КМ № 783 (783-2010-п) від 27.08.2010).

Важливу роль у розв'язанні проблеми формування професійних інтересів учнів професійно-технічних закладів відіграє чинна система науково-методичної роботи ПТНЗ. У широкій педагогічній практиці її традиційними формами залишаються робота над науково-методичною проблемою, методична рада, педагогічна рада, методичні об'єднання, творчі групи, психолого-педагогічні семінари тощо. Однак як у змістовому, так і в організаційному аспектах нині науково-методична робота ПТНЗ не відповідає сучасним підходам до формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі, не забезпечує повною мірою подолання суперечностей між методичною компетентністю педагога та науково обґрунтованими підходами до формування досліджуваного феномену [75; 78; 79; 113; 160; 167].

Однією із форм стимулювання цілеспрямованого безперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, зокрема й щодо формування професійних інтересів учнів ПТНЗ аграрного профілю, забезпечення ефективності навчально-виробничого процесу, є проведення атестації педагогічних працівників, за результатами якої приймаються рішення щодо відповідності педагогічного працівника займаній посаді, встановлення рівня його кваліфікації, присвоєння йому відповідної кваліфікаційної категорії, педагогічного звання або звільнення педагогічного працівника з роботи у порядку, передбаченому законодавством. Періодичність обов'язкової атестації та порядок її проведення встановлюються МОН України. (Абзаци четвертий і п'ятий Положення про професійно-технічний навчальний заклад згідно з Постановою КМ № 505 (505-2013-п) від 26.06.2013).

Аналізом практики засвідчено: суттєвим чинником, що позитивно впливає на формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрного сектору економіки, є соціальне партнерство та міжнародне співробітництво в освіті [47]. Згідно з чинним законодавством професійно-технічний навчальний заклад аграрного профілю, його засновник мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати відповідно до законодавства прямі зв'язки з навчальними закладами зарубіжних країн, міжнародними організаціями, фондами тощо.

Вивчення стану проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у масовій практиці здійснювалось на базі професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю України. Використовуючи систему дослідницьких методів (анкетування, інтерв'ю, спостереження, вивчення документації, «шкала самооцінювання», прийоми незакінчених речень та незакінченої розповіді, творчих завдань), ми отримали дані щодо: осмислення учнями професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю мотивів вибору майбутньої професії, розвитку їх пізнавальних інтересів, активного здійснення пізнавальної діяльності, якості професійних знань, умінь, уявлення про майбутню професійну діяльність, привабливої установки на успішну професійну самореалізацію, самооцінювання докладених зусиль та досягнень, прогнозування професійної самореалізації [162].

Аналіз даних професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю щодо працевлаштування випускників засвідчив таку тенденцію: 43 % випускників ПТНЗ аграрного профілю не виконують трудових обов'язків за отриманою професією, причому до 34,7 % – взагалі не пов'язують трудову діяльність з аграрним сектором економіки. В якості респондентів ми обрали виключно учнів професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю: Балинського вищого професійного училища № 36, ДПТНЗ «Конотопський професійний аграрний ліцей», ДНЗ «Ржищівський професійний ліцей», ДПТНЗ «Хотинський професійний

аграрний ліцей». Загальна кількість випускників – 298 осіб. Анкетування ж самих випускників (тих, хто закінчив ПТНЗ аграрного профілю від одного до чотирьох років тому) дозволило констатувати, що тільки 5 % від початку планували свою діяльність за здобутою професією, 38,8 % респондентів обумовлювали таку можливість зовнішніми обставинами. Здебільшого ці обставини оцінювались респондентами за такою логікою: “наявність перспектив”, тобто таких обставин, які обмежують можливості людини знайти «кращий», на її думку, спосіб працевлаштування. Таку позицію виявила більшість респондентів.

Дискутивним питанням у колі роботодавців (як потенційних замовників робочої сили в аграрному секторі економіки, так і тих, хто фактично надає робочі місця) та педагогів професійного навчання (тих, хто умовно здійснює пропозицію робочої сили на відповідному ринку) є проблема якості підготовки кваліфікованих робітників. Невдоволеність роботодавців цією якістю досить висока. Сьогодні більшість фермерських господарств в Україні є високотехнологічними, у яких стабільна середня заробітна плата кваліфікованого робітника та спеціаліста складає 5 – 12 тис. грн. Ці підприємства постійно створюють нові робочі місця, але збільшують вимоги до знань, досвіду, професійного інтересу претендентів на робочі місця. Для роботодавця дуже важливо, щоб майбутній кваліфікований робітник, окрім професійних знань, мав мінімальний досвід роботи на високотехнологічному обладнанні.

Педагогічні працівники оцінюють свої досягнення значно вище. Важливим чинником такого дисонансу є різні критеріальні підходи до оцінювання. У ПТНЗ оцінюють успішність навчання за навчальними програмами відповідно до умов, в яких навчаються учні (зміст професійних стандартів, навчальних предметів, навчально-методичного забезпечення – застарілі посібники, відсутність сучасних підручників, «віджита» техніка, реальна можливість (чи неможливість) виробничої практики учнів на виробництві з використанням сучасних технологій, технічних засобів тощо).

Як показали наші дослідження, матеріально-технічна база ПТНЗ як складова навчально-виробничого середовища професійно-технічного навчального закладу є необхідною умовою для формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника. Матеріально-технічна база кабінетів і майстерень професійно-технічних навчальних закладів на 60 % є морально зношеною і не дозволяє здійснювати якісну підготовку учнівської молоді до роботи в умовах наукоємного виробництва.

Тому як один зі способів виходу із цієї непростої ситуації в областях України реалізовано нову форму співпраці між соціальними партнерами: замовниками кадрів – провідними сільгоспвиробниками та ПТНЗ [13]. На базі Хотінського професійного аграрного ліцею, ПСП «Гарант» та ЗАСТ «Іскра» Сумського району наказом управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації за погодженням з управлінням сільського господарства Сумської районної державної адміністрації створено центр сучасних агротехнологій. Соціальні партнери Хотінського професійного аграрного ліцею та ПСП «Гарант» й ЗАСТ «Іскра» здійснюють роботу щодо створення міжгосподарського навчально-виробничого комплексу сучасних сільськогосподарських машин. Для реалізації цього проекту складений спільний бізнес-план. Така модель співпраці отримала позитивні відгуки на ІХ Міжнародній виставці «Сучасна освіта в Україні» й під час зустрічі керівників ПТНЗ аграрного профілю Сумської області та їх соціальних партнерів, які висловили спільну думку про те, що інтеграція України в європейський економічний простір потребує підвищення продуктивності аграрної галузі суспільного виробництва, а за оцінкою експертів Організації Об'єднаних Націй конкурентоспроможність аграрної галузі України одна з найнижчих у світі, тому формування професійного інтересу майбутніх аграріїв є складовою їх професійної компетентності. Це потребує подальшого наближення змісту навчання до технологічних процесів виробництва та уможливорює на базі соціальних партнерів цільове стажування учнів і майстрів виробничого навчання за галузевим

спрямуванням для ознайомлення з новітніми навчальними, інформаційно-комунікаційними та виробничими технологіями.

Низьким залишається рівень комп'ютеризації професійно-технічних закладів (15 – 21 учень на один комп'ютер). У 30 % професійно-технічних навчальних закладів самостійними зусиллями педагогів відбувається створення педагогічних програмних засобів, запроваджено використання у навчально-виробничому процесі мережі Internet, онлайн бібліотеки, бази даних, комп'ютерної навчальної літератури тощо. Усе це змінює психологію ставлення до використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, локальних та глобальних мереж у формуванні професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника.

Роботодавці ж висувають вимоги до якості підготовки кваліфікованих робітників з позиції сьогоденних потреб конкретного виробництва (до речі, прогностичної перспективи ні щодо розвитку виробництва, ані виробничих технологій, а тим більше віддалених професійних перспектив для робітників тенденційно не висловлюють). Такі суперечності на об'єктивному та й на суб'єктивному рівнях впливають на активність учнів ПТНЗ аграрного профілю в оволодінні змістом компетенцій обраної професії. Аналіз оцінювання навчальних досягнень випускників ПТНЗ аграрного профілю свідчить, що високий рівень таких досягнень мають від 9 % до 14 % випускників, тенденційно переважає середній рівень, що коливається в межах 63 % – 69 % і, на жаль, значна частина випускників продемонструвала показник нижчого рівня досягнень – у межах 28 % – 22 %.

Активне оволодіння змістом професійної діяльності респондентів визначають за різними показниками: пізнавальним інтересом до змісту діяльності – 16 %; виявленням активного способу здійснення пізнавальної діяльності – 28,0 %; у 56 % респондентів переважає алгоритмічний рівень засвоєння професійно важливих знань, умінь та навичок й запізніле усвідомлення їх значення для професійної діяльності (в іншій категорії респондентів, що приступили до роботи в аграрному секторі економіки).

Таким чином, у ПТНЗ аграрного профілю України недостатньо уваги приділяється активізації навчально-виробничої діяльності учнів, у тому числі щодо їх ознайомлення з професійною діяльністю через інтерактивні форми та методи навчання. Учні отримують професійно важливу інформацію в несистематизовано на окремих спецкурсах, які здебільшого не інтегровані між собою. Основними джерелами інформації про обрану професію серед учнів, задіяних в опитуванні, є підручники, які переважно морально застарілі. Опитування педагогів засвідчило, що ПТНЗ не завжди виконує прогностичне інноваційне завдання оновлення змісту професійної підготовки на належному рівні. Отже, розвиток активного оволодіння змістом професійної підготовки як когнітивно-діяльним компонентом інтересу до професійної діяльності на сьогодні потрібно посилити.

Після завершення навчання в ПТНЗ, отримання диплома кваліфікованого робітника понад 33,2 % випускників засвідчують невпевненість у своїй компетентності, зауважують, що не отримали достатнього обсягу професійних знань, умінь, навичок. Причини називають різні, спектрально широкі: від невідповідності технічного забезпечення в училищі та техніки, яка використовується на виробництві, до несвоєчасного усвідомлення своєї безактивної участі в навчально-виробничому процесі. Важливим, на нашу думку, є і виявлений факт готовності майбутніх кваліфікованих робітників до успішної самореалізації в аграрній галузі. Бесіди, інтерв'ю з учнями, педагогами, працівниками підприємств, на яких учні училищ проходять виробничу практику та після завершення навчання працевлаштовуються, засвідчили тенденційну невідповідність професійних намірів, очікувань учнів від навчання, виробничої практики та реальної роботи за отриманою професією. Уявлення учнів про майбутню професію обмежено життєвим досвідом, якщо батьки або знайомі працюють в аграрній галузі. До ПТНЗ аграрного профілю фактично не вступають підлітки, що живуть у містах. Учні (навіть третього курсу) зі значними труднощами окреслюють перспективи професійної самореалізації за умови підвищення

освітньо-кваліфікаційного рівня у майбутньому.

Аналіз зібраних даних за допомогою різних прийомів (незакінчених речень, незакінченої розповіді) дозволяє констатувати, що у навчально-виробничому процесі ПТНЗ аграрного профілю не приділяється достатньої уваги інформації про оновлення змісту професій, ознайомленню зі специфікою роботи у певній галузі, поінформованості про подальше працевлаштування, шляхи подальшої освіти і професійного зростання. Учні демонструють примітивні знання про перспективні напрями розвитку аграрної галузі економіки України, регіону, незнайомі з історією і змістом роботи аграрних підприємств різних форм власності.

Отже, аналіз практики формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників зумовлює подальшу логіку дослідження: конкретизацію та обґрунтування педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників та розроблення методики їх реалізації у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

Висновки до першого розділу

У ході проведення дослідження здобуто такі основні наукові результати: з'ясовано зміст основних понять дослідження («кваліфікований робітник», «професійно-технічний навчальний заклад аграрного профілю», «інтерес», «пізнавальний інтерес», «професійний інтерес», «професійний інтерес кваліфікованих робітників аграрної галузі» та виявити взаємозв'язки між ними.), здійснено класифікацію професійно-технічних навчальних закладів, що готують кваліфікованих робітників для агропромислового комплексу.

Виявлено, що особливу увагу в практичній діяльності професійно-технічних навчальних закладів досліджувана проблема привертає у зв'язку з реалізацією в освіті компетентнісного підходу, який передбачає високий

рівень активності, самостійності та особистої відповідальності здобувачів професійної освіти.

Аналіз педагогічної практики засвідчує, що завдання формування професійного інтересу в професійній освіті у той чи інший спосіб вирішується в усіх професійно-технічних навчальних закладах, але ефективність цього процесу часто є недостатньо високою, оскільки педагогічні працівники ПТНЗ свідомо не дотримуються необхідних для цього педагогічних умов, та передусім навчально-виробничий процес реалізується на суб'єкт-об'єктних засадах.

На сучасному етапі розвитку науки вчені розглядають інтерес через дві основні позиції – з одного боку, фокусується увага на особистості, яка розвивається у процесі здобуття освіти, з іншого – досліджується діяльність, яка опосередковує формування інтересу. Суттєвим для подальшого дослідження є висновок: особистість учня професійно-технічного навчального закладу є суб'єктом розвитку власних професійних якостей, а прогресивні зміни професійного інтересу відбуваються у процесі навчально-виробничої діяльності.

Професійний інтерес виділяється поміж інших видів інтересу на основі активності людини, яка реалізується у навчально-виробничій діяльності у процесі оволодіння професією або у професійній діяльності в межах окремої професії, спеціальності в певній галузі виробництва. Природно, що за своєю суттю професійний інтерес майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі має адекватно відображати всі складові його навчально-виробничої діяльності, яка є структурно складним явищем системного характеру.

Теоретичне дослідження дозволило сформулювати тлумачення ключового поняття наукового пошуку «професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі»: це вибіркова спрямованість особистості на оволодіння робітничою професією в аграрній галузі виробництва, яка позитивно позначається на процесі навчально-виробничої діяльності в професійно-технічному навчальному закладі. До структури

професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі як його внутрішньої організації системного характеру належать такі основні компоненти: мотиваційний (ціннісно-орієнтаційна спрямованість учнів ПТНЗ на професійну діяльність аграрного профілю), когнітивно-діяльнісний (знання, вміння та навички професійної діяльності в аграрному виробництві), особистісно-рефлексивний (самооцінка проміжних результатів професійної підготовки та самокорекція навчально-виробничої діяльності). Усі компоненти цієї системи є сталими та мають тісний взаємозв'язок.

Теоретичне дослідження дозволило розкрити зміст поняття «формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю» як засновану на суб'єкт-суб'єктній взаємодії єдність двох процесів: цілеспрямованої професійної підготовки через організацію викладачами, майстрами виробничого навчання навчально-виробничої діяльності учнів професійно-технічного навчального закладу, з одного боку, та з іншого – професійного саморозвитку та самовдосконалення майбутнього аграрія на основі ставлення до себе як до суб'єкта обраної професійної діяльності. В узагальненому вигляді психологи ці процеси позначають відповідно термінами «навчання» та «учіння».

Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю потребує забезпечення належних педагогічних умов.

Основні наукові результати розділу опубліковано в праці [105].

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПТНЗ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю

Сутність формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі полягає в якісній зміні його компонентів. У цьому процесі учень ПТНЗ є суб'єктом професійної підготовки. Зміни професійного інтересу відбуваються шляхом удосконалення мотиваційної складової навчально-виробничої діяльності, оволодіння теоретичними знаннями, набуття професійних умінь і навичок, здатності об'єктивно оцінювати свої навчальні досягнення та прогнозувати результат.

Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників відбувається лише в процесі організації педагогами навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ аграрного профілю.

Згідно з розумінням поняття «професійний інтерес кваліфікованого робітника аграрної галузі» у нашому дослідженні, базуючись на теоретичних аспектах досліджуваної проблеми, виокремленні складових професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі, вважаємо за можливе визначити фактори, які обумовлюють ефективне формування професійного інтересу в учнів на етапі їх професійної підготовки.

Аналіз поняття «фактор» з позиції філософського вчення про детермінізм (від лат. *determino* – визначаю, обмежую) фіксує увагу на визначеності буття будь-яких явищ, отже, й людських інтересів, іншими явищами, чинниками, процесами тощо. Філософське вчення про детермінізм

відповідає на питання: чому виникає річ, чим вона породжена, чим визначається її існування і чому вона змінюється та зникає, на що перетворюється. Центральним у філософському вченні про детермінізм є принцип причинності, згідно з яким не існує нічим не зумовлених подій, кожне явище породжується іншими явищами [109].

Аналіз теоретичних джерел засвідчує, що на формування інтересів особистості впливають фактори подвійного характеру. Вони поділяються на об'єктивні й суб'єктивні. Ці групи факторів нерозривно представлені у процесі формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника. Психологи підкреслюють, що жоден із факторів формування людської особистості не діє автономно, вони взаємопов'язані.

Під об'єктивними факторами у філософії розуміють такі зовнішні явища та процеси, які незалежні від людей і вказують напрями, рамки розвитку їх особистісних якостей, зокрема інтересів. Такі, наприклад, як природне середовище, національно-культурні традиції, характер виробництва тощо. Застосовуючи термінологічне словосполучення «об'єктивні фактори у процесі виявлення причин формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників», розуміємо їх як явища й процеси, що існують незалежно від учня професійно-технічного навчального закладу і впливають на перебіг психічного життя особистості зовні. Їх ще називають зовнішніми факторами. У контексті проблеми формування інтересів як особистісної якості це поняття означає, що об'єктивні фактори є джерелом інтересу, його зовнішньою матеріальною основою.

Психологи також стверджують, що розвиток психіки особистості зумовлений дією зовнішніх факторів, тому розвиток професійних інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів не можна безпосередньо виводити тільки із зовнішніх умов та обставин навчання. Дія зовнішніх факторів завжди проектується на особистість, її індивідуальні психічні особливості, життєвий досвід. На це також накладає відбиток вікова характеристика особливостей учня. У цьому сенсі вплив зовнішніх факторів

опосередкований внутрішніми детермінантами, до яких належить своєрідність психіки індивіда, специфіка його віку, суб'єктивний досвід. Спостерігається подвійна детермінація процесу формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників через внутрішні й зовнішні фактори. Об'єктивні фактори можуть відігравати вирішальну роль лише тоді, коли вони спираються на дію суб'єктивних, внутрішніх факторів.

Окреслені найважливіші фактори можуть впливати на учнів професійно-технічних навчальних закладів у два способи: стихійно, безпосередньо або опосередковано та у процесі спеціально організованої педагогічної роботи. У першому випадку на особистість хаотично впливають різноманітні, не узгоджені між собою, а нерідко й суперечливі фактори, що призводить до їх дисгармонії, антидії щодо формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників. У другому випадку – в процесі спеціально організованої педагогічної роботи – формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників відбувається впорядковано і більш ефективно. Тільки завдяки цілеспрямованому педагогічному керуванню вплив зазначених факторів може стати впорядкованішим, масовішим, тобто таким, що охоплює кожного учня професійно-технічного навчального закладу. У результаті це позначиться на якості професійно-технічної освіти, рівні сформованості професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників.

Результати фактичного стану практики формування професійного інтересу у кваліфікованих робітників аграрної галузі вказують на важливість виявлення причин такого стану. Сутність причин незадовільного стану формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників пояснює дієвість факторів, які суттєво впливають на результати досліджуваного процесу. Так, наприклад, вивчаючи таку складову професійного інтересу, як вибіркова спрямованість особистості на оволодіння робітничою професією в аграрній галузі виробництва, варто зважити на те, що спрямованість є однією із важливих її психологічних

характеристик. Психологи визначають її як систему потреб-домінант, цінностей, прагнень, мотивів, виражену в життєво важливих цілях людини, її установках, перспективах, намірах і активній діяльності для їх досягнення [30; 71; 104].

Усвідомлені мотиви вибору майбутньої професії породжують відповідні інтереси, які є основою діяльності, спрямованої на здійснення всього комплексу мотивації: потреби є основою формування інтересів; ціннісні орієнтації – зміст цих інтересів; мотиви діяльності – різновиди інтересу. Д. Закатнов зазначав, що не кожен інтерес може слугувати основою мотиву вибору професії. Ситуативний інтерес як позитивне ставлення до певних професій привертає мимовільну увагу учня і не продукує вольових зусиль у пізнанні професії. Дослідник стверджує, що на базі діяльнісного інтересу до професії виникає і розвивається професійний інтерес, але самі поняття не є тотожними [38].

Отже, важливим фактором формування спрямованості підлітків на свідомий вибір професії як об'єктивної передумови формування у них професійного інтересу є необхідність осмислення дії соціального механізму в процесі формування мотиваційної структури особистості.

Логічним наслідком стає виокремлення мотиваційної структури особистості учня на етапі вибору професії, яка містить внутрішній мотив, пізнавальний мотив, мотив уникнення, загальний мотив, мотив зміни діяльності, мотив самоповаги, значущість результатів, складність завдання, вольове зусилля, оцінювання досягнень результату, оцінювання свого потенціалу, рівень мобілізації зусиль, очікувані результати, закономірність результатів, ініціативність.

Складність мотиваційної структури особистості орієнтує на систематизацію цілей взаємодії суб'єктів педагогічного процесу щодо формування професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі. Компонентність такої системи детермінована, з одного боку, структурним складом кожного конкретного фактора формування

професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі, а з іншого – складом виокремлених факторів у цілому.

За логічною структурою професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі до комплексу визначених факторів важливо залучити активну позицію суб'єктів формування професійного інтересу. Важливим методологічним стрижнем оцінки цього фактора є розкриття поняття активності в контексті професійної педагогіки.

Активність охоплює й домагання кваліфікованого робітника (рівень яких він може знизити), й характер співвідношень його ініціативи та відповідальності, рівень їх розвитку тощо. Ініціативний кваліфікований робітник є виконавцем своєї функції в цілісній системі структурно-функціональних зв'язків та відношень. Активність людини обумовлена також її віковими особливостями, станом здоров'я, життєвими обставинами, професійним досвідом тощо. Необхідно домогтися узгодження її активності, можливостей, особливостей та обмежень із вимогами та умовами праці у загальних і конкретних її вимірах [99, с. 39].

Подальша конкретизація активності суб'єкта щодо оволодіння змістом професійної праці та його реалізації передбачає системний погляд на зміст професійної праці в контексті всіх реальних зв'язків і відносин, що мають місце в процесі діяльності. Майбутній кваліфікований робітник розкривається в них усебічно, набуває нових якостей і змінює свої мікрохарактеристики на основні.

К. Абульханова-Славська, Н. Васіна, Л. Лаптев, В. Сластьонін визначають основні характеристики кваліфікованого робітника. По-перше, кваліфікований робітник є згідно з прийнятим у психології визначенням особистістю, що характеризується стійким психічним складом людини як соціального феномену. У професійній праці особистість постає у функціональному аспекті – якості, яка розгортається відповідно до нормативних вимог, неформальних норм та особистих принципів.

Стаючи суб'єктом праці, професії, особистість повинна оволодіти відповідною професійною компетентністю (інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки людини до виконання діяльності в певній професійній галузі (компетенціях), який визначається необхідним обсягом і рівнем знань, умінь, цінностей та досвіду в певному виді діяльності). Для досягнення високого рівня професійної компетентності кваліфікований робітник не тільки повинен “задіяти” особистісні резерви – здібності, мотиви, цілі. Він перебудовує всю систему діяльнiсної організації – відбувається мобілізація працездатності, дієздатності, вироблення звичок до робочих станів, специфічне узгодження інтелектуальних умов з фізичними тощо. Особистість, що має свою “логіку”, архітектоніку здібностей, потреб, станів, повинна перебудувати її відповідно до вимог та умов професії. Саме в цьому полягає менталітет особистості професіонала [20; 54].

По-друге, якість людини як суб'єкта обраної професійної діяльності принципово відрізняється від її якості як суб'єкта сукупної праці та життєвого шляху. Характеристикою суб'єкта діяльності є механізм узгодження індивідуальної активності й вимог конкретної сфери виконання посадових функцій.

Таким чином, активна позиція суб'єкта в оволодінні змістом професійної діяльності у навчально-виробничому процесі під час навчання в ПТНЗ аграрного профілю дозволяє виокремити такі фактори його формування: умотивованість передбачуваної діяльності, змістова наповненість діяльності та активна участь суб'єкта у відповідній діяльності.

Важливою складовою професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі є його готовність до успішного виконання професійних обов'язків на робочому місці, здатність планувати успішну професійну кар'єру на ринку в аграрному секторі економіки. На основі цього можемо говорити про оптимальність та неоптимальність професійної праці. З одного боку, це «психологічна та особистісна цінність праці» кваліфікованого робітника. З іншого боку, повинна враховуватися його

спеціальна результативність. Оцінювання доречно проводити за шкалою оптимальності та неоптимальності. Відповідність – невідповідність активності, здібностей людини наведеним критеріям дуже багатогранна. Так, соціально результативна праця, особливо в екстремальних умовах, може бути зовсім не оптимальною з погляду індивідуальних критеріїв, можливостей, здібностей та навпаки [161, с. 39]. І це вказує на важливість рефлексивно-творчого компонента професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників як дієвого фактора формування професійного інтересу. Таким чином, соціально і педагогічно обумовлене навчально-виховне середовище, мотиваційно-цільовий механізм пізнавальної діяльності учнів (цілеспрямованість передбачувної діяльності), змістова наповненість діяльності та організаційна характеристика участі учнів у відповідній діяльності визначаються нами у дослідженні як важливі фактори впливу на ефективність формування професійних інтересів учнів. Як показує практика (підрозділ 1.2), результати впливу таких факторів реально недостатньо дієві. Причиною такого становища є незабезпеченість відповідних кожному фактору педагогічних умов.

Пошук сприятливих для розвитку професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва умов актуалізував необхідність уточнення змісту термінологічного словосполучення «педагогічні умови», розмежування схожих дефініцій у понятійному апараті дослідження, оскільки нині немає єдності в розумінні суті цього терміна.

Проаналізуємо за науковими джерелами, що розуміють під поняттям «педагогічні умови». Базова категорія досліджуваного поняття – термін «умова». Це філософська категорія, яка відображає ставлення якогось предмета (явища, діяльності, особистості тощо) до інших предметів, явищ, які його оточують, без яких він існувати та змінюватися не може [147]. В інших наукових галузях слово «умова» пояснюється як середовище, обставини, в яких що-небудь відбувається, або як те, від чого залежить дещо інше (обумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу, на

відміну від причини [88]. Будь-яке явище, об'єкт або обстановка стають умовою тільки стосовно інших процесів, явищ, оскільки їх успішне виникнення, розвиток, удосконалення залежать саме від них. Отже, поняття «умова» пов'язане з категорією якості.

У теоретичних джерелах, які висвітлюють процес та результати наукових досліджень у педагогіці, широко застосовують дефінітивні словосполучення: «дидактичні умови» та «педагогічні умови», причому має місце термінологічна плутанина, підміна понять. Так, В. Манько під педагогічною умовою розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей його здійснення, які забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [68].

Наведемо зміст вихідної дефініції термінологічного словосполучення «педагогічні умови навчання». Поняття «умова» у дидактиці вживають досить часто, під цим терміном розуміють обставини, які забезпечують успішне навчання [146]. Більшість учених під педагогічними умовами навчання розуміє таку обстановку (обставини), при якій компоненти навчального процесу (цілі, зміст навчання, організація процесу навчання і виховання, забезпечення емоційно позитивної атмосфери взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу, оцінювання і контроль процесу та його результатів), подані в найкращому взаємозв'язку, дають можливість учителю плідно керувати навчальним процесом, а учням – успішно навчатися [26; 43; 53; 68; 126; 156]. Таке формулювання досить точно передає основне призначення педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників.

Викладене дозволяє нам уявити механізм взаємодії складових професійного інтересу, факторів впливу на їх формування і розвиток, педагогічних умов, що забезпечують таким чином ефективність дії факторів (рис. 2.1)

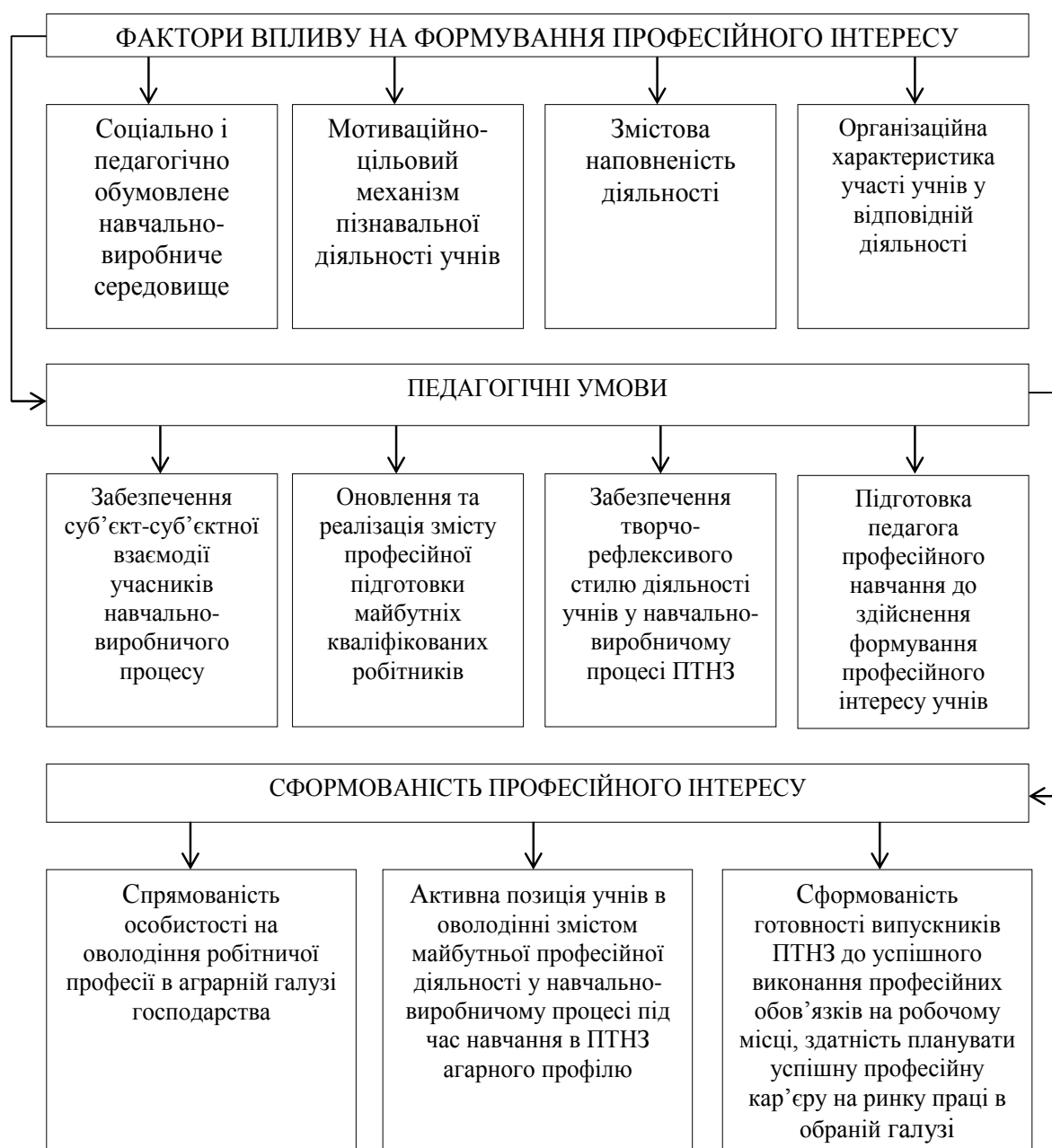

Рис. 2.1. Вплив факторів та педагогічних умов на формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників

Фактори впливу на формування професійного інтересу мають бути реально забезпечені відповідними педагогічними умовами, які враховують цілі, зміст навчання, організацію процесу навчання і виховання, забезпечення емоційно позитивної атмосфери взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу, оцінювання і контроль процесу та його результатів. Ступінь забезпеченості такими умовами відповідно впливає на формування як

кожного із складників професійного інтересу, так і професійного інтересу як інтегрованої характеристики особистості майбутнього кваліфікованого робітника.

Обґрунтуємо визначені нами педагогічні умови. Перша педагогічна умова – забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу. Так, стосовно першої умови – врахування систематизації цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу. Учень іде на заняття зі своєю метою, а викладач – зі своєю. Щоб діяльність була результативною, їхні цілі необхідно узгоджувати. Отже, для особистісно орієнтованої моделі навчання характерне залучення самого учня до процесу самовизначення щодо діяльності, пошуку ним особистих пріоритетів з огляду на матеріал, який вивчається, на постановку цілей особистої діяльності. І. Павлов у праці «Рефлекс цілі» називає потяг людини до мети однією з головних умов її життя. Тому так важливо актуалізувати потреби людини в особистому цілепокладанні [85]. Викладачам-практикам відомо, що діяльність без усвідомленої мети не є повноцінною та достатньо ефективною.

У теорії діяльності обґрунтовано: першим кроком до виникнення мети є актуалізація її потреби. Потреба є внутрішньою причиною активності особистості, вона породжує мотив, який є засобом задоволення потреби. За однієї потреби мотиви поведінки можуть бути різними. Мотиви, на відміну від потреб, потенційно усвідомлені. Мета – це передбачення результату, на який спрямована поведінка. При цьому один і той самий мотив може породжувати різні цілі. Є. Ільїн підкреслював, що мотив – складне психологічне утворення, яке має вибудовувати сам суб'єкт. Учень стає на занятті суб'єктом тільки за умови, коли у нього з'являються цілі особистої діяльності. Особистісне цілепокладання відбувається тільки тоді, коли актуалізуються його потреби. Мета є вихідним моментом його діяльності, а діяльність – умовою досягнення запланованого результату (знань, умінь, навичок) [41].

Прогностичний опис цілей заняття у вигляді переліку вмінь або дій, якими повинен оволодіти учень на занятті, визначає планування відповідної роботи з опанування учнем цих дій, умінь. Планування завдань особистісного розвитку орієнтує педагога на створення відповідних умов та ситуацій. У цих ситуаціях учні реалізують свої потреби та розвивають свої здібності.

Цілі заняття як важливий компонент навчально-виробничої діяльності є визначальними в діяльності викладача й учнів. Які будуть цілі, таким буде й заняття. Механізм цілепокладання можна проілюструвати через порівняння з багатоповерхівкою. Фундамент цього будинку становлять актуалізовані на занятті потреби учня. Коли на занятті оголошуються цілі, а не пропонується учням самостійно їх визначити, то ігноруються їх потреби та мотиви, що рівнозначно будівництву без фундаменту. Зрозуміло, що така будівля буде нестійкою. На занятті учні не будуть мати мотивів, їх діяльність буде формальною та непродуктивною.

Ефективність заняття визначається прийняттям учнями особистих цілей на занятті. Мотив спонукає особистість до дії лише за умови, що вона усвідомлює мету своєї діяльності – тільки тоді вона почне активно діяти для її досягнення. Мета – ідеальне передбачення у свідомості результату, на здобуття якого спрямовано діяльність людини. Доведено, що категорія мети у вигляді логічної моделі фіксує бажане, те, до чого людина прагне, що є для неї взірцем у певному виді діяльності, а отже, вона є активним чинником людської свідомості.

У теорії діяльності обґрунтовано: першим кроком у виникненні цілі є актуалізація тієї чи іншої потреби людини. Виділяють органічні, матеріальні, соціальні та духовні потреби. В учнів це можуть бути потреби в професійних знаннях, певних способах виробничої діяльності, визначенні особистісного смислу в матеріалі, який вивчається з предмета, демонстрації особистісних професійних досягнень та ін. Потреба є внутрішньою причиною активності особистості, вона породжує мотиви – (від лат. *movere* – приводить в рух,

штовхає) – те, що є засобом задоволення потреб [89]. За однакових потреб мотивами діяльності можуть бути різні предмети. Мотиви на відміну від потреб потенційно усвідомлені. Мета – це передбачуваний результат, на який спрямована діяльність. Один і той самий мотив може породжувати різні цілі. Учень стає на занятті суб'єктом тільки тоді, коли в нього з'являються цілі особистої діяльності. Особистісне цілепокладання учнів здійснюється на основі актуалізації їх потреб. Ціль є вихідним моментом діяльності, а діяльність – умовою досягнення запланованого результату (отримання внутрішнього та зовнішнього освітнього продукту) [26].

Системоутворювальним фактором навчально-виробничої діяльності майбутнього кваліфікованого робітника є цілеутворення, що впливає на компоненти професійного інтересу (рис. 2.2).

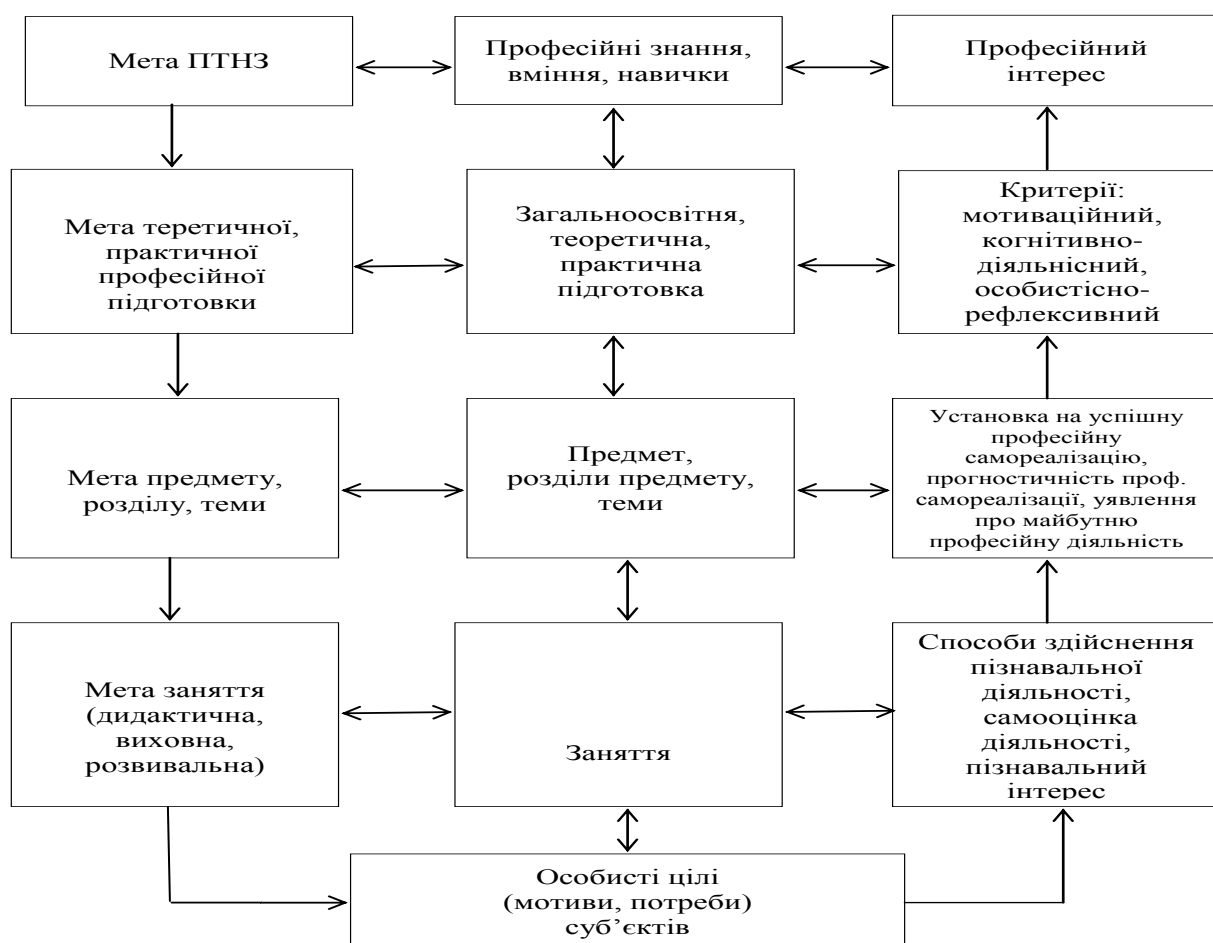

Рис.2.2. Цілі та мотиви суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників

У практичній діяльності моделювання цілей освіти зводиться до складання кваліфікаційної характеристики, у якій відображені вимоги до рівня підготовки спеціаліста, що визначаються особливостями професії, соціальними і суспільними функціями та завданнями, які повинні вирішувати випускники, призначенням спеціаліста, номенклатурою посад, а також спрямованістю та морально-діловими якостями особистості й відображене тільки в навчальних планах та змісті дисциплін. Фактор освітніх цілей впливовий, але на практиці його потенціал не використовують. Дієвість фактора можна забезпечити шляхом систематизації цілей [136; 140].

Отже, однією з педагогічних умов є забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії на прикладі систематизації їх цілей діяльності в навчально-виробничому процесі в контексті успішної самореалізації. «Педагогічний супровід професійного самоутвердження майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю розуміється» як системно організований процес професійної підготовки, в якому педагоги та учні ПТНЗ взаємодіють на суб'єкт-суб'єктних засадах і учень за таких умов має можливість реалізовувати себе як особистість, яка є відповідальною за власне професійне становлення[26].

Обґрунтуємо наступну педагогічну умову формування професійного інтересу учнів ПТНЗ аграрного профілю – оновлення та реалізація змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Аналіз педагогічних публікацій свідчить, що досить часто поняття «зміст освіти» та «зміст навчання» освітяни використовують як тотожні. Разом з Г. Дудкою [32], В. Краєвським [48], Г. Лук'яненко [61], О. Марковською [70], О. Отич [84] дослідники В. Радкевич [101], В. Романчук [116], С. Рудишин [118], І. Савченко [120; 121] у своїх роботах диференціюють ці поняття. У сучасному контексті зміст освіти постає як зміст, ізоморфний сучасному досвіду, який містить досвід пізнавальної діяльності, зафіксований у формі результатів-знань; досвід здійснення відомих способів діяльності – у формі вмінь діяти за зразком; досвід творчої

діяльності – у формі вміння приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях; досвід здійснення емоційних відношень – у формі особистих орієнтацій.

У Законі України «Про професійно-технічну освіту» ця дефініція трактується таким чином: «Зміст професійно-технічної освіти зумовлюється суспільними вимогами до рівня кваліфікації робітничих кадрів і визначається державними стандартами професійно-технічної освіти з кожної професії для підготовки кваліфікованого робітника в ПТНЗ, зазначеними у державному переліку професій» [97].

Стандартизація освіти в Україні ґрунтується на принципах діяльнісного підходу і перебуває на етапі полеміки навколо суспільного сприйняття стандартів та якості підготовки фахівців. Різні їх розуміння: як засобу регламентації обов'язкового мінімуму обсягу та змісту навчального матеріалу (стандарти «на вході»); як засобу фіксації характеристик освітнього процесу (процесуально орієнтовані стандарти); як засобу для оцінювання якості результатів навчання (стандарти «на виході») – підкреслює, що у рамках Стандарту ПТО відбувається об'єднання трьох специфікацій: сфери праці, навчання і оцінювання. Зв'язок сфери праці та сфери освіти в стандарті досягається шляхом перекладу вимог однієї сфери мовою іншої сфери, ключовим положенням якого є формулювання кінцевих результатів навчання, які встановлюють, чого саме учень навчиться по завершенні освітньої програми [95; 121].

Ураховуючи зазначене, можна зробити висновок, що основним об'єктом стандартизації є зміст професійно-технічної освіти і система його формування у цілковитій відповідності до вимог ринку праці. Не менш значущими є також екзаменаційні вимоги, які дають можливість порівнювати параметри запланованого кінцевого результату професійно-технічної освіти з реальними досягненнями випускників [13, с. 6].

Зміст теоретичного навчання у професійно-технічній освіті через системність, інтегративність, універсальність знань, їх орієнтованість на

сприйняття учнем професійно-технічного навчального закладу, професійного світу як цілості, зосередженість на виявленні глибинних сутнісних зв'язків між різноманітними процесами і явищами навколишнього світу, отже, через його фундаментальність, має забезпечити випереджувальну, зорієнтовану на перспективу підготовку кваліфікованого робітника. Саме способи застосування учнем професійно-технічного навчального закладу вмінь і навичок виробничої діяльності, які корелюють із засвоєнням змісту теоретичного навчання (змістового компонента), є одним із найважливіших показників результативності професійно-технічної освіти. Урізноманітнення способів застосування професійних умінь і навичок учені вважають вищим рівнем засвоєння змісту навчання. Здатність особистості використовувати здобуті знання, вміння і навички у різний спосіб, креативність забезпечують гнучкість професійної діяльності кваліфікованого робітника.

Останніми роками при формуванні змісту освіти та навчання для підготовки професійних кадрів дослідники орієнтуються на діяльнісний підхід [21; 92; 111]. Його сутність полягає в орієнтації на професійну діяльність кваліфікованого робітника як у частині знань, так і насамперед умінь. Це досягається шляхом відбору навчальної інформації, спрямованої на професійну діяльність, та комплексу задач, завдань і вправ, що максимально охоплюють усі складові професійної діяльності. Однак при цьому підходи до відбору навчальної інформації можуть бути різними. Інші розробники змісту навчання у професійно-технічній освіті дотримуються позиції, згідно з якою в основу формування змісту покладено семантичний підхід, пов'язаний із галуззю наукових знань, на яких ґрунтується професійна діяльність [7; 72; 84]. Перевага такого підходу полягає в тому, що забезпечується достатній обсяг і глибина знань спеціалістів конкретної галузі, досягається високий рівень новизни навчального матеріалу, його тісний зв'язок із інформаційними потоками. Водночас семантичний підхід орієнтований головним чином на оволодіння знаннями і не дає можливості

повною мірою реалізувати практичну підготовку кваліфікованих робітників.

У практиці різних типів професійно-технічних навчальних закладів частіше за все застосовують емпіричний підхід, коли здійснюється деяке вдосконалення системи підготовки на основі аналізу якості підготовленості кваліфікованого робітника. Для цього потрібно виявити ті прогалини у навчальному процесі, які не дають можливості кваліфікованому робітникові в повному обсязі виконувати свої професійні та посадові обов'язки. На емпіричному рівні формується зміст навчання навіть з новостворюваних спеціальностей, коли розробники спираються на зміст освіти і навчання за суміжними або близькими спеціальностями.

У процесі формування змісту освіти з професійної підготовки багато дослідників (Г. Дудка, В. Радкевич, І. Савченко) розглядали проблему моделювання професійної діяльності спеціалістів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, і на цій основі розроблялися кваліфікаційні характеристики й моделі спеціалістів, які розкривають цілі освіти, основи відбору її змісту та структурування. У них сформовано як призначення кваліфікованого робітника через опис основних видів його діяльності й функціональних обов'язків, так і основні вимоги до підготовки такого фахівця. Розроблення моделі та кваліфікаційної характеристики, безумовно, є важливим кроком у розгортанні досліджень професійної діяльності для цілей підготовки кваліфікованого робітника і визначення її змісту. При цьому закономірно реалізується програмно-цільовий підхід в організації навчально-виробничого процесу в професійно-технічному закладі [32; 101; 120; 121].

Для розгляду проблеми професійної підготовки виникає потреба у створенні моделі змісту професійної підготовки, для конструювання якої необхідним є створення моделі професійної діяльності, що відображає об'єктивні закономірності розвитку виробництва і дає загальне уявлення про зміст та завдання кваліфікованого робітника [58]. Для цього проводиться аналіз діяльності кваліфікованого робітника з обов'язковим урахуванням прогнозу розвитку науки, техніки, економіки [108].

Аналіз ринку праці підтвердив, що до сучасних професій, як правило, належить широкий спектр робіт і завдань із відповідного поля професійної діяльності. До того ж кожна установа на власний розсуд “ліпить” професійне навчання з «цеглинок», тобто стандартів окремих видів трудової діяльності [13; 95]. Водночас професійно-технічні навчальні заклади мають дати такі професії, які забезпечують працездатність випускника протягом усього його трудового життя. У перспективі жодне аграрне підприємство не може дозволити собі прийняти на роботу вузькопрофільного співробітника, праця якого вже сьогодні повинна бути повністю автоматизована, широкопрофільна [42].

Аналіз ринку праці та практики підготовки кваліфікованого робітника потребує узгодження організації, планування і змісту професійно-технічної освіти з ринком праці. Водночас окремі державні органи центрального та регіонального управління, більшість безпосередніх учасників процесу підготовки фахівців у професійно-технічних навчальних закладах заявляє про продовження процесу перевиробництва випускників з одних професій і про дефіцит кадрів з інших. По-перше, продовження практики державного замовлення, що є залишком планового господарства, яке у ринкових умовах навряд чи може ефективно спрацювати. Розрахунки органів, що планують кількісні показники набору й випуску за професіями, рік у рік не відповідають реальним потребам суб'єктів ринку, які приймають, зрештою, рішення про працевлаштування випускників. Відомо, що в ринкових умовах повинні враховуватися й використовуватися саме ринкові механізми для підготовки кадрів [13].

Отже, правила гри покупцям диктує ринок праці, тобто роботодавець, що обирає “продукт”, яким є випускник професійно-технічного навчального закладу, в тому числі й за якісними показниками, здатністю кандидата на працевлаштування виконувати різні прийоми та робочі операції. Звідси випливає, що чим вужчими є профілі професій, які замовляє держава, тим менше шансів у випускників бути прийнятими на роботу за спеціальністю. І

навпаки, якщо держава замовляє широкопрофільні професії, то це істотно звужує діапазон помилки.

По-друге, недостатньо глибоке розкриття і осмислення причиново-наслідкових відношень щодо змін суспільного ладу та вимог до освіти й навчання населення і, зокрема, вплив нового формату виробничих відносин, технічного прогресу, євроінтеграційних процесів, організації виробництва на ринок праці та на професійно-технічну освіту.

У результаті відбувається збій, що загрожує будь-яким емпіризмом: професійно-технічні навчальні заклади намагаються реагувати на конкретні зміни на ринку праці, на вимоги роботодавців. Втім поки поточні зміни вивчаються і впроваджуються, з'являються нові, які необхідно оперативно враховувати й адаптувати. Таким чином, зміст майбутньої професійної діяльності кваліфікованого робітника, в тому числі відображений і в державній, і аграрній галузевій політиці, нормативних, нормативно-методичних, навчальних, дидактичних матеріалах професійного навчання, не має системи впливу на формування професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі.

Отже, врахування прогностичності змісту професійної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі визначаємо як наступну педагогічну умову.

Апелюючи до мотиваційної структури особистості майбутнього кваліфікованого робітника в аспекті досліджуваної проблеми, вважаємо за необхідне звернути увагу на такий важливий з дидактичного погляду активізувальний механізм вибору способу взаємодії суб'єктів професійної підготовки у навчально-виробничому процесі ПТНЗ. Оскільки базою дослідження визначено професійно-технічні навчальні заклади аграрного профілю, то аналіз способу такої взаємодії вважаємо доцільним здійснити в аспекті організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, у якій вони оволодівають майбутньою професією шляхом вивчення навчальних предметів.

Вивчення навчального предмета як дидактично обґрунтованої системи знань, умінь, навичок, видів і способів діяльності, відібраних з певних галузей науки для засвоєння в процесі навчання, дає можливість використовувати вихідні положення певної наукової галузі у відповідності до вікових пізнавальних можливостей особистоті й досягнутого рівня загального розвитку в різних аспектах життєдіяльності людини. Певною мірою зміст навчального предмета репрезентується системою елементів бази знань, здатною формувати або впливати на формування таких груп психічних властивостей людини, як досвід, спрямованість, діяльність.

Знання та вміння відображають істотні аспекти зв'язку між пізнавальною діяльністю і практичними діями людини. Знання та вміння фіксують результати пізнавальної діяльності. Вони відображаються в поняттях, явищах, процесах, властивостях, систематизованих фактах, відношеннях, правилах, залежностях, алгоритмах, моделях, теоріях, законах, гіпотезах тощо. Базою знань та умінь з навчального предмета слід вважати максимально необхідну і можливу для засвоєння в межах відведеного часу з урахуванням освітньо-вікових особливостей учнів кількість понять, явищ, відношень, алгоритмів, теорій тощо, яка репрезентує надбання певної галузі знань і є достатньою як для використання її на початкових етапах практичної життєдіяльності, так і подальшої самоосвіти.

Ефективне використання бази знань та умінь можливе лише за умов засвоєння її елементів. Засвоєння як процес є утворенням психічного образу предмета, явища, дії, відношень, що здійснюється шляхом переведення зовнішніх дій у внутрішній план індивіда. Різні можливості щодо здатності застосування елементів бази знань та умінь свідчать про різні рівні засвоєння цих елементів. Наявність рівнів засвоєння та елементів бази знань дає можливість визначити модель засвоєння знань з навчального предмета, що становить перелік елементів його бази знань із визначенням рівня засвоєння кожного елемента.

У практичній діяльності доцільно виділити три рівні засвоєння: репродуктивний, алгоритмічно-дієвий, творчий. Засвоєння на репродуктивному рівні – це вміння відтворювати (повторювати, переказувати, написати) елемент бази знань для здобуття нових знань та вирішення нових задач у нових умовах, в нестандартних ситуаціях (брак часу, конфлікт, криза тощо) [151]. Фактично всі три рівні засвоєння бази знань (змісту майбутньої професійної діяльності) певною мірою передбачають активну позицію учнів. Однак активність їх зумовлюють різні компоненти мотиваційної структури особистості. Так, наприклад, на репродуктивному рівні засвоєння знань, умінь найбільш дієвими є мотиви уникнення, закономірність результатів, складність завдань. Алгоритмічно-дієве засвоєння змісту навчальних предметів тенденційно зумовлює такі компоненти мотиваційної структури, як мотив уникнення, значущість результатів, оцінювання досягнутих результатів, рівень мобілізації зусиль. І тільки творчий рівень засвоєння навчального матеріалу активований практично всіма компонентами мотиваційної структури особистості учня. Неконструктивність змісту та нереалізованість творчої позиції учнів щодо його засвоєння, поєднуючись, негативно впливають на динаміку компонентів мотиваційної структури особистості майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі: відповідно – на формування професійного інтересу в контексті готовності їх до вирішення професійних завдань у майбутній діяльності та до успішної самореалізації на ринку праці.

Особливим параметром оцінювання стану та процесу формування професійного інтересу кваліфікованого робітника в контексті його складових є смислотвірна індивідуальна діяльність особистості учня. Смысл пов'язує значення з реаліями життя конкретної людини, її мотивами, цілями. Вчені (К. Абульханова-Славська, Н. Васіна, Л. Лаптев, В. Сластьонін) вважають, що людина, виходячи зі специфіки її життєдіяльності, постійно розв'язує “задачі на смисл”: це процес визначення смислу і осмислення значень.

Визначення смислу – визначення цілей та програми дій. Осмислення значень – визначення особистого значення зробленого або майбутніх дій [99, с. 55].

Самосвідомість як результат самопізнання та самовідношення визначають як стійкий комплекс уявлень і суджень індивіда про самого себе, свої здібності та можливості. У структурі самосвідомості як особистісному досвіді можливо виділити такі утворення: образ «професійного Я», рівень домагань, уявлень про способи самооцінювання та утворення особистісних сенсів тощо. Професійна самосвідомість як сформоване ставлення до професії виявляється у наявності постійного розвитку і пов'язаної системи мотивів, особистісних сенсів та цілей [99, с. 137]. Професійна свідомість особистості відображає її внутрішню психічну діяльність, спрямовану на самопізнання й осмислення своїх дій, ролі, місця у становленні трудових перспектив. Така рефлексивна особливість професійної свідомості помітно впливає на продуктивний розвиток творчого потенціалу майбутнього кваліфікованого робітника і на активне залучення його до процесу повсякденної діяльності на всіх етапах професіоналізації [165].

З погляду психологічної і педагогічної наук (К. Абульханова-Славська [99], І. Буцик [12], М. Вовковінський [15], В. Деркач [28] та ін.) стрижнем у продуктивному самовизначенні особистості є її здатність до рефлексії. Відповідно, практичним наслідком цього є можливість цілеспрямованого формування здібностей через культивування продуктивного самовизначення різних форм рефлексивності [36]. Особливо значуща роль рефлексії під час реалізації функції продуктивного самовизначення: виявлення особистісних суперечностей, проблематизація, розв'язання їх шляхом аналізу особистого досвіду та самореалізації через розв'язання проблеми; самооб'єктивація через різноманітні знакові системи; визначення, утворення та виявлення особистісних сенсів; виявлення адекватного «Я-образу» («Я-концепції»); побудова концепції свого життєвого (професійного) шляху та реалізація стратегій професійного зростання. Отже, застосування особистісно-рефлексивного стилю діяльності

учнів у навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладів визначаємо як наступну педагогічну умову.

Згідно з позиціями нашого дослідження такі принципи професіоналізації особистості, як суб'єктивність, детермінізм, активність, рефлексивність визначають роль педагогічного впливу на формування кожного структурного компонента професійного інтересу учнів. У сучасній вітчизняній дидактиці виділяють таку систему принципів навчання: соціальна обумовленість і науковість навчання; практична спрямованість підготовки; цілеспрямованість, систематичність і послідовність у навчанні; доступність та високий рівень складності навчання; свідомість, активність і вмотивованість навчання; стійкість оволодіння компонентами професійної компетентності; диференційований та індивідуальний підходи в навчанні; комплексність та єдність навчання і виховання.

Принципи навчання та виховання пов'язані в систему: висновки науки та вимоги сучасного виробництва, рекомендації соціології, психології й фізіології; досвід і теоретичні рекомендації виховної роботи. Об'єднані в єдине ціле принципи навчання визначають усі грані навчального процесу як системи: зміст, організацію, методика і його загальну (професійну) спрямованість [29; 59; 62; 103; 110; 129; 145]. У формуванні професійного інтересу майбутніх фахівців важливо забезпечити систематизацію цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті успішної самореалізації як кваліфікованого робітника аграрної галузі; прогностичність змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; особистісно-рефлексивний стиль діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ [109].

Формування професійного інтересу майбутніх фахівців залежить від готовності педагогів до здійснення означеного процесу, що може охоплювати такі структурні компоненти навчально-виховного процесу: мотиваційний, цільовий, когнітивний, операційний, рефлексивний, результативний [31; 119].

Мотиваційний показник тенденційно демонструє суперечливість усвідомлення педагогами (особливо майстрами виробничого навчання) значущості пізнавального інтересу, професійного інтересу учнів до оволодіння фаховою компетентністю та важливістю і готовністю до їх забезпечення у навчально-виховному процесі. Когнітивний виявляє рівень продуктивності рефлексивного аналізу педагогів щодо виявлення та кореляції сформованості в учнів образу майбутньої професії. Цільовий показник тенденційно характеризує орієнтацію педагогів на формування в учнів особистісно значущих цілей і планів, тобто таких, які узгоджені з баченням своїх перспектив. Такі перспективи мало орієнтовані на виробничу діяльність, до якої вони готують учнів.

Операційний компонент показує суперечність між осмисленням способів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів як таких, що, з одного боку, забезпечують формальні вимоги до інноваційної діяльності педагога, а з іншого – сприяють якості оволодіння учнями програмним навчальним матеріалом та осмисленням їх як способів професіоналізації на етапі підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі. Відповідно, результативний показник відображає високий рівень готовності педагога професійного навчання до формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ аграрного профілю і є фактичним етапом сформованості такого інтересу. Отже, підготовку педагога професійного навчання до формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника ми визначаємо як наступну педагогічну умову.

Аналіз теоретичних джерел засвідчує, що на формування інтересів особистості впливають чинники подвійного характеру. Вони поділяються на об'єктивні й суб'єктивні. Ці групи чинників нерозривно представлені у процесі формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника. Жоден із чинників формування людської особистості не діє автономно, вони взаємопов'язані. Результативність їх впливу прямо пропорційно залежить від забезпечення відповідних педагогічних умов.

Відповідно до обґрунтованих у дослідженні факторів формування професійного інтересу кваліфікованих робітників аграрної галузі та виявлених чинників, які впливають на її результативність, доцільно виокремити такі педагогічні умови: забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу в контексті формування професійного інтересу; оновлення та реалізація змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; застосування особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ; готовність педагога професійного навчання до формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників.

Забезпечення систематизації цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті формування професійного інтересу та успішної самореалізації учнів як кваліфікованих робітників аграрної галузі дозволить через усі компоненти навчально-виробничої діяльності уможливити зростання показників визначеності цілей на майбутнє; прояв в учнів потреби у самопізнанні та самоусвідомленні професійних намірів, наявного потенціалу; позитивний вплив на динаміку мотиваційної структури особистості [63; 69; 102; 136].

Урахування прогностичності змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників продукуватиме високу динаміку мотиваційних структур особистості майбутніх кваліфікованих робітників, сприятиме стійкій позитивній віковій динаміці показників особистісної рефлексії, тенденції до зростання рівня усвідомленості образу майбутньої професії [32; 70; 101; 121; 134; 156].

Застосування особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ як логічної складової освітнього процесу згідно з діяльнісною парадигмою відіграє роль активного залучення попередніх умов. Як стверджують прихильники асоціативно-рефлексивної концепції навчання, досягненню мети навчання та якісному оволодінню змістом навчання сприяє спосіб дії суб'єктів навчання, який передбачає

формування активного ставлення учнів до навчання; чітке, логічне і послідовне відтворення навчального матеріалу; активізацію пізнавальної діяльності учнів; демонстрування різних прийомів розумових дій та їх закріплення за допомогою вправ. Необхідно враховувати, що в залежності від рівня засвоєння учнем знань підвищується і ступінь їх впливу на практичну діяльність [64; 77; 99; 108].

Застосування особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ як важливої педагогічної умови формування професійного інтересу кваліфікованого робітника сприятиме зростанню критичності, адекватності, діагностичності оцінювання майбутнім кваліфікованим робітником аграрної галузі своєї обізнаності щодо майбутньої професійної діяльності; позитивній динаміці розвитку контроль-оцінювального механізму рефлексивної оцінки професійно значущих навчальних і особистісних досягнень, рівня докладених зусиль; корегуванню індивідуальної траєкторії професійного становлення.

Готовність педагога професійного навчання до формування професійного інтересу учнів передбачає наявність у нього вміння організовувати навчально-виробничий процес у відповідності до основних закономірностей пізнавальної діяльності учнів. Власне, остання умова є такою, що пов'язує у систему попередньо названі умови та визначає методичні особливості їх фактичного забезпечення. Розкриттю їх фактичного змістового наповнення присвячено наступний підрозділ дисертації.

2.2. Реалізація педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю

Наступний етап нашого дослідження полягав у розробленні методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [81] наголошено, що метою державної політики є створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України. При цьому серед пріоритетних напрямів політики країни визначено розвиток професійно-технічної освіти, через яку держава має забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, конкурентоспроможних на ринку праці.

Підготовка кваліфікованих робітників потребує проведення наукових досліджень, які сприятимуть розвитку професійно-технічної освіти відповідно до актуалізованих сучасними реаліями вимог.

Поняття «методика» є похідним від терміна «метод». Метод (від грецьк. μέθοδος – шлях пізнання, дослідження) розглядають як системно об'єднану сукупність кроків, дій, способів діяльності, які необхідно здійснити для розв'язання певного завдання, спрямованого на досягнення конкретної мети [34, с. 486].

Аналіз теоретичних джерел та педагогічної практики закладів професійно-технічної освіти довів, що структурно методика реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю розглядається як низка взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, до яких належать: принципи, об'єктивні закони та закономірності педагогічної діяльності, що впливають на формування професійного інтересу майбутніх аграріїв; основна мета та конкретні цілі (навчальні, розвивальні, виховні), спрямовані на досягнення поставленої мети; зміст професійно-технічної освіти як основний чинник формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю; засоби навчально-виробничого процесу, за допомогою яких реалізується зміст професійно-технічної освіти; форма організації навчально-виробничої діяльності як процесуальної основи формування професійного інтересу; методи, прийоми, педагогічні технології реалізації поставленої

мети; форми та засоби контролю за реалізацією мети або досягненням конкретних цілей.

Принципи методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх аграріїв тісно пов'язані із принципами професійно-технічної освіти. Вони розглядаються як основні правила, вимоги до організації навчально-виробничого процесу, які впливають із закономірностей процесу професійної підготовки. Згідно із виокремленими принципами визначаються мета, завдання, зміст, засоби, форми, методи та прийоми формування професійного інтересу.

Методичну діяльність педагогів ПТНЗ з формування професійних інтересів майбутніх аграріїв необхідно проектувати і здійснювати на підґрунті основних принципів гуманістичної професійної освіти, зокрема: гуманізму, індивідуалізації, культуровідповідності, принципу співробітництва, відкритості професійно-технічної освіти, її регіоналізації, неперервності загального й професійного розвитку особистості.

У методичному забезпеченні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва необхідно враховувати об'єктивні закони та закономірності, які впливають і на формування їхнього професійного інтересу. Зокрема, провідний – закон соціальної обумовленості цілей, змісту і методів навчання, який розкриває об'єктивний процес визначального впливу суспільних відносин, соціального устрою на формування всіх елементів виховання та навчання. У професійно-технічній освіті цей закон конкретизований та сформульований Н. В. Кудикіною і відомий як об'єктивний закон взаємозв'язку професійно-технічної освіти з актуальним станом виробництва, ринку праці та професійної педагогіки. [53; 111]. Цей об'єктивний закон визначає характер взаємозв'язку змісту професійно-технічної освіти з виробництвом та особливостями ринку праці й професійної підготовки в усіх соціально-економічних умовах та історичних формаціях.

Інша складова методики формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв – компонент мети. Мету в освіті розуміють як усвідомлений образ бажаного результату, на досягнення якого спрямовано дії людини. Зазначимо, що мета формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників для аграрного виробництва якнайтісніше пов'язана з основною метою професійної освіти – загальним і професійним розвитком особистості, її становленням як професіонала.

Для досягнення мети людина передбачає і прогнозує цілі своєї діяльності, способом відображення яких є планування. Мета визначає дію, вона забезпечує досягнення результату. Дійовим механізмом досягнення мети діяльності є побудова ієрархії та часової послідовності цілей [34, с. 942]. Мета формування професійного інтересу учнів ПТНЗ аграрного профілю реалізується низкою ієрархічно вибудованих цілей професійної підготовки, відображених у робочих навчальних планах, робочих навчальних програмах з навчальних предметів та професійно-практичної підготовки, поурочно-тематичних планах з навчальних предметів, планах виробничого навчання навчальних груп на місяць, планах навчально-виробничої діяльності на півріччя, планах занять (уроків).

Розглядаючи змістову складову експериментальної методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх аграріїв, потрібно враховувати такі загальні закономірності, як зв'язок змісту освіти з навчанням (зміст освіти – головний засіб цілеспрямованого навчання професії); за своїм характером ця категорія є історичною, бо навчальний зміст професійної підготовки аграріїв визначається на основі вимог суспільства – підготовки конкретного покоління до життя в соціумі; своєрідним є співвідношення у змісті професійно-технічної освіти потреб суспільства й особистості (у змісті професійної підготовки враховуються не лише актуальні й перспективні потреби суспільства, а й освітні запити окремих учнів ПТНЗ); щодо сутності цієї дефініції, то у більшості наукових джерел

зміст освіти характеризується як система знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує особистісний розвиток суб'єктів навчання.

Як засвідчив аналіз методики формування професійного інтересу майбутніх аграріїв, змістовий аспект цієї проблеми реалізується у неподільній єдності з процесом професійної підготовки [94] та здійснюється в трьох основних напрямках, а саме: теоретична підготовка передбачає заходи щодо вдосконалення організації та методики викладання теоретичних навчальних предметів, пошуків найбільш ефективних і оптимальних методів навчання, розроблення дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків); професійно-практична підготовка спрямована на забезпечення і вдосконалення організації виробничого навчання та виробничої практики, розроблення відповідних планів, дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків), добір навчально-виробничих робіт тощо; виховна робота передбачає заходи, спрямовані на поєднання навчання з різними напрямками виховання, розвитком творчих здібностей і талантів учнів та їх діяльності за інтересами.

У процесі розроблення методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх аграріїв ураховано, що навчально-методичними документами, в яких відображено зміст професійної підготовки кваліфікованих робітників аграрного профілю в ПТНЗ, є низка планів та інших документів організаційного характеру: робочі навчальні плани за досліджуваною професією для певного ступеня професійно-технічної освіти; робочі навчальні програми з навчальних предметів та професійно-практичної підготовки, передбачені робочими навчальними планами; поурочно-тематичні плани з навчальних предметів; перелік навчально-виробничих робіт з професії на семестр чи курс навчання; плани виробничого навчання навчальних груп на місяць; плани навчально-виробничої діяльності на півріччя; плани занять (уроків); розклад занять.

Зміст освіти з підготовки у професійно-технічних навчальних закладах кваліфікованих робітників аграрного профілю базується на Законі України

«Про освіту», Законі України «Про професійно-технічну освіту», державних стандартах професійної освіти, інших актах законодавства України з питань освіти.

Суттєвим компонентом методики реалізації педагогічних умов формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі виробництва є засоби навчально-виробничого процесу, за допомогою яких реалізується зміст професійно-технічної освіти. У теорії та методиці професійної освіти засоби навчання – це матеріальні й природні об'єкти, а також штучно створені людиною знаряддя, які використовують у навчально-виробничому процесі для досягнення визначених освітніх цілей. У методиці формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв засобами навчання в ПТНЗ ми вважаємо педагогічно організоване наповнення (інструменти, обладнання, матеріали, знаряддя праці кваліфікованих робітників аграрного виробництва, сільськогосподарська техніка та ін.) навчальних кабінетів, лабораторій, навчально-виробничих майстерень, сільськогосподарських ділянок, полігонів, автодромів, трактородромів, базових сільськогосподарських підприємств тощо.

Використовуючи засоби навчання під керівництвом викладачів та майстрів виробничого навчання, учні ПТНЗ послідовно закріплюють одержані первинні професійні вміння та навички, навчаються використовувати сучасну техніку, механізми та інструменти, які сприяють формуванню їх професійних інтересів.

У досліджуваній нами методиці організаційні форми становлення та розвитку професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю поділяються на дві групи: одні використовуються переважно у процесі теоретичної підготовки, інші – під час професійно-практичної підготовки. До форм організації теоретичної підготовки у процесі дослідження віднесено: різні типи уроків, лекції, теоретичні семінари, практичні семінари, лабораторно-практичні заняття тощо; індивідуальні

заняття учнів; консультації; виконання учнями індивідуальних завдань (реферат, розрахункова робота, навчальний проект тощо); навчальні екскурсії; інші форми організації теоретичного навчання.

У методиці реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю як основних форм організації професійно-практичної підготовки використовують уроки виробничого навчання у ПТНЗ, уроки виробничого навчання на підприємствах аграрного виробництва, виробничу практику на робочих місцях на виробництві, переддипломну практику на виробництві та інші традиційні форми професійно-практичної підготовки.

У процесі формування професійного інтересу методично важливим чинником є час, який відводиться для реалізації конкретних організаційних форм навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ. Відповідно до нормативних документів він визначається обліковими одиницями часу, передбаченого для виконання навчальних програм професійно-технічної освіти. Обліковими одиницями навчального часу є: академічна година тривалістю 45 хвилин; урок виробничого навчання, тривалість якого не перевищує шести академічних годин; навчальний день, тривалість якого не перевищує восьми академічних годин; навчальний тиждень, тривалість якого не перевищує 36 академічних годин; навчальний семестр, тривалість якого визначається навчальним планом; навчальний рік, тривалість якого не перевищує 40 навчальних тижнів.

Навчальний (робочий) час учня ПТНЗ в період проходження виробничої та переддипломної практик установлюється залежно від режиму роботи підприємства згідно з законодавством України. Відвідування занять у ПТНЗ учнями є обов'язковим.

У методиці реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі економіки значущими є методи педагогічної роботи. Методом у професійній педагогіці називають спосіб упорядкованої взаємозалежної діяльності викладача,

майстра виробничого навчання і учнів ПТНЗ, спрямованої на досягнення педагогами заздалегідь поставлених цілей.

Щодо використання методів з метою формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного сектору економіки, то, на наш погляд, за основу доцільно взяти класифікацію методів, запропоновану Ю. К. Бабанським, оскільки вона заснована на методології цілісного підходу до діяльності, у нашому випадку – навчально-професійної. На цій основі виокремлюємо три основні групи традиційних методів:

- 1) методи організації та здійснення навчально-виробничої діяльності;
- 2) методи стимулювання і мотивації навчально-виробничої діяльності;
- 3) методи самоконтролю за ефективністю навчально-виробничої діяльності.

Своєю чергою методи організації та здійснення навчально-виробничої діяльності поділяються на словесні, наочні та практичні за джерелом передавання і сприйняття навчальної інформації; індуктивні та дедуктивні за логікою передавання і сприйняття інформації; репродуктивні та проблемно-пошукові за ступенем самостійності мислення; на навчальну роботу під керівництвом викладача та самостійну роботу учнів ПТНЗ за характером керування навчально-виробничою діяльністю викладачем або майстром виробничого навчання. До інноваційних методів навчально-виробничої діяльності зараховуємо популярні нині метод портфоліо, метод кейса, метод проектів та ін.

Оскільки ми теоретично довели, що професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрного сектору економіки не можна відокремити від навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ, то про рівень його сформованості в широкій практиці професійно-технічної освіти зазвичай свідчать результати контролю за навчально-виробничим процесом. За нормативними документами контроль поділяють на поточний, тематичний, проміжний і вихідний контроль навчальних досягнень учнів.

Поточний контроль здійснюється як поурочне опитування учнів, проведення контрольних і перевірних робіт, тематичне тестування тощо.

Тематичний контроль застосовують для оцінювання навчальних досягнень учнів у результаті вивчення теми робочої навчальної програми. Проміжний контроль передбачає семестрові заліки, семестрову атестацію (екзамени), річні підсумкові заліки, річну атестацію (річні підсумкові экзамени), проміжну кваліфікаційну атестацію (кваліфікаційний іспит), індивідуальні завдання учням. Вихідний контроль здійснюється як державна кваліфікаційна атестація, яка охоплює кваліфікаційну пробну роботу, що відповідає вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника ПТНЗ відповідного кваліфікаційного рівня; державний кваліфікаційний екзамен або захист дипломної роботи, проекту чи творчої роботи, що їх замінює.

Форми й періодичність проміжного та вихідного контролю визначаються робочими навчальними планами [94]. Розробляючи методики, ми спирались на таке вихідне положення: формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі відбувається у навчально-виробничому процесі ПТНЗ аграрного профілю, що вказує на важливість реалізації визначених педагогічних умов через усі його структурні компоненти: теоретичне та виробниче навчання, виховання. Відповідно, педагогічні умови мають забезпечити розвиток кожної складової професійного інтересу в навчально-виробничому процесі як складного особистісного утворення суб'єкта майбутньої професійної діяльності, що охоплює спрямованість особистості на свідомий вибір робітничої професії аграрної галузі, активне оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності у структурі спеціальної професійної підготовки, готовність до успішної самореалізації при вирішенні професійних завдань в аграрній галузі як особливого етапу професіоналізації майбутнього фахівця. Результативність сформованості професійного інтересу в учнів професійно-технічних навчальних закладів має виражатися у встановленні певного рівня відповідно до критеріїв (мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) та показників (осмислення мотивів вибору майбутньої

професії, розвиток пізнавальних інтересів, установка на успішну професійну самореалізацію; уявлення про майбутню професійну діяльність, спосіб здійснення пізнавальної діяльності, якість засвоєння базових і професійних знань, умінь та навичок; самооцінка досягнутих результатів та докладених зусиль, прогнозування професійної самореалізації).

Отже, реалізація педагогічних умов передбачає впровадження механізмів оцінки й самооцінки суб'єктами навчально-виробничого процесу потреб, мотивів, цілей, дій, досягнутих результатів на кожному етапі теоретичного та виробничого навчання і виховання крізь призму професійного зростання учня як майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі.

Навчально-виробничий процес у професійно-технічному навчальному закладі визначається як система організаційно-педагогічних, методичних і технічних заходів, спрямованих на реалізацію змісту і завдань ступеневої професійно-технічної освіти відповідно до державних стандартів; ґрунтується на принципах гуманістичної, особистісно орієнтованої педагогіки, демократизму, незалежності від політичних, громадських, релігійних об'єднань, спільній діяльності педагогічних працівників, учнів; містить загальноосвітню, професійно-теоретичну, професійно-практичну підготовку, а також виховну роботу з учнями [94].

Під навчально-виробничою діяльністю в контексті нашого дослідження розуміємо динамічну систему взаємодії педагогів та учнів професійно-технічного навчального закладу, у процесі якої відбувається загальнотехнічна, професійно-теоретична та професійно-практична підготовка, спрямована на формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі. Компонентами навчально-виробничого діяльності є цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, емоційно-корегувальний, оцінно-результативний [149, с. 17].

Визначаючи сутність навчально-виробничого процесу, адаптованого до конкретної освітньої ситуації взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в

контексті проблеми нашого дослідження, враховуємо внутрішню структуру і організацію навчально-виробничої діяльності [149, с. 140].

Навчання та виховання має двобічний характер і зумовлене необхідністю взаємодії педагога та учня на всіх етапах навчально-виховної роботи, починаючи з постановки цілей і закінчуючи перевіркою та оцінюванням знань. Якщо на якомусь із цих етапів той, хто навчається, «не включається» у навчально-пізнавальну або навчально-виробничу діяльність, його теоретичне і практичне навчання й виховання припиняється.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів у процесі теоретичної підготовки, навчання й виховання не є застосуванням педагогом окремих методичних дій під час викладання навчального матеріалу. Це завдання повинно вирішуватися на всіх етапах навчально-виробничого процесу: під час визначення цілей навчальної, практичної та виховної роботи, у процесі формування мотиваційної сфери учнів, під час структурування змісту навчальних та практичних занять тощо.

Сучасні дослідження проблеми реалізації компетентнісного підходу в професійній педагогіці [6; 20; 21; 22; 32; 80; 83; 101; 123; 152] визначають, що провідними компонентами професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників є знання, вміння та навички. Залежно від функціонування та розвитку цих складових компетентності, ступеня їх інтеграції між собою можна визначити рівні сформованості професійної компетентності суб'єкта діяльності. Так, на початковому рівні особливого значення набуває навченість учня, яка характеризується обсягом знань, умінь, навичок та засобів їх відтворення на репродуктивному рівні. Ступінь навчання впливає на вибір форми професійної підготовки й зумовлює успішність навчання. Такий рівень характеризує професійну підготовленість майбутнього кваліфікованого робітника. Професійна підготовка є інтегральним показником, який містить, зокрема, і здібності до професійної діяльності. Якість професійної підготовки визначає ефективність роботи навчального закладу.

На стадії професійної адаптації учень набуває професійного досвіду. Професійна компетентність передбачає мотивацію до професійного зростання. Індивідуальна професійна компетентність характеризується оволодінням прийомами саморегуляції, готовністю до професійного зростання, наявністю стійких професійних мотивів [21; 29; 80].

Отже, на основі компетентнісного підходу методика реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі передбачає таку організацію навчально-виробничого процесу, яка завжди пов'язана з чітким визначенням його цілей, а також з усвідомленням та прийняттям учнями цілей навчання як ідеального очікування його кінцевих результатів, тобто того, до чого повинні прагнути педагог професійного навчання та учні. Цільові установки навчання роблять для учнів зрозумілим зміст і способи організації навчально-пізнавальної діяльності та впливають на її активність.

Розвиток мотиваційного потенціалу особистості у контексті формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у навчально-виробничому процесі забезпечується через авансування успіху, спонукання до самоаналізу навчально-виробничих досягнень, пізнавального матеріалу, що має особистісне значення для учнів ПТНЗ; утвердження всіма педагогічними засобами цінності емоційного благополуччя учня в навчальному закладі та на виробництві. У навчально-виробничій і виховній роботі з учнями слід ураховувати те, що гострі суперечності у сфері особистих ціннісних орієнтацій учнів професійно-технічних навчальних закладів ускладнюють процес формування позитивної мотивації. Вони зумовлені розшаруванням суспільства, можливостями певної частини населення через порушення законів швидко збагачуватися, численними прикладами реалізації моделей «легкого» життя, яке не вимагає від людини сумлінної, наполегливої, фізично важкої праці. Тому винятково актуальною є проблема формування ціннісних орієнтацій майбутніх кваліфікованих

робітників, розширення їх кругозору, матеріальна підтримка професійно-технічних навчальних закладів з боку держави та соціальних партнерів.

Щоб формування професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі було результативним, необхідно цілі діяльності учня й викладача узгоджувати. Першим кроком до виникнення цілі є актуалізація стану потреби в будь-чому. Для особистісно орієнтованого навчання характерне залучення учня до процесу самовизначення щодо діяльності, пошуку ним особистих пріоритетів у матеріалі, що вивчається, постановки цілей особистої діяльності як передбачення результату, на який спрямована поведінка.

Отже, важливо актуалізувати потреби учнів в особистому цілепокладанні, оскільки діяльність без усвідомленої мети не буде повноцінною та не дасть бажаних результатів, не буде ефективною. Оскільки потреба є внутрішньою причиною активності особистості, вона породжує мотив як складне психологічне утворення, яке має вибудувувати сам суб'єкт, що є засобом задоволення потреби. Учень стає на занятті суб'єктом тільки за умови, коли у нього з'являються цілі особистої діяльності. Особистісне цілепокладання відбувається тільки тоді, коли актуалізуються його потреби. Мета є вихідним моментом його діяльності, а діяльність – умовою досягнення запланованого результату (знань, умінь, навичок).

Найважливішою потребою в житті людини є потреба в самоактуалізації [71]. В учнів виникає бажання навчатись, якщо їх навчання дотичне до життєвих проблем, які мають для них особистісне значення. Для актуалізації потреб учнів можна організувати різні ситуації, наприклад:

1. Після оголошення теми заняття викладач може запропонувати учням самостійно визначити: 1) що з цієї теми мені відомо у професійному сенсі...; та 2) що з цієї теми сьогодні на занятті я хочу дізнатися у професійному сенсі... . Таким чином, відбувається змістове самовизначення учня, формулюється професійно орієнтована мета, яка надалі уточнюється.

2. Викладач пропонує перерахувати цілі вивчення теми та визначити головні для себе у професійному плані. Учні мають можливість освітнього самовизначення та усвідомлення своїх професійно зорієнтованих потреб.

3. Викладач пропонує самостійно сформулювати свої цілі на заняття з урахуванням власних (професійних) потреб.

4. Викладач пропонує учням перерахувати цілі, сформульовані учнями іншої групи; оцінити їх реальність, відповідність вимогам аграрної галузі сьогодення та ін. На цій основі пропонується сформулювати цілі заняття або мету вивчення розділу предмета.

5. Учневі пропонується сформулювати та записати, чого він навчиться до кінця заняття та який настрій у нього буде по його закінченні. У кінці заняття учні порівнюють свої передбачення з дійсними результатами.

6. У процесі заняття відбувається рефлексія: осмислення руху до запланованих цілей, уточнюється та координується діяльність.

При цьому учні, здійснюючи особисте цілепокладання, оволодівають відповідними професійними знаннями, вміннями, навичками, що сприяє формуванню стійких професійних інтересів, підвищує шанси успішної самореалізації в житті та майбутній професійній діяльності.

Алгоритм цілепокладання у когнітивній частині заняття може складатися з таких дій.

Крок 1. Викладач у підготовці до заняття планує його результат і оформлює цей результат через діяльність учнів, яку вони здійснюють до кінця заняття.

Крок 2. Викладач приймає рішення: оголосити тему та мету заняття чи організувати самовизначення учнем мети заняття.

Крок 3. У другому випадку педагог визначає для себе завдання: створити на занятті ситуацію для особистісного самовизначення учнів щодо результату; він обмірковує цю ситуацію та готує для цього відповідний навчальний матеріал (відповідне змістове наповнення); на початку заняття

викладач організовує ситуацію, під час якої учень ставить перед собою навчальні цілі.

Крок 4. Наприкінці заняття здійснює діагностику та оцінює ступінь досягнення цілі.

Послідовність етапів постановки завдань особистісного розвитку учня може мати дещо інший вигляд. Далі наведемо приклади.

Крок 1. Педагог формує за допомогою певних умов та ситуацій розвивального типу (формування професійного інтересу) свої завдання щодо розвитку та виховання учнів. В основі цих завдань – знання про ті чи інші проблеми розвитку та виховання його учнів і перелік цінностей, ключових знань, умінь, навичок, які формують професійний інтерес майбутнього кваліфікованого робітника у професійно-технічному навчальному закладі.

Крок 2. Педагог моделює такі професійно-практичні ситуації та умови, що створюють на занятті виховне й розвивальне середовище, в якому відбуватимуться позитивні моральні та інтелектуальні зміни в особистості учня.

Крок 3. Педагог на початку заняття оголошує передбачувані результати навчально-виробничої діяльності учня.

Крок 4. Педагог протягом заняття організовує ситуацію розвивального типу.

Крок 5. У кінці заняття організовується рефлексія: учні обговорюють свою діяльність на занятті, своє ставлення до цієї діяльності, визначають рівень досягнень особистих цілей, самовизначаються щодо подальшої навчальної діяльності.

Пріоритетними в діяльності викладача й учнів є цілі заняття як важливий компонент навчально-виробничої діяльності. Прогностичний опис цілей заняття у вигляді переліку вмінь або дій, якими повинен оволодіти учень на занятті, визначає планування відповідної роботи з опанування ними цих дій, умінь. Планування завдань особистісного розвитку орієнтує педагога на створення відповідних умов та ситуацій, в яких учні реалізують власні

потреби та розвивають свої здібності. Ефективність заняття значною мірою залежить від прийняття учнями або формулювання ними особистих цілей на заняттях.

Методика реалізації цього етапу полягає у таких діях педагогів: по-перше, створення карти мотиваційної структури учня, який вступив до професійно-технічного навчального закладу за обраним фахом. Ця карта охоплює внутрішні, пізнавальні, загальні мотиви, уникнення, зміни діяльності, самоповаги; значущість та закономірність результатів, очікувані результати та їх оцінювання; складність завдання; вольове зусилля, рівень мобілізації зусилля; ініціативність; оцінювання свого потенціалу.

У контексті формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників вона (карта мотиваційної структури учня) розкриває фактично всі критерії (мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) та показники сформованості професійного інтересу учнів. Аналіз інформаційного наповнення такої карти дозволяє вмотивовано спрямувати педагогічну діяльність.

Формування системи цілей відображається в різних нормативно-методичних документах: планах роботи навчально-виробничого процесу закладу, планах роботи педагогічної ради та методичних комісій, робочих навчальних планах, планах-конспектах занять тощо.

Основні зусилля педагогів професійного навчання необхідно спрямувати на виокремлення цільового компонента у формуванні професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі. Тому на етапі формування цілей професійно-технічного навчального закладу важливо окреслити перспективу підготовки фахівців із конкретної професії шляхом зорієнтованості навчально-виробничого процесу на опанування певного ряду професійних знань, умінь і навичок майбутнього кваліфікованого робітника та формування у нього професійного інтересу як кінцевого результату професійної підготовки. Конкретизація цілей відбувається, якщо вона узгоджується з осмисленням соціально

обумовленого запиту на вказані цільові складові, а не обмежується формально визначеними умовами та станом індивідуальної карти мотиваційної структури учня щодо свідомого вибору професії учнів, які прийшли навчатися у професійно-технічний навчальний заклад аграрного профілю. Якість узгодження цілей на цьому етапі суттєво впливає на деталізацію цілей загальноосвітньої, теоретичної професійної та практичної професійної підготовки в контексті формування професійного інтересу учнів.

На цьому етапі важливо зважувати і потенційні можливості предметів відповідних циклів щодо формування мотивації учнів, оволодіння майбутнім кваліфікованим робітником професією як привабливим способом трудової реалізації в контексті особистісно орієнтованих мотивів її вибору; виокремлення першопричинних професійно значущих і особистісно доступних образів професійної діяльності, розвитку перспектив неперервної професіоналізації.

Чіткість і прозорість формування цілей означеного етапу створює основу для формування цілей вивчення конкретного навчального предмета, окремої теми, кожного заняття. Перспективність цілей полягає в забезпеченні формування в учнів цілісного уявлення про майбутню професійну діяльність, у набутті досвіду прогнозування професійної самореалізації, сформованості установки на успішну майбутню професійну самореалізацію з урахуванням соціально і психологічно зумовлених чинників.

Такий системний підхід до структурування цілей професійної підготовки кваліфікованого робітника аграрної галузі в контексті формування професійного інтересу до майбутньої професійної діяльності природно налаштовує педагога професійного навчання на послідовну, системну координацію дидактичних, виховних, розвивальних цілей кожного заняття, виду навчально-пізнавальної діяльності. Тому, наприклад, дидактична мета передбачатиме не просто формальне виокремлення теоретичних та практичних знань, умінь, навичок навчального предмета, а й перетворення їх крізь призму професійних знань, умінь, навичок та через

вибір адекватного способу оволодіння ними. Виховна мета, яка часто зазначається формально, у запропонованому підході набуває особистісно-рефлексивного значення з погляду оцінювання наближення учня до близьких та віддалених перспектив стосовно власної професіоналізації. Розвивальна мета спрямовує діяльність суб'єктів педагогічного процесу на позитивну динаміку мотиваційної структури особистості, доцентровим вектором якої стає пізнавальний інтерес.

Реалізація цього етапу експериментальної роботи обумовлена індивідуальними характеристиками професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю з погляду складності й потребує науково-методичного супроводу. Його здійснення можливе шляхом організації та проведення тематичних засідань творчої групи педагогів, методичних семінарів, індивідуальних консультацій тощо. Згідно з алгоритмом дій наступною важливою складовою методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі є структурування мотиваційної складової на всіх етапах навчально-виробничого процесу.

Організація навчально-виробничого процесу та керівництво ним мають бути орієнтовані на мотивовану творчу участь учнів, їх зацікавлене ставлення до вдосконалення професійної компетентності та загальної культури. Це уможливорює самостійний і активний рух до вершин професійної майстерності, орієнтування на власні зусилля в навчальному процесі, потреби і цілі, мотиви і волю. При цьому важливо домагатися розуміння кожним учнем значення навчання в цілому, цілей і завдань навчально-виробничого процесу, кожного заняття; демонструвати взаємозв'язок кожного наступного заняття з попереднім; формувати свідоме позитивне ставлення учнів до навчально-виробничого процесу; викликати інтерес до навчального матеріалу та допитливість; розвивати творчі основи навчально-виробничого процесу, в якому поєднуються традиційні підходи з інноваційними рішеннями; підтримувати активність та творчі починання

учнів; стимулювати мотивацію до професійного вдосконалення; створювати умови, що підкріплюють престижність результативної професіоналізації.

Оволодінню учнями методами та способами набуття нових знань, умінь та навичок, навчанню їх прогресивних технологій роботи та пізнавальної діяльності й творчого використання отриманих знань на практиці сприяє самостійна робота. Самостійна робота – вид навчальної діяльності учнів відповідно до самостійно визначеної мети, внутрішньо мотивованої, яку вони виконують з використанням розумових і фізичних зусиль як під час аудиторних занять, так і в позааудиторний час, за завданням і під контролем викладача, але без його особистої участі; завершується ця діяльність досягненням певних результатів, які підлягають самоконтролю і контролю [24; 39].

Забезпечення мотиваційної складової навчально-виробничого процесу дає можливість вирішити в активному прояві суперечність між реальним самооцінним образом професійного «Я» та ідеальним самопрогнозованим образом професійного майбутнього шляхом активізації докладених зусиль для досягнення успішного результату на всіх етапах навчально-пізнавальної діяльності при реалізації проблемного навчання, що сприяє підвищенню престижу професійної діяльності, відповідальності учнів за отримані знання, вміння, навички, їх якість та вдосконалення [99, с. 179].

Центральними категоріями проблемного навчання є проблемна ситуація, проблема та проблемне завдання. Проблемна ситуація – пізнавальне утруднення, для подолання якого учні повинні здобути нові знання або докласти інтелектуальних зусиль. Проблемна ситуація, усвідомлена і прийнята учнем до розв'язання, переростає у проблему. Проблема з указаними параметрами та умовами розв'язання становить проблемне завдання. Воно відрізняється від проблеми тим, що в проблемному завданні заздалегідь обмежене поле пошуку розв'язку. Сукупність таких цілеспрямовано сконструйованих завдань і повинна

забезпечувати основні функції проблемного навчання: творче оволодіння навчальним матеріалом та засвоєння досвіду творчої діяльності.

Проблемне навчання передбачає чітку продуману систему проблемних ситуацій, проблем та завдань, що відповідають пізнавальним можливостям учнів. З цією метою передбачають різні рівні проблемності. Перший рівень характеризується тим, що педагог сам аналізує проблемну ситуацію, виявляє проблему, формулює завдання та спрямовує учнів на самостійний пошук шляхів розв'язання. Другий рівень відрізняється тим, що педагог разом з учнями аналізує ситуацію та підводить їх до проблеми, а вони самостійно формулюють завдання і розв'язують його. Третій рівень (найвищий) передбачає подання учням проблемної ситуації, а її аналіз, виявлення проблеми, формулювання завдання та вибір оптимального вирішення вони здійснюють самостійно.

Суть проблемного лабораторно-практичного заняття полягає в тому, що педагог професійного навчання, створивши проблемну ситуацію, «...спонукає учня до пошуків її розв'язання, крок за кроком підводячи до мети» [48, с. 167]. На відміну від традиційних, у ході проблемного лабораторно-практичного заняття висувуються гіпотези щодо розв'язання проблем, порівнюються різні думки, ідеї, фактично учні відкривають нові знання і стають ніби учасниками проблемно-пошукової роботи з розв'язання проблем. Далі подаємо як приклад орієнтовну структуру проблемного лабораторно-практичного заняття «Загальна будова та технологічний процес роботи рядкової комбінованої сівалки» (рис. 2.3).

Змістове наповнення поданої вище орієнтовної структури проблемного лабораторно-практичного заняття «загальна будова та технологічний процес роботи рядкової комбінованої сівалки» (рис. 2.3) може мати подані далі вихідні дані для постановки проблеми якісної сівби зернових. Сошник – важливий робочий орган сівалки, призначений для утворення у ґрунті борозни, укладання на її дно насіння та добрив а також для часткового присипання їх вологим шаром ґрунту. Сошники мають формувати борозни однакового профілю і заданої глибини. Вони не повинні виносити нижні шари

грунту на поверхню поля, щоб не було втрат вологи. Дно борозни після проходження сошника має бути ущільнене, а насіння рівномірно розподілене в борозні. Конструкція сошника повинна забезпечувати присипання насіння вологим шаром ґрунту. На посівних і садильних машинах установлюють наральникові й дискові сошники. Застосовують наральникові сошники з гострим кутом входження у ґрунт – анкерні, з тупим – кілеподібні, а також полозоподібні, трубчасті, лапові.

Рис. 2.3. Структура проблемного лабораторно-практичного заняття «Загальна будова та технологічний процес роботи рядкової комбінованої сівалки»

Проблема 1. Чому існує така кількість типів сошників? Чому не створено універсальний сошник?

Учні знайомляться на практиці з особливостями конструкції та пояснюють принципи роботи сошників (анкерні, кілеподібні, полозоподібні, трубчасті, лапові), представлених на макетах.

Проблема 2. Ви запланували посіяти озиму пшеницю по стерні. Можете застосувати для цього анкерний сошник?

Аналіз проблеми 2. Умови роботи анкерного сошника передбачають переміщення шарів ґрунту, а це свідчить про те, що його слід застосовувати для роботи на чистих від бур'янів та рослинних решток полях і розпушених ґрунтах за умови нормальної вологості.

Проблема 3. Чи варто застосовувати на сівалках для сівби по стерні лапові сошники і чому?

Аналіз проблеми 3. Лапові сошники у нижній частині мають стрілчасті лапи. Під час роботи лапа підрізує і розпушує ґрунт, а по трубці під лапу подається насіння та мінеральні добрива. Сівба здійснюється рядковим способом. Їх застосовують також для смугової сівби. Для цього під лапою закріплюють конусний розподільник, який розподіляє у ґрунті насіння і добрива смугою 10... 14 см.

Висновок. Ось чому такі лапові сошники встановлюють на сівалках для сівби по стерні.

Умовою впровадження успішного проблемного навчання є створення пізнавальних утруднень, які відповідають інтелектуальним здібностям учнів, забезпечують їх сукупністю знань предметного змісту проблемної ситуації, формують операційні вміння розв'язувати проблемні завдання [85].

Практично реалізуючи передбачуваний етап алгоритму дій педагогів професійного навчання в професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю, доцільно запровадити розроблення дидактичного кейсу проблемних питань, ситуацій, завдань зі спецдисциплін: «Агротехнологія», «Сільськогосподарські машини», «Комплексна система технічного обслуговування машин».

Викладачі спецтехнологій та майстри виробничого навчання можуть цілісно представити систему використання дидактичного кейсу на різних етапах навчально-виробничого процесу в контексті професійного розвитку майбутніх кваліфікованих робітників. Дійовим мотивувальним чинником є і

наступний етап алгоритму педагогічних дій – узгодження цілей та змісту професійної освіти і навчання. Оскільки згідно зі стандартизованістю зміст професійної освіти сьогодні суперечить динамічним змінам вимог на ринку праці, у процесі вирішення таких суперечностей педагогічні працівники професійно-технічних навчальних закладів мають самостійно здійснювати максимальне наближення змісту професійного навчання до змісту реально затребуваних професійних знань, умінь, навичок кваліфікованого робітника на робочому місці в межах нормативно обумовленої свободи (стандартизації).

Заміна традиційного підходу до навчання за принципом особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів дає можливість переорієнтації при конструюванні змісту навчання від знань до способів діяльності. Ключовим принципом діяльнісного підходу є орієнтація на мету, визначальна для сфери праці. У межах окремих компонентів змісту навчання, що є цілісною одиницею професійного стандарту за професією, формуються вимоги до знань, умінь, навичок кваліфікованого робітника для виконання конкретної трудової функції.

Максимальна реалізація творчого потенціалу педагогів професійного навчання щодо структурування змісту професійного навчання можлива на етапі введення у навчальний план варіативних спецкурсів, на етапі розроблення робочих навчальних планів відповідно до програми предмета, на етапі створення системи поурочного планування, розроблення дидактичного комплексу з предмета та ін. Як приклад розглянемо запропоновану для майбутніх кваліфікованих робітників авторську програму факультативного курсу «Професійна кар'єра». Мета цього курсу – моніторинг професійних намірів, особистісного потенціалу проектування шляхів досягнення професійного успіху учнів у професійній діяльності.

Завдання курсу: перший рік навчання – вмотивувати та навчити учнів здійснювати моніторинг професійних намірів, особистісного потенціалу для їх реалізації, визначати рівень докладених зусиль; другий рік навчання –

формувати навчально-професійні цілі на найближчу перспективу, оцінювати можливі шляхи їх досягнення, обирати способи нейтралізації перешкод на шляху досягнення цілей; третій рік навчання – готовність до проектування карти професійного зростання, формувати та корегувати траєкторію професійної самореалізації на найближчу перспективу. Програма курсу складається на основі діагностики карти мотиваційної структури особистості. Тому змістовно може варіюватись залежно від суб'єктивних характеристик.

Щодо навчальних планів і програм, то аналіз практики свідчить про домінування теоретичної підготовки над професійно-практичною, що надає учневі багаж знань, однак набуті знання не повністю реалізуються у практичній діяльності. Саме тому в розробленні навчальних програм на основі діяльнісного підходу важливим є взаємодоповнення теоретичної та практичної підготовки, запобігання виникненню розбіжностей у поданні теоретичного матеріалу викладачем та демонстрації прийомів майстром виробничого навчання. Логічно було спонукати педагога професійного навчання до того, щоб він цілісно формував відповідні компетенції у професійній галузі без відриву теорії від практики.

З цією метою до розроблюваних педагогами робочих навчальних планів були введені такі структурні складові: ключові знання, вміння, навички – спеціальні, базові, кваліфікаційні. Педагог уже на етапі планування роботи з вивчення предмета може прогнозувати, яка змістова частина програми здатна сформувати необхідні знання, вміння, навички, які з них програма «не закриває» та визначати шляхи розв'язування суперечностей, що виникають. Перспективними було визнано в експериментальній роботі використання міжпредметних зв'язків, оновлення змісту за рахунок «дозволенних» 20 % навчального часу, відведених на предмети для вільного вибору (так званий училищний (варіативний) компонент), використання індивідуальної роботи, самостійної роботи з учнями.

Важливою методологічною позицією педагогів має бути усвідомлена необхідність формувати професійні знання, уміння та навички майбутнього

кваліфікованого робітника. Оволодіння різноманітними їх компонентами можливе лише тоді, коли навчальний матеріал вивчається в певній системі. Систематизація знань необхідна людині для успішної діяльності під час виконання нею своїх професійних обов'язків, але отримувати їх можливо за умови комплексного навчання різноманітних предметів із строгою логічною послідовністю та чіткою організацією предметного й міжпредметного змісту, методичних зв'язків. Майбутнім кваліфікованим робітникам для їх діяльності необхідні не уривчасті знання з тієї чи іншої теми, не добре засвоєна інформація того чи іншого розділу, предмета підготовки, а комплекс професійних знань, який би виконував роль специфічного методу в їх практичній роботі.

Це передбачає реалізацію викладачем низки педагогічних вимог: у процесі навчання керуватися відповідними документами з планування (навчальним планом, програмами, розкладом занять), чітко дотримуватись логіки навчального процесу, послідовності розподілу матеріалу за періодами навчання, тісно пов'язувати попередньо вивчений матеріал з новим, зі змістом практичних дій під час виконання функціональних обов'язків; виділяти з навчального матеріалу головне, формувати та розкривати загальну мету кожної теми, розділу, курсу в цілому; спрямовувати та розвивати логічне мислення учнів, привчати їх до самостійного аналізу й узагальнення фактів, самоконтролю і самокорекції; систематично керувати самостійною роботою учнів, знати їх успіхи та недоліки, формувати в них почуття відповідальності за результати навчання, стимулювати бажання працювати з максимальною віддачею [99, с. 177].

Змістовно реалізувати такі вимоги можливо шляхом введення інтегративної системи навчання. Послідовність формування професійних знань, умінь, навичок майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі на інтегрованих засадах можна визначити так: загальноосвітні (природничо-математичні) з елементами загальнотехнічних знань (1 курс); загальнотехнічні з елементами теоретико-професійних знань (2 курс);

спеціальні (професійно-практичні) на основі знань загальноосвітніх (природничо-математичні) і загальнотехнічних предметів (3 курс).

Наведемо приклад завдань, які передбачають інтеграцію загальноосвітніх (органічної хімії) та загальнотехнічних знань (будова й принцип роботи двигуна внутрішнього згорання).

Завдання 1. Чому горіння пального уможливорює рух автотранспорту?

Актуалізація опорних знань: Будова та принцип роботи двигуна внутрішнього згорання.

Задача: складіть рівняння окислювально-відновлювальної реакції згорання бензину, що приводить автомобіль у рух.

Відповідь: $2C_8H_{18} + 25O_2 \rightarrow 16CO_2 + 18H_2O$ (горіння бензину).

Творче завдання: складіть міні-посібник “Процеси горіння в сільському господарстві”. Посібник повинен бути оформлений фотографіями, що демонструють хімічні явища та речовини.

Освітній продукт: міні-посібник.

Приклад інтеграції на основі знань загальноосвітніх і загальнотехнічних предметів.

Завдання 2. Чому при внесенні перегною в ґрунт утворюється карбонат амонію?

Актуалізація опорних знань: у процесі гниття утворюється аміак, який вступає в реакцію з вуглекислим газом повітря.

Задача: складіть рівняння хімічної реакції, що відбувається з аміаком під час грози.

Відповідь: $2Mg(HCO_3)_2 \rightarrow MgCO_3 + MgO + 2H_2O + 3CO_2$.

Творче завдання: заповніть карточку “Анкетні дані аміаку” (агрегатний стан, запах тощо).

Освітній продукт: заповнення картки “Анкетні дані аміаку”.

Така схема є орієнтовною, проте в цілому вона забезпечує дотримання принципу випередження та формування цілісної системи знань з усіх трьох циклів навчальних дисциплін. Проблема інтеграції навчальних дисциплін

тісно пов'язана з проблемою міжпредметних зв'язків, які є першим рівнем інтеграції і актуальним у професійно-технічній освіті. Підготовка кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах охоплює кілька циклів навчальних предметів. Без виконання вимоги системності у формуванні загальноосвітніх, насамперед природничо-математичних знань, що забезпечуються дійовими міжпредметними зв'язками, неможливо здійснити цілісний навчально-виховний процес [29].

Кожен навчальний предмет є системою наукових знань, практичних умінь та навичок, досвіду, творчої діяльності відповідно до теоретичної та прикладної науки. Між окремими науковими дисциплінами існують розгалужені інформаційні зв'язки – наукова взаємодія. У процесі вивчення навчальної дисципліни «Агротехнологія» широко використовуються поняття, визначення, алгоритми виконання окремих технологічних операцій. При вивченні розділу «Основи агрономії» учні використовують знання з біології, хімії, фізики, зокрема питання клітинної будови рослинного організму, морфологічної будови, процеси живлення, умови життя, склад поживних речовин у ґрунті та продукції тощо. У циклі спецпредметів «Агротехнологія» пов'язує між собою такі дисципліни: «Трактори», «Сільськогосподарські машини», «Комбайни», «Охорона праці».

На кожному занятті виникає необхідність повторення окремих елементів тем цих предметів, які вже по-іншому сприймаються і краще засвоюються учнями в комплексі з новою інформацією власне з «Агротехнології». Наприклад, з таких дисциплін, як «Трактори», «Сільськогосподарські машини» вивчається загальна будова сільськогосподарських машин та агрегатів, технічна характеристика, з «Агротехнології» – комплектування МТА (машинно-тракторних агрегатів) у зв'язку з технологією вирощування конкретних сільськогосподарських культур. Якщо ця інформація йде одним потоком, то в учнів створюється струнка та чітка система як агрономічних, так і технологічних знань, пов'язаних між собою. Це повинно бути метою кожного заняття. Якщо взяти

кожний навчальний елемент із будь-якого навчального завдання лабораторно-практичних занять і проаналізувати за змістом, то помітним є його зв'язок зі спорідненими предметами.

Результатом навчально-виробничого процесу є професійні знання, вміння, навички майбутнього кваліфікованого робітника. Вони повинні бути стійкими, міцними, системними і глибокими. Професійні знання, вміння, навички мають давати впевненість у вирішенні виробничих завдань, проблем та можливість отримувати бажаний результат від своєї професійної діяльності. Для кваліфікованого робітника аграрної галузі важливим є розуміння специфіки його роботи, яка не обмежується злагодженою роботою трактора, машини, самої технології вирощування, має бути ще й висока хліборобська відповідальність за умови використання землі та рослин. Майбутній урожай великою мірою залежить від здатності спеціаліста раціонально використовувати природні чинники впливу на потенційні можливості рослин.

Специфіка вивчення предмета «Агротехнологія» полягає у максимальному наближенні теоретичної форми навчання до практичного виконання технологічних операцій, яке відбувається при виконанні навчально-виробничих завдань під час лабораторно-практичних занять. Лабораторією навчання є вся база виробничого підрозділу професійно-технічного закладу, на якій здійснюється вся навчально-виробнича діяльність майбутніх кваліфікованих робітників (трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва).

Основним завданням виробничого навчання є формування в учнів умінь і практичних навичок роботи на машинно-тракторних агрегатах з вирощування сільськогосподарських культур. Майбутній тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва у навчально-виробничому процесі повинен засвоїти всі основні технологічні процеси обробітку ґрунту, способи посіву, догляд за рослинами та збирання врожаю й одночасно знати машини і механізми та працювати на них. Кращих педагогічних результатів у

опануванні учнями знань і формуванні вмінь виконувати всі механізовані роботи можна домогтися, якщо виконання кожного навчально-виробничого завдання завершується самостійною продуктивною працею учнів на агрегатах у виробничих умовах. Виконання виробничих завдань потребує чіткого і правильного планування, яке відповідає сезонному проведенню польових робіт.

Узгодження цілей і змісту навчання вимагає відповідного навчально-методичного забезпечення. Оскільки ця проблема особливо актуальна в системі професійно-технічної освіти в цілому та у навчально-виробничому середовищі експериментальних ПТНЗ зокрема, наші дослідницькі зусилля було спрямовано на його розроблення. Спільно з педагогічними працівниками ми зорієнтували свою роботу на розроблення дидактичних комплексів. До них ми ввели практико-орієнтовані проекти. Основним методологічним принципом їх створення ми визначили інтегративну методику вивчення тем, що найбільше перетинаються у різних предметах. Наприклад, розроблення практико-орієнтованих проектів «Індустріальна технологія вирощування та збирання озимої пшениці», «Інтенсивна технологія вирощування та збирання картоплі» розкриває зміст, що дозволяє інтенсифікувати вивчення цієї теми на під час вивчення дисциплін «Агротехнологія», «Технологія галузі», «Сільськогосподарські машини», «Охорона праці», «Організація і технологія механізованих робіт». Практико-орієнтований проект «Інтенсивна технологія вирощування та збирання картоплі» вміщує розроблені електронні посібники, технологічні картки для самостійних робіт учнів (з предметів «Агротехнологія», «Комплексна система технічного обслуговування», «Сільськогосподарські машини») та системи інтегрованих уроків.

Особливостями інтегрованого уроку традиційно вважають те, що один викладач водночас застосовує навчальний матеріал споріднених тем кількох предметів. На таких уроках рівень інтеграції змісту освіти є вищим, що забезпечується передусім удосконаленням системності навчального

матеріалу та застосуванням принципу економності його викладу. Тому інтегрований урок відрізняється від традиційного насамперед специфікою навчального матеріалу, який на ньому розглядається. Важливою перевагою інтегрованого уроку є повніше моделювання професійної діяльності. Інтегрований урок – це урок, що базується на використанні інтегративного підходу як до його змісту, так і до процесуального аспекту, і спрямований на реалізацію запланованої інтегративної мети навчання, яка передбачає координацію освітніх, виховних, розвивальних та професійно орієнтованих цілей уроку виробничого навчання.

Узагальнюючи алгоритм педагогічних дій на цьому етапі методики формування професійного інтересу кваліфікованих робітників, основні його елементи можемо подати схематично (рис. 2.4).

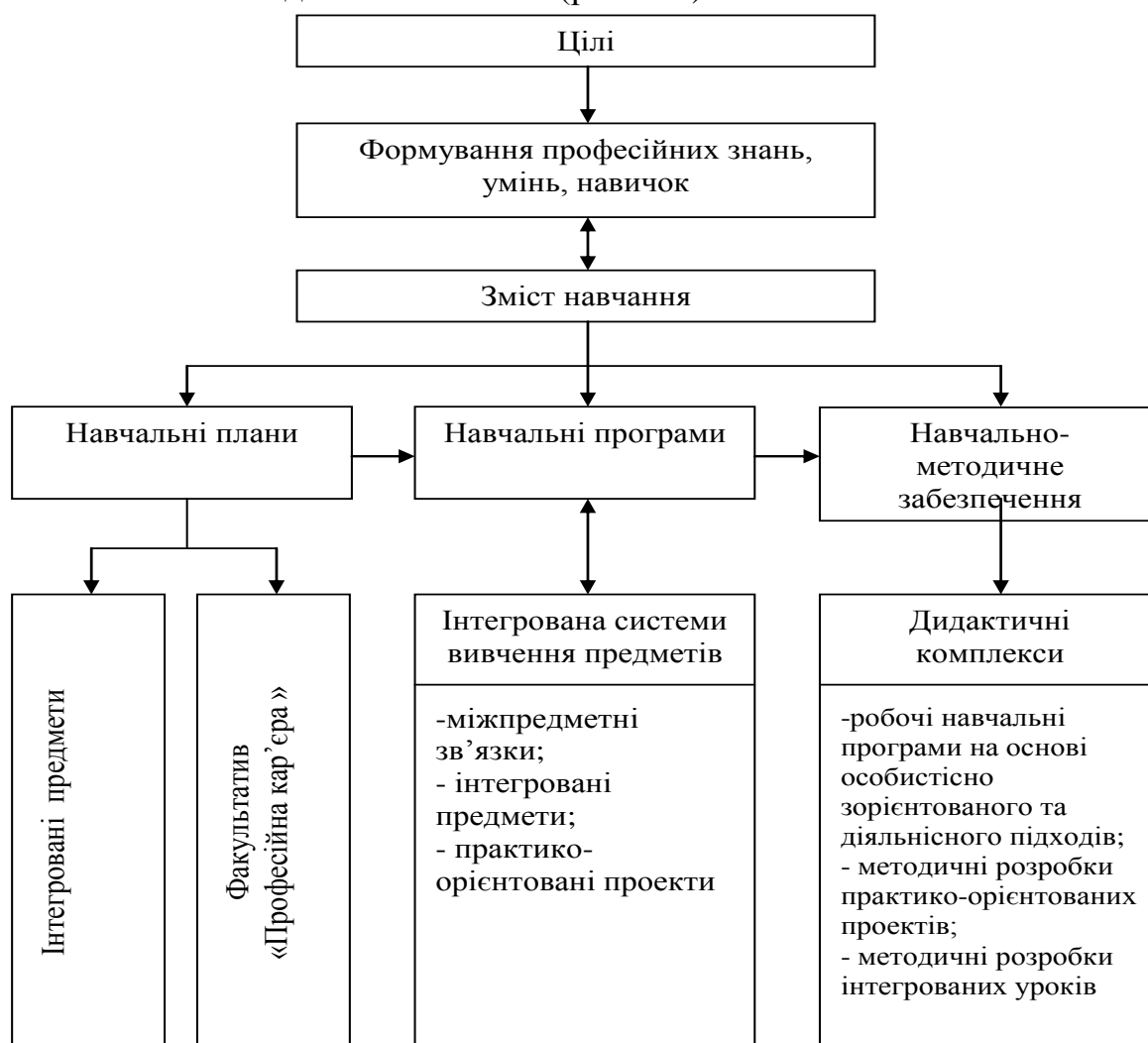

Рис. 2.4. Узгодження цілей і змісту професійного навчання

Учень професійно-технічного навчального закладу – вчорашній школяр, що звик працювати в рамках класно-урочної системи, яка не ставила завдання навчити учня працювати самостійно. Відтак більшість учнів не вміє ставити перед собою навчальної мети, складати план чи алгоритм її досягнення, аналізувати хід роботи і вносити у неї відповідні корективи. Необхідно врахувати при цьому той факт, що учні професійно-технічного навчального закладу у своїй більшості не є кращими з випускників школи. Виникає риторичне запитання: чи може педагог професійного навчання вимагати від такого учня побудови плану особистого розвитку, а потім намагатися допомогти його реалізувати у ході уроків виробничого навчання? Педагог професійного навчання – це або досвідчений педагог (понад 10 – 15 років стажу), або молодий спеціаліст – вчорашній випускник професійно-технічного навчального акладу чи педагогічного вищого навчального закладу без досвіду роботи. Перші з них досконало знають особливості роботи у професійній освіті, працюють за давно налагодженими методиками і не завжди схвалено ставляться до будь-яких нововведень, особливо до підпорядкування побажанням учнів. Другі – використовують у роботі методи своїх наставників або ж переймають їх від досвідчених колег у ході першого року роботи. Додавши до цього низький рівень поінформованості щодо можливостей інноваційних педагогічних технологій та обмеженого фінансування для стажування, стає зрозумілим, наскільки педагоги професійного навчання готові вносити зміни у свою роботу, змінювати методику, яка дає позитивні результати професійної підготовки.

Для вирішення цих проблем розроблена методика впровадження інновацій, яка полягає у послідовному проходженні трьох основних етапів, які тісно переплітаються і взаємопов'язані між собою.

Перший етап – підготовка майстрів виробничого навчання до впровадження інновацій. Вона містить три складові: формування професійної мотивації; оволодіння знаннями щодо педагогічних інновацій, технологій; ознайомлення з методами дослідницької роботи.

Другий етап – підготовка учнів до навчання в режимі впровадження інновацій. Вона охоплює три складові: адаптування до навчання в нових умовах; оволодіння методами самостійної роботи; формування мотивації.

Третій етап – вибір інновації для професійно-практичної підготовки. На цьому етапі перед членами колективу постає завдання визначити, які з відомих їм інновацій можна реалізувати у навчальному закладі. Цей вибір залежить від багатьох чинників, серед яких можна виділити такі: готовність колективу до впровадження інновацій; особливості підготовки фахівців із певної спеціальності; вікові особливості учнів, рівень їх підготовленості та реальних пізнавальних можливостей; матеріально-технічна база навчального закладу; можливості майстрів виробничого навчання, рівень їх теоретичної та практичної підготовленості, методичної майстерності, особистих якостей.

Сутність інноваційних змін у діяльності педагогічного колективу полягає у поєднанні чинників інтенсифікації навчання – створення умов для динамічного оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками. На максимально можливому рівні внутрішніх резервів використовуємо творчий потенціал суб'єктів навчально-виробничого процесу [46].

З метою створення умов для продуктивного формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю та динамічного оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками важливо з'ясувати сутність змін у діяльності учнів при інтенсифікації навчання, розглянути низку прийомів, засобів та умов, виявлених емпіричним шляхом, ефективність яких підтверджена практикою. Об'єднаємо ці чинники в шість груп (рис. 2.9), використовуючи методологічний підхід В. Трайнева та І. Трайнева [144, с. 12].

До першої групи чинників віднесемо дидактичні прийоми навчання, які використовуються у традиційному навчальному процесі. Але під час інтенсифікації стає обов'язковим упровадження нових методів, оскільки без цього змінити діяльність суб'єктів навчання неможливо. Це насамперед орієнтація педагога на конкретні результати, які необхідно отримати на

конкретному занятті. Особливо важливим є конкретне цілепокладання на досягнення необхідного рівня засвоєння знань, на формування конкретних навичок, що дозволяє психологічно обґрунтовано побудувати структуру та методику проведення заняття.

Вимоги «знати» та «вміти», що записані традиційно у методичних рекомендаціях програми навчальної дисципліни, не завжди є достатньо конкретними, оскільки один і той самий матеріал можна засвоїти по-різному. Матеріал можна знати лише на рівні, щоб знайти його серед матеріалів довідника (розпізнання – рівень запам'ятовування); його можна знати у деталях і застосовувати, не звертаючись до довідкової літератури, а доповнюючи з урахуванням конкретних умов (продуктивний рівень відтворення вивченого); можна відтворювати навчальний матеріал близько до тексту підручника (репродуктивний рівень відтворення).

Ймовірно, для досягнення кожного з трьох рівнів знань необхідна особлива методика навчання. Для формування рівня розпізнання достатньо викласти в лекції лише принципи розрізнення, сконцентрувати основну навчальну роботу на практичних заняттях з довідником тощо.

Найважливішим чинником є ретельний відбір навчального матеріалу та переведення його на рівень концентрованих, згорнутих категорій (на третій рівень керівництва засвоєння у термінах теорії поетапного формування розумових дій). Цей чинник ураховує характерну рису перспективного навчання – генералізацію навчального матеріалу. Звичайно, генералізація корисна й за традиційного навчання. Втім без орієнтації на викладання загальних закономірностей, а не окремих випадків, інтенсифікація практично неможлива. Логічне структурування навчального матеріалу створює умови для організованого його сприйняття та застосування. Специфічної роботи педагога потребує підготовка комплексів навчального матеріалу, коли вивчення нової інформації супроводжується практичним засвоєнням змісту та закріпленням правил.

Друга група чинників пов'язана з інтенсифікацією, реалізація якої неможлива без відходу від традиційних методів навчання. До таких факторів відносять комплексність заняття – поєднання в одному занятті прийомів теоретичного викладу й прийомів проведення практичної роботи.

До цієї групи чинників відносять також деяке збільшення кількості практичних занять; поетапний контроль ходу навчання на кожному занятті з метою своєчасної корекції навчання; активізацію діяльності учнів через упровадження проблемних та ігрових ситуацій створення умов для індивідуалізації навчання і взаємонавчання; виконання учнями певних рольових функцій у ділових іграх; проведення спеціальних практичних занять з формування навичок й спрямованого формування автоматизму в операціях.

Третя група факторів відображає особливості діяльності учнів в умовах інтенсифікації. Це насамперед відмова від конспектування та забезпечення учнів довідковими матеріалами. Поширене нині конспектування в ході теоретичного заняття примушує учнів виконувати одночасно декілька дій; сприймати інформацію педагога, обмірковувати її; перетворювати почуте у записи в зошиті; формулювати й записувати своє ставлення до сприйнятого. Дуже багато учнів не здатні впоратися з такою багатогранною діяльністю, переходячи на дослівний або уривчастий запис. За цих умов практично неможливе активне обмірковування матеріалу. Наприкінці теоретичного заняття в учнів залишаються лише тексти для подальшого засвоєння їх змісту.

Під час надання учням довідкового матеріалу, в якому відображено основний зміст навчальної інформації, вони мають можливість обмірковувати її, зробити особисті позначки, записати власні думки. При цьому короточасні відхилення для обмірковування не заважають сприйняттю інформації, тому що за довідковим матеріалом легко відновити лінію міркувань педагога. Наприкінці теоретичного заняття педагог коротко повторює логіку викладених взаємозв'язків, зупиняючись на особливо

складних міркуваннях. У цей час учні можуть доповнити довідковий матеріал записами, уточнити незрозуміле. Отже, дослівний запис та активне осмислення викладеного педагогом матеріалу несумісні.

Важливим є обов'язкове закріплення нового матеріалу на практиці, активізація роботи учнів з довідковим матеріалом, складання опорних схем сприйнятої інформації, яку потрібно запам'ятати; учні повинні усвідомити механізм навички, що формується.

Низка чинників четвертої групи, що забезпечують інтенсифікацію навчання, пов'язана з використанням технічних засобів. До них належать: автоматизація надання інформації учням; комплексне використання технічних засобів навчання для керування увагою учнів та забезпечення недовільного запам'ятовування матеріалу, що вивчається; автоматизація контролю знань; застосування автоматизованого навчання; використання електронно-обчислювальних машин як засобу діяльності. Все це не усуває педагога з процесу навчання. Автоматизація повинна звільняти педагога від рутинних операцій, позбавляти учнів дій, що не сприяють розвитку навичок його майбутньої професійної діяльності.

Фактори п'ятої групи пов'язані з організацією, плануванням та побудовою занять. Для інтенсифікації навчання створюються умови під час проведення заняття з певної дисципліни протягом усього навчального року або протягом декількох навчальних днів без чергування з іншими дисциплінами. Але при такій концентрації необхідна перебудова режиму навчального дня з урахуванням працездатності та проведення заходів, спрямованих на збереження працездатності учнів та педагогів. Концентрація – найважливіший чинник інтенсифікації навчання у тих випадках, коли необхідно прискорено опанувати конкретну дисципліну. Але практика свідчить, що ефект інтенсифікації спостерігається під час концентрації занять із окремої теми навчальної дисципліни. У відведений на тему час вдається додатково практично закріпити матеріал.

Фактори інтенсифікації шостої групи відображають готовність педагогів професійного навчання до роботи з картою мотиваційної структури особистості учня, що суттєво впливає на організацію індивідуального підходу в навчанні та вихованні. Розуміння таких особливостей навчальної групи є важливим для добору необхідної методики викладання – це педагогічна діагностика; особливості комплектації навчальної групи з урахуванням індивідуальної карти учня; можливості та результати використання прийомів, що руйнують в учнів упередження щодо складності навчальної дисципліни та надають відчуття успішності у навчанні й упевненості у своїх здібностях.

Технологічна карта застосування окремих методів інтерактивного навчання у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі сприяє ефективності процесу формування професійного інтересу та вирішенню професійних завдань: «Синтез думок»: група учнів поділяється на три підгрупи. Дві підгрупи отримують аналогічні завдання: скласти порівняльну характеристику різних марок сівалок (ОРТІМА, СЗ-3,6А, СПУ-б) у вигляді таблиці. Свої записи підгрупи роблять на аркуші і потім передають наступній підгрупі. На цьому аркуші підкреслюються думки, з якими підгрупа не згодна. Експерти обробляють ці аркуші, зіставляють написане, роблять загальний звіт, що потім спільно обговорюється. Колективні методи (фронтальний) передбачають одночасну спільну роботу всієї навчальної групи (класу). Це обговорення проблеми у загальному колі: «Мікрофон» (кожному надається можливість сказати щось швидко, по черзі, висловити власну думку чи позицію); «Мозковий штурм» (колективне обговорення, широко використовується для прийняття кількох рішень з конкретної проблеми); «Навчаючи-вчуся» (участь у навчанні та передаванні своїх знань іншим); «Дерево рішень» (кожна група обговорює питання, робить певні записи на своєму «дереві», потім групи міняються місцями, дописуючи на «деревах» сусідів, власні ідеї) [106 с. 119].

Технологічна карта використання інтерактивного навчання

Предмет: _____

Учнівська група: _____

Викладач(і): _____

№	форми	методи	мета	завдання	Підготовка		Проведення		Результат	
					педагог	учень	дата	структура заняття	оцінка	самооцінка
	Вказується форма проведення заняття	Вказуються методи, які використовуються на занятті	Дидактична, виховна, розвивальна в контексті компетенції та компетентностей	Для педагога (для учня) на даному етапі навчання щодо формування професійного інтересу учнів	Етапи діяльності педагога	Етапи діяльності учнів	За робочим навчальним планом з вивчення предмета, або графіком проведення інтегрованих уроків, інших заходів	Мета:Завдання:Вступна частина:Основна частина:Заклучочна частина:	Бальна, якісна	Наміри: Зусилля: Досягнення:

Рис. 2.5. Технологічна карта використання інтерактивного навчання

За умови використання колективно-групового методу малих груп (підгруп) діяльність поєднується з фронтальною, зберігаючи основний принцип інтеракції: постійну взаємодію учнів, їх співпрацю, спілкування, співробітництво. До колективно-групових методів належать ігри (імітації, рольові, драматизація, ділові), дискусія тощо. Ділова гра – це відтворення учнями діяльності виконавців різного рангу (розпорядників ресурсів) на виробництві за умовних обставин при наявності конфліктних проблемних ситуацій та інформаційної невизначеності. Таке відтворення сприяє формуванню продуктивної професійно-пізнавальної діяльності учнів [29; 68; 128].

Зважаючи на високу ефективність використання ігрових форм і методів навчання та значний інтерес до такої діяльності педагогів та учнів, у розробленій методиці формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі приділено увагу впровадженню ділових ігор. Суттєва роль належить організації реалізації психолого-педагогічних принципів навчально-ділових ігор. Розроблення навчально-ділової гри необхідно розпочинати зі створення двох моделей – імітаційної та ділової. У результаті перший принцип навчально-ділової гри реалізується на початковому етапі її розроблення. Імітаційна модель отримує втілення в таких структурних компонентах: мета, предмет гри, графічна модель взаємодії учасників, система оцінювання. Компоненти ігрової моделі – сценарій, правила, цілі, ролі й функції гравців.

Принцип проблемності закладається у систему проблемних завдань, представлених у формі опису конкретних ситуацій або задач. Вони можуть складатися з суперечностей, надлишкових або неправильних даних, вимог перетворити ситуацію у відповідності до складніших або простіших критеріїв, пошуку недостатньої інформації тощо. Проблемність змісту є об'єктивною передумовою самостійного мислення кожного учасника гри. Це «інструмент» розвитку теоретичного і практичного мислення майбутнього кваліфікованого робітника. У діловій грі замість передавання інформації від педагога до учня у спільній діяльності та діалогічному спілкуванні її учасників створюються умови для зародження знань, які ніхто окремо отримати не в змозі. Унаслідок колективної дискусії ігровий колектив успішно розв'язує навчальну проблему в рамках імітаційної моделі.

Три наступних принципи – спільної діяльності, діалогічного спілкування і двоплановості – підпорядковані принципу ігрового моделювання [14].

Принцип рольової взаємодії у спільній діяльності потребує від розробника або ведучого здійснення вибору та конкретизації ролей, визначення повноважень, ресурсів, інтересів “посадових осіб”. Усе це

повинно підтримуватись відповідним набором методичних та психологічних умов спільного або індивідуального прийняття рішень. Навчально-ділові ігри – праця двох або більше людей. Процес гри можливий лише за наявності декількох учасників, що вступають у спілкування або взаємодію.

Принцип діалогічного спілкування – необхідна умова гри. Кожен учасник згідно з роллю висловлює власний погляд, власне ставлення до всіх проблем навчально-ділової гри. У діалозі здійснюється процес мислення. Його виникнення зумовлено наявністю закладеної в гру суперечності або проблеми. Задача розробника і ведучого – створити оптимальні дидактичні умови для виникнення діалогу, що переростає у полілог, дискусію.

Принцип двоплановості вимагає від розробника закласти в гру такі ситуації, у яких їх учасники діють осмислено, з розумінням, як вони діють і чому виконують ігрові ролі як майбутні виробничники. Ігрові обставини дають можливість не боятися помилок, інтелектуально розслабитися та активізуватися творчому потенціалу особистості. У залежності від завдання гри можлива варіація цілей, пов'язаних із навчанням та вихованням. Ефективність навчально-ділових ігор забезпечується збалансуванням реальних та умовних компонентів. Тоді навчальна ситуація набуває двоплановості, яка максимально працює на досягнення навчальної та виховної мети [144, с. 28].

Залучення до технологічної карти (рис.2.5.) використання інтерактивного навчання ділових ігор здійснюється з урахуванням їх двоплановості й недоліків. Колектив педагогів професійного навчання експериментальної групи в основу вибору форми організації професійного навчання – ділової гри – поклав важливість вирішення таких педагогічних завдань: формування в учнів цілісного уявлення про професійну діяльність та її динаміку; набуття проблемно-професійного та соціального досвіду, а також здатність приймати індивідуальні та колективні рішення; розвиток теоретичного та практичного мислення у професійній сфері; формування пізнавальної мотивації, забезпечення умов прояву професійної мотивації.

На нашу думку, ділова гра може бути проведена як на початку вивчення навчальної дисципліни, так і на будь-якому її етапі. Якщо почати навчальний курс з ділової гри, то це стимулює в учнів виникнення безлічі проблемних запитань, які мають пряме відношення до курсу, що вивчається. Сам курс сприймається з цікавістю, тому що учні шукають вирішення проблем, які виникли у процесі гри, та аналізують здобуті знання, вміння, навички з позиції професійного інтересу.

На етапі підготовки ділової гри необхідно здійснювати такі дії [106; 152]:

- Вибір теми та діагностика вихідної ситуації. Ділова гра “Людина в техногенному середовищі” з навчальної дисципліни “Охорона праці”. (Джерелами ділової гри можуть бути друковані матеріали, відеоматеріали).

- Формування цілей і завдань. Цілі й завдання формуються з урахуванням теми та вихідної ситуації. (Формування в учнів уявлень про вплив техногенного середовища на організм людини; встановлення причиново-наслідкових зв'язків у процесі техногенного забруднення; навчання перенесення набутих знань, умінь у професійну діяльність; розвиток професійно-пізнавального інтересу учнів).

- Визначення структури, зумовленої цілями, завданням, темою, складом учасників.

- Діагностика ігрових якостей учасників гри. Розподіл ролей відповідно до інтересів, здібностей, побажань учнів та пошук для кожного оптимального партнера. Визначення форми презентацій.

- Діагностування об'єктивних обставин. Де, як і за яких умов буде проходити гра.

Методика проведення ділової гри є одним із важливих елементів успіху будь-якого заняття, яке необхідно ретельно готувати.

У діловій грі виділяють такі етапи [128]:

- введення в гру – усвідомлення мети гри, ознайомлення з правилами гри;

- поділ учнів на групи, розподіл ролей;
- вивчення ситуації – учні ознайомлюються з матеріалами, що інформують їх про техногенну ситуацію в країні та її вплив на природні засоби виробництва в аграрній галузі (грунт, водні ресурси, атмосферу тощо);
- ігровий процес, передбачений правилами гри;
- підведення підсумків гри – аналіз результатів гри, оцінювання виконання ролей, стосунків між групами і учасниками, прийнятих рішень;
- розбір оптимальних варіантів – аналіз оптимальних рішень щодо дотримання положень охорони праці в техногенному середовищі сільськогосподарського виробництва;
- загальна дискусія, яка дає можливість висловити власну думку кожному учаснику гри.

Одним із дійових мотивів активної підготовки та участі в діловій грі є адекватність оцінювання й самооцінювання ефективності такої гри. Методи визначення ефективності ділових ігор розроблені в теорії недостатньо. Зважаючи на ефективність ігрового моделювання, а саме: загальноекономічний ефект дослідницьких розробок, виконаних методом ділових ігор; ефективність рішень для певного закладу; результативність розрахунків, виконаних у навчальній грі на реальному виробничому матеріалі; ефективність підвищення професійного рівня майбутніх кваліфікованих робітників; інтенсифікація навчального процесу в професійно-технічному закладі; психолого-педагогічна та виховна результативність участі в ігровому моделюванні – критерії ефективності використання ділових ігор як форми інтерактивного навчання ототожнюємо з ефективністю процесу формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників та вирішення професійних завдань в аграрній галузі економіки.

Ефективність використання ділових ігор як форми інтерактивного навчання доцільно ототожнювати з ефективністю процесу формування

професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників та вирішення професійних завдань в аграрній галузі економіки.

Методика їх обґрунтування та практичного забезпечення розкривається через такі етапи алгоритму педагогічних дій: проміжний моніторинг результатів та забезпечення контролю і самоконтролю, оцінювання і самооцінювання.

За логікою структури навчально-виховного процесу визначені етапи педагогічних дій відповідають контролюю-регулятивному компоненту. Практично весь цикл навчально-виробничої діяльності учнів, забезпечуючи глибоке та міцне оволодіння навчальним матеріалом, формування пізнавального та пізнавально-професійного інтересу, професійних знань, умінь, навичок, зумовлений конкретними цілями теоретичного та виробничого навчання, специфікою навчального матеріалу та виробничих технологій, особливостями самої пізнавальної діяльності. Ці чинники регулюють навчально-виробничий процес у прогнозувальній перспективі. Не менш важливий вплив на регулювання навчально-виробничого процесу мають індивідуальні особливості учнів, правильне врахування яких сприяє позитивній динаміці формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника.

Велику регулятивну та стимулювальну роль у навчанні має здійснення контролю за якістю оволодіння вивченим матеріалом та прагнення учнів до самоконтролю. Необхідно намагатися, щоб цей контроль був регулярний та здійснювався з кожної теми, що вивчалася. Учні необхідно спонукати до здійснення самоконтролю та допомагати в оволодінні його прийомами [149, с. 160].

Критеріями контролю сформованості професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника для педагогічних працівників є мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний у відповідності до визначених цілей на етапі вивчення конкретного матеріалу. Таким чином, поетапно контролюючи пізнавальний інтерес, динаміку

професійних намірів, розвитку творчого стилю пізнавальної діяльності і т. ін., педагоги мають можливість скоординувати навчально-виробничий процес як при проведенні конкретного заняття, так і під час вивчення теми, предмета, циклу предметів.

Особливо важливо на етапі виробничого навчання забезпечити активну позицію учнів у контролі своїх досягнень та корегуванні власної позиції у навчанні. Підтверджує нашу думку практичний досвід, який засвідчує, що наявні нині цілеспрямовано-організувальні форми підготовки вже не можуть охопити те велике коло завдань, які постають перед майбутніми кваліфікованими робітниками з огляду на сучасні вимоги. У сучасній вітчизняній педагогіці та психології особливу увагу сьогодні приділяють закономірностям ефективного формування особистості з урахуванням її власних зусиль та резервів [99, с. 231].

Сутність діяльності майбутнього кваліфікованого робітника на цьому етапі полягає в тому, що він контролює роботу над собою, постійно тримає її у полі зору своєї свідомості (рефлексія) й на цій основі своєчасно встановлює (або запобігає) можливі відхилення реалізованої програми самовдосконалення від планованої, вносить відповідні корективи у план подальшої роботи. З цією метою педагогам професійного навчання рекомендується практикувати щоденники, плани, розклади тощо, у яких методом самозвіту учень буде відображати зміст, характер роботи над собою, як правило, за попередній день, тиждень, місяць. Крім покращення контролю, це значно збільшить активність учнів, що працюють над собою, – при цьому спрацьовують специфічні психологічні механізми: якщо задача прописана, зафіксована на папері, то у людини підвищується відповідальність за її реалізацію.

Зважаючи на те, що стрижнем нашої експериментальної роботи є формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників як дієвого механізму професійного самовдосконалення, ми спонукали учнів, перше, до адаптивного перетворення контролю на інформаційні параметри

самоконтролю, по-друге, до концентрування уваги на самоконтролі позитивної динаміки подолання внутрішніх суперечностей між наявним рівнем професіоналізму (Я-реальне) і уявно змодельованим ідеальним образом професіонала (Я-ідеальне). З цією метою на першому занятті курсу «Професійний кар'єра» учням експериментальних груп видавали «Щоденник успіху» (рис. 2.6).

Обговорення результатів, графік консультацій педагогів, психолога та ін. корегують викладачі спецкурсу за потребою. В кожному професійно-технічному навчальному закладі й навіть групі вони матимуть свою специфіку. Ведення таких щоденників сприяє осмисленій оцінці мотивів вибору майбутньої професії; розширенню уявлень про професійну діяльність; розвитку професійних та пізнавальних інтересів; активізації учнів у пізнавальній діяльності; прогнозуванню професійної самореалізації; утвердженню установки на успіх у професійному майбутньому.

Щоденник успіху учня групи № _____

1 сторінка: Процес професійного самовдосконалення

2 сторінка: Модель особистого самовдосконалення

3 сторінка:

Дата	Предмет, види навчально-виробничої діяльності	Усвідомлення особистістю мети			Результат намірів, докладених зусиль			Що планую зробити
		так	ні	нечітко	так	ні	частково	

Рис. 2.6. Щоденник успіху учня

Найбільш складним етапом роботи зі щоденником є заповнення змісту «шаблів професійного зростання», якісне виконання якого свідчить про прозорість та осмисленість місця і ролі професійної підготовки в професійно-

технічному навчальному закладі на етапі професіоналізації учня як фахівця в контексті успішної професійної самореалізації на ринку праці. Відповідальність за якість виконання таких завдань та осмислення їх як особистісно значущих несуть педагоги професійного навчання. Якщо всі попередньо визначені етапи алгоритму педагогічних дій з формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників виконані належним чином, то цей етап логічно має позитивні результати.

Оцінка таких результатів має кількісні та якісні показники, що підтверджують психолого-педагогічний механізм професійного самовдосконалення учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі професійної підготовки: процес професійної підготовки в ПТНЗ → сукупність цілей → зміст професіоналізації → мотиваційна структура особистості → педагогічна підтримка (педагогічні умови, соціальне обумовлення) → пізнавальні інтереси → мотиви самовдосконалення → адекватність професійних намірів і професійних інтересів.

За традиційно прийнятим підходом у навчально-виробничому процесі оцінювання зводиться до виставлення балів за результати виконання конкретного завдання: відповіді на завдання, розв'язування задач, виконання вправи, домашнього завдання, творчого проекту тощо. Переважно виставлення оцінки не мотивується. Відповідно роль оцінювання зводиться до “суворого вироку” досягнень учня через оцінювання дуже обмеженої частки в цілому докладених зусиль. Щоб змінити ситуацію у виставленні оцінки, ми орієнтували педагогів залучати до неї оцінювання як рівень наближення до запланованого (визначеного метою) результату, оцінювання власної ролі у такому процесі й оцінювання результативності оволодіння відповідними базовими та професійними знаннями, вміннями, навичками. У такому разі оцінка є допоміжною інформативною базою для учнів щодо професійного самовдосконалення з розкриттям напрямів подальшої пізнавальної поведінки і діяльності. Вона максимально адекватна самооцінці учнів, тим більше, що учні не оцінюють себе як “розумних” чи не “дуже

розумних”, а оцінюють свої зусилля до наближення прогнозованих перспектив. Важливим є той факт, що при такому оцінюванні й самооцінюванні в учнів актуалізується переживання внутрішніх суперечностей між тим, як вони вчаться і як повинні вчитися, й саме це стимулює до пізнавальної активності, формує відповідальність за виконання своїх учнівських обов’язків, за власний успіх і перспективи.

Методика реалізації педагогічних умов формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників забезпечується створенням належних педагогічних умов – систематизацією цілей діяльності суб’єктів навчально-виробничого процесу в контексті успішної самореалізації в ролі кваліфікованого робітника аграрної галузі; врахуванням прогностичності змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; застосуванням творчо-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ.

Однак досягти такого ефекту можливо тільки за умови високої методичної майстерності педагогів професійного навчання у відповідній діяльності, що створює підґрунтя їх готовності до формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладів[124; 129; 139]. Педагог має володіти науково-методичними знаннями, вміннями з педагогіки, психології, спеціальної методики. Щоб максимально результативно впливати на формування позитивних мотиваційних установок щодо професійного самовдосконалення, формування міцних знань, умінь, навичок у роботі з професійного самовдосконалення та активізації потреб у професіоналізації, педагог повинен знати механізм самосвідомості; зміст, структуру й логіку процесу професійного самовдосконалення; дидактичні методи і прийоми самовдосконалення; мати досвід позитивного вирішення завдань власного професійного самовдосконалення та ін.

Створення творчих груп педагогів з науково-методичної роботи в рамках проблеми «Формування професійного інтересу майбутніх

кваліфікованих робітників» сприяє розгляду питання організації та вдосконалення навчально-виробничого процесу ПТНЗ, зокрема й навчально-виробничої діяльності, педагогічною радою за участю представників учнівського колективу, педагогічних працівників ПТНЗ, соціальних партнерів.

Обговорення різних аспектів педагогічного супроводу навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ повинно проводитись на засіданнях методичної ради, до складу якої належать керівники методичних комісій, викладачі-методисти, заступники директора з питань навчально-виробничої, навчально-виховної діяльності, завідувач бібліотеки та інші працівники професійно-технічного навчального закладу. Роботу методичної ради необхідно спрямовувати на забезпечення керівництва методичною роботою з досліджуваного питання, її планування, координацію, створення умов для впровадження результатів наукового дослідження в практику роботи професійно-технічного навчального закладу, підтримку ініціатив викладачів дисциплін професійного циклу та майстрів виробничого навчання щодо запровадження в практику роботи науково обґрунтованих підходів до формування у майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю професійного інтересу в процесі навчально-виробничої діяльності, створення навчально-виховного середовища (необхідних засобів навчання, методичних матеріалів, наочних та інших посібників, інформаційно-комунікаційного супроводу навчально-виробничої діяльності тощо).

Для експериментальної роботи ми прагнули відібрати педагогів, які б максимально відповідали визначеним вище умовам. Однак ми розуміли, що складність вирішуваних завдань потребує підвищення рівня їх професійної майстерності. Тому було започатковано роботу консультативного центру, до складу якого ввійшли всі педагоги професійного навчання творчої групи, методист, психолог, науковці лабораторії методик професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічного навчання НАПН України та автор дисертації.

У рамках консультативної роботи педагогів експериментальних закладів запрошували до участі в роботі клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ», у теоретичному семінарі «Інтерактивні методи навчання», науково-практичних семінарах «Інноваційні методики професійної підготовки кваліфікованих робітників», педагогічному подіумі «Авторські методики в підготовці педагога професійного навчання», засіданні круглого столу «Профільне навчання (технологічний напрям) учнів старшої школи на базі ПТНЗ: досвід, ресурси, можливості та перспективи», науково-практичній конференції «Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників». Здійснювали індивідуальне консультування педагогів щодо спільної праці творчих груп викладачів та автора дослідження.

Ефективність практичної реалізації методики забезпечення педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі в експериментальних закладах розкрито у наступному розділі дисертації.

Висновки до другого розділу

Теоретичний аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури дав змогу визначити, що на формування інтересів особистості впливають об'єктивні й суб'єктивні фактори, які взаємопов'язані. Відтак, формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі в професійно-технічному навчальному закладі відбувається шляхом одночасної дії об'єктивних та суб'єктивних факторів, що потрібно враховувати у процесі визначення педагогічних умов формування досліджуваного феномену.

У контексті дослідження педагогічні умови розглядаються як цілеспрямоване регулювання стихійного впливу різноманітних, об'єктивно наявних чинників, що впливають на навчально-виробничу діяльність учнів

ПТНЗ та через здобуття учнем професійно-технічного навчального закладу певної кваліфікації на формування їхніх професійних інтересів.

У теорії і методиці професійної освіти накопичено значний досвід виокремлення педагогічних умов для реалізації різних аспектів професійної підготовки кваліфікованих робітників. Традиційно дослідники спрямовують увагу здебільшого на такі педагогічні умови організації навчально-виробничої діяльності, які спираються на суб'єкт-об'єктні способи взаємодії педагогів та учнів ПТНЗ, які значно відрізняються від тих, що на сьогодні потребує практика професійно-технічної освіти.

Обґрунтовано експериментальні педагогічні умови, що забезпечують формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю на основі особистісно-діяльнісного та компетентнісного підходів, принципів професіоналізації учнів, до них належать: забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу кваліфікованого робітника (врахування систематизації цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу); забезпечення готовності педагога професійного навчання до формування професійного інтересу учнів ПТНЗ, що реалізується через самоосвітню діяльність педагогів ПТНЗ та методичну роботу навчального закладу; оновлення змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників (прогностичності змісту професійної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі, інтеграція змісту предметів, внесення регіонального компонента до програм предметів професійно-теоретичний та професійно-практичної підготовки); забезпечення особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ (вибору способу взаємодії суб'єктів професійної підготовки у навчально-виробничому процесі ПТНЗ, активність їх зумовлюють різні компоненти мотиваційної структури особистості, рефлексивна особливість професійної свідомості помітно впливає на

продуктивний розвиток творчого потенціалу майбутнього кваліфікованого робітника і на активне залучення його до процесу повсякденної діяльності на всіх етапах професіоналізації).

У розділі обґрунтовано методику реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю, яка є структурно складним педагогічним утворенням, в якому навчальна активність педагога та учня ПТНЗ розгортається за вектором мета → результат (сформований професійний інтерес майбутнього кваліфікованого робітника).

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях [106; 1084 109; 110; 111; 113].

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

3.1. Організація та хід експериментального дослідження

Логікою роботи зумовлене завдання нашого дослідження у межах пропонованого підрозділу: визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у процесі фахової підготовки у ПТНЗ аграрного профілю. Ми виходимо із загального поняття «критерій» та структури професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі.

У різних джерелах довідкової літератури пропонуються семантично близькі дефініції поняття «критерій». Критерій (від грец. *kriterion* – засіб для судження) – ознака, на підставі якої здійснюється оцінювання, визначення або класифікація; мірило судження, оцінки [142, с. 469]. Термін критерій уживаємо у такому значенні: це міра для визначення або для оцінювання зрушень, зумовлених експериментальними умовами навчання, що відбулися в розвитку окремих компонентів професійного інтересу в навчально-виробничій діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів. Саме критерій може бути підставою для оцінювання рівня сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

Кожен критерій розкриває система його показників. Термін «показники» вживається на позначення рівнів досліджуваного питання. Ранжування показників за ступенем їх прояву дозволяє визначити шкалу рівнів сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

З огляду на те, що досліджуваний феномен є специфічною характеристикою особистості, яка розкриває її через суб'єктивно зумовлену, свідомо вмотивовану активність, ми вважаємо за доцільне виокремити такі критерії сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

Для визначення показників кожного критерію звернемося до структури професійного інтересу кваліфікованого робітника, яка містить такі складники: спрямованість особистості на усвідомлення вибору робітничої професії аграрної галузі, активне оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності на етапі професійної підготовки, готовність до успішної самореалізації на ринку праці в аграрній галузі народного господарства та вирішення професійних завдань на прогнозованому робочому місці. Схематично визначення показників за вказаними критеріями та структурою професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі подано на рис. 3.1.

Усвідомлені мотиви вибору майбутньої професії породжують відповідні інтереси, які є основою діяльності, спрямованої на здійснення всього комплексу мотивації: потреби є підґрунтям формування інтересів; ціннісні орієнтації – зміст цих інтересів; мотиви діяльності – різновиди інтересу. Не кожен інтерес може слугувати основою мотиву вибору професії. Ситуативний інтерес як позитивне ставлення до певних професій привертає мимовільну увагу учня і не орієнтований на докладання вольових зусиль у пізнанні цієї професії. На базі діяльного інтересу до професії виникає і розвивається професійний інтерес, а самі поняття не є тотожними [72; 164; 167].

Аналіз осмислення наукових пошуків суті свідомого вибору майбутньої професії дозволяє визначити такі його показники: усвідомлення мотивів вибору професії, сформованість уявлення про майбутню професійну діяльність, установка на успішну професійну самореалізацію.

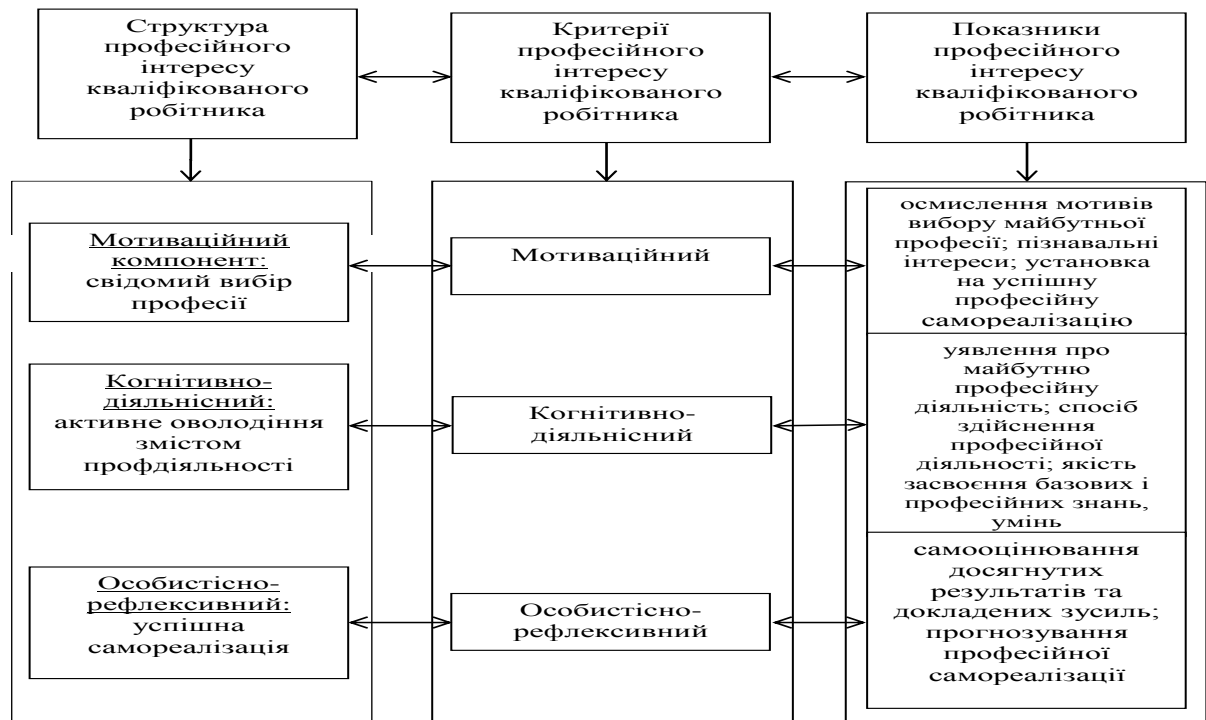

Рис. 3.1. Визначення показників сформованості професійного інтересу кваліфікованих робітників аграрної галузі

Названі показники дозволяють охарактеризувати цю складову професійного інтересу кваліфікованого робітника в контексті мотиваційного, когнітивно-діялісного, особистісно-рефлексивного критеріїв.

Розвиток пізнавальних потреб та інтересів забезпечує активність учнів у навчанні, а саме ініціативність, самостійність, свідомість та міцне засвоєння навчального матеріалу, оволодіння вмінням учитися (за О. Савченко) [122, с. 21]. У контексті нашого дослідження під активним опануванням учнями змісту майбутньої професійної діяльності у структурі спеціальної професійної підготовки (ПТНЗ аграрного профілю) розуміємо: виявлення пізнавального інтересу в процесі фахової підготовки, способу здійснення пізнавальної діяльності (ініціативне, самостійне, свідоме засвоєння базових та професійних знань), самооцінювання докладених зусиль у процесі навчально-виробничої діяльності. З огляду на це визначаємо такі показники цього структурного компонента професійного інтересу в

контексті мотиваційного, когнітивно-діяльнісного, особистісно-рефлексивного критеріїв: прояв пізнавального інтересу, спосіб здійснення пізнавальної діяльності, самооцінювання докладених зусиль у пізнавальній діяльності.

Наступним (практичним) структурним компонентом професійного інтересу в нашому дослідженні є готовність майбутнього кваліфікованого робітника до успішної самореалізації при вирішенні професійних завдань в аграрній галузі.

Ураховуючи думку М. Агапової [2] щодо успішної професійної самореалізації, яку вона визначає як комплекс умінь, спрямованих на формування в учнів власного алгоритму професійної діяльності з метою реалізації власних професійних можливостей та їх постійного вдосконалення, у контексті нашого дослідження готовність майбутнього кваліфікованого робітника до успішної самореалізації при вирішенні професійних завдань визначаємо як володіння професійно важливими знаннями, вміннями та навичками, здатність до їх практичного використання, що дозволяє виокремити такі показники цієї складової: якість професійно важливих знань, умінь, навичок, прогнозування професійної самореалізації – моделювання стратегічної програми розв'язання актуальних цілей, завдань, пов'язаних із професійною діяльністю в контексті визначених критеріїв [107; 115].

Згідно з логікою наших наукових суджень доцільно виокремити такі показники сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі: осмислення мотивів вибору майбутньої професії, уявлення про майбутню професію, самооцінювання досягнутих результатів та докладених зусиль; стійкі пізнавальні інтереси, способи здійснення пізнавальної діяльності, якість засвоєних професійних знань, умінь, навичок; установка на успішну професійну самореалізацію та її прогнозування. Визначені критерії представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Критерії та показники сформованості професійного інтересу

Критерії	Показники
Мотиваційний	Осмислення мотивів вибору майбутньої професії. Пізнавальні інтереси. Установка на успішну професійну самореалізацію.
Когнітивно-діяльнісний	Уявлення про майбутню професійну діяльність. Спосіб здійснення пізнавальної діяльності. Якість засвоєння базових і професійних знань, умінь та навичок
Особисто-рефлексивний	Самооцінювання досягнутих результатів та докладених зусиль. Прогнозування професійної самореалізації.

Якісна характеристика показників дозволяє визначити рівні виявлення професійного інтересу учнів професійно-технічного навчального закладу за відповідним критерієм. Обов'язковою ознакою професійних інтересів кваліфікованого робітника є сильний мотиваційний потенціал особистості. Оскільки мотиваційний критерій сформованості професійного інтересу характеризується такими показниками: усвідомленням мотиву вибору професії у сфері аграрного виробництва, підкріпленням стійким пізнавальним інтересом щодо вивчення професійно важливих дисциплін (наприклад, «Агротехнологія вирощування сільськогосподарських культур», «Експлуатація та обслуговування сільськогосподарських машин» тощо) та установкою на успішну професійну діяльність у майбутньому (робота в місцевому або власному фермерському господарстві чи робота у приміському агротериторіальному комплексі), то чіткість, стійкість, конкретність, повнота виявлення їх дозволяє диференційовано визначити різні рівні сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі. У роботі ми використовували традиційний підхід до визначення рівнів сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі: високий, середній, низький.

Рівень сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі визначає міру відповідності кількісних та якісних характеристик досліджуваного явища ідеальній моделі такого. Високий

рівень передбачає чітке, яскраве, конкретне, стійке, повне виявлення відповідних показників. Середній рівень оцінюється з позиції недостатньо чіткого, яскравого, конкретного, стійкого виявлення відповідних показників. Повнота виявлення показників нерівномірна. Низький рівень указує на різномірність повноти виявлення відповідних показників. Переважає тенденція нечіткості, аморфності виявлення переважної кількості показників.

Отже, рівні сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі за мотиваційним критерієм можна представити таким чином (табл. 3. 2).

Таблиця 3.2

Показники та рівні мотиваційного критерію сформованості професійного інтересу

Показники	Рівні	Якісна характеристика
Осмислення мотивів вибору майбутньої професії	високий	Чітко, ясно, конкретно формулює мотиви вибору професії. Майбутню професію обирає свідомо.
	середній	У формулюванні мотивів свідомого вибору професії простежується часткове ототожнення із зовнішніми ситуативно зумовленими чинниками.
	низький	Мотиви вибору майбутньої професій не осмислені, превалюють стимули, тенденція до випадковості вибору професії.
Пізнавальні інтереси	високий	Стійкі пізнавальні інтереси щодо вивчення професійно орієнтованих дисциплін.
	середній	Ситуативно зумовлені пізнавальні інтереси щодо вивчення професійно орієнтованих дисциплін
	низький	Не сформовані (аморфні) пізнавальні інтереси щодо вивчення професійно орієнтованих дисциплін.
Установка на успішну професійну самореалізацію	високий	Чітко виражена установка на успішну професійну діяльність.
	середній	Установка на успішну професійну діяльність значною мірою зумовлена зовнішніми обставинами
	низький	Установка на успішну професійну діяльність не виражена.

Наведемо якісну характеристику показників та рівнів виявлення професійного інтересу учнів професійно-технічного навчального закладу за когнітивно-діяльнісним критерієм. Оскільки професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі опосередкований навчально-виробничою діяльністю, рівні його сформованості репрезентуються через компоненти цієї діяльності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Показники та рівні когнітивно-діяльнісного критерію
сформованості професійного інтересу**

Показники	Рівні	Якісна характеристика
Уявлення про майбутню професійну діяльність	високий	Має загальне уявлення про галузь, виділяє окремі характеристики професійної діяльності, характеризує спектр «продуктів» професійної діяльності, визнає престижність професії, володіє інформацією про відомих людей цієї професії.
	середній	Має загальне уявлення про галузь, із утрудненням виділяє окремі характеристики професійної діяльності, галузеву продукцію характеризує частково, має уявлення про найбільш типову техніку виробництва, інформація про відомих людей цієї професії обмежена програмним змістом навчальних предметів.
	низький	Має окремі уявлення про галузь, техніку, що використовується у виробництві, та найбільш типову продукцію.
Пізнавальна діяльність	високий	Переважає творчий рівень засвоєння навчального матеріалу, самостійність.
	середній	Переважає алгоритмічний рівень засвоєння навчального матеріалу, потребує консультативної допомоги педагога.
	низький	Переважає репродуктивний рівень засвоєння навчального матеріалу, потребує постійного контролю і допомоги педагога.
Якість знань, умінь, навичок	високий	Має високий рівень професійних знань і вмінь (оперує та самостійно відтворює вивчений матеріал), творчо характер їх використовує.
	середній	Має достатній та середній рівень професійних знань і вмінь (може самостійно відтворювати значну частину навчального матеріалу), демонструє алгоритмічний характер їх використання, самостійно вирішує прості завдання професійного змісту.
	низький	Має початковий рівень знань, умінь, навичок (може відтворювати окремі частини навчального матеріалу), переважно репродуктивно їх застосовує, вирішує прості завдання професійного змісту з допомогою педагога.

Якісна характеристика показників і рівнів сформованості особистісно-рефлексивного критерію професійного інтересу виявляється у відповідному рефлексивному контексті щодо оцінювання досягнень у навчально-виробничій та прогнозованій виробничій діяльності учнів ПТНЗ аграрного профілю (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Показники та рівні особистісно-рефлексивного критерію
сформованості професійного інтересу**

Показники	Рівні	Якісна характеристика
Самооцінювання докладених зусиль та досягнень	високий	Адекватне самооцінювання докладених зусиль, самостійність, старанність, наполегливість, системність в оволодінні професійно важливими знаннями, вміннями, навичками. Самооцінювання і експертна оцінка збігаються.
	середній	Адекватність самооцінювання докладених зусиль ситуативно обумовлена. Самостійність, старанність, наполегливість, системність не стійкі. Збіг самооцінювання з експертною оцінкою тенденційно не зафіксоване.
	низький	Самооцінювання докладених зусиль занижене або завищене. Самостійність, старанність, наполегливість епізодичні. Самооцінювання не збігається з експертною оцінкою.
Прогнозування професійної самореалізації	високий	Прогнозує успішне працевлаштування, окреслює конкретне місце роботи, планує подальший професійний саморозвиток, осмислює шляхи досягнення професійного успіху.
	середній	Прогнозує можливість як успішного, так і малоуспішного працевлаштування, окреслює віртуальне майбутнє місце роботи, планує професійний саморозвиток, зумовлений зовнішніми обставинами
	низький	В основу прогнозування свого професійного майбутнього закладає вплив зовнішніх обставин

Систематизуючи викладене, комплексно охарактеризуємо рівні сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Рівні сформованості професійного інтересу

Рівень	Якісна характеристика
високий	стійкі пізнавальні інтереси, активна навчально-виробнича діяльність; об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності
середній	нестійкі пізнавальні інтереси, ситуативна активність у навчально-виробничій діяльності; не завжди об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності
низький	несформовані пізнавальні інтереси, низька активність у навчально-виробничій діяльності; учень не може об'єктивно оцінювати проміжні та кінцеві результати власної навчально-виробничої діяльності

Оцінюючи готовність педагогів професійного навчання до формування професійного інтересу учнів, можемо охарактеризувати її за інтегративними показниками (компонентами) виокремлених критеріїв сформованості такого інтересу та структурними компонентами навчально-виховного процесу, а саме: рефлексивно-мотиваційним, рефлексивно-когнітивним, рефлексивно-цілеутворювальним, рефлексивно-операційним, рефлексивно-результативним [31, с. 36].

Отже, згідно з логікою наших наукових суджень доцільно виокремити критерії сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний і такі показники сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі: осмислення мотивів вибору майбутньої професії, уявлення про майбутню професію, самооцінювання досягнутих результатів та докладених зусиль; стійкі пізнавальні інтереси, способи здійснення пізнавальної діяльності, якість засвоєних професійних знань, умінь, навичок; установка на успішну професійну самореалізацію та її прогнозування.

З метою дослідження проблеми розвитку професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі ми розробили програму і методику наукового пошуку. Були визначені провідні концептуальні ідеї та основні методологічні підходи до розв'язання нових завдань освітньо-виховної діяльності педагогів професійно-технічних навчальних закладів у сучасних умовах

Педагогічний експеримент за темою дослідження здійснювався протягом 2007 – 2013 рр. в три етапи. Логіка розгортання експериментального дослідження така: на першому етапі (2007 – 2008 рр.) відповідно до другої частини першого завдання наукового пошуку було виявлено ті педагогічні умови, які є характерними для формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі в широкій педагогічній практиці. На другому етапі (2008 – 2010 рр.)

проводився пошуковий експеримент, у процесі якого вивчалися чинники, які впливають на ефективне формування професійного інтересу в учнів на етапі їх професійної підготовки та водночас обґрунтовувались експериментальні педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників, розроблялась методика їх реалізації. На третьому етапі (2010 – 2013 рр.) визначалися критерії, показники та рівні сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі, шляхом природного педагогічного експерименту здійснювалась експериментальна перевірка ефективності пропонованих педагогічних умов. Структурно експериментальна робота третього етапу поділялась на констатувальну, формувальну та контрольну частини.

Основними орієнтирами в організації експерименту обрано його мету, хронологічні межі, географічні особливості, характеристику експериментальної бази, кількісний та якісний склад учасників дослідно-експериментальної роботи.

Мета експериментального дослідження полягала в експериментальній перевірці ефективності обґрунтованих педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

Педагогічні умови формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників шляхом педагогічного експерименту досліджувались у ПТНЗ аграрного профілю трьох областей України, а саме: на базі Балинського вищого професійного училища № 36 (Хмельницька обл.), Державного навчального закладу «Катюжанське вище професійне училище» (Київська обл.), Державного навчального закладу «Ржищівський професійний ліцей» (Київська обл.), Державного професійно-технічного навчального закладу «Конотопський професійний аграрний ліцей» (Сумська обл.), Державного професійно-технічного навчального закладу «Хотинський професійний аграрний ліцей» (Сумська обл.). За ознакою співвіднесення експериментальних умов перебігу навчально-виробничого процесу з

реальним освітнім процесом професійно-технічного навчального закладу експеримент є природним педагогічним експериментом.

Загалом в експерименті брало участь 316 осіб. Основний масив учасників експерименту – учні базових ПТНЗ у кількості 276 осіб. Окрім учнів, у роботі експериментальних навчальних закладів брали участь педагоги: викладачі спецдисциплін, методисти, майстри виробничого навчання (25 осіб), директори та їхні заступники (15 осіб). Усі педагогічні працівники мали спеціальну педагогічну освіту та достатній стаж роботи.

З метою отримання максимально вірогідних результатів для проведення порівняльного природного педагогічного експерименту було створено експериментальну та контрольну групи. Експериментальну групу за кількісним показником склали 139 учнів базових ПТНЗ, контрольну – 137 осіб, отже, кількісно групи були рівноцінні. Експериментальна та контрольна групи за якісними показниками (середній бал успішності на час вступу в ПТНЗ, професійна орієнтація на оволодіння професією в аграрній галузі виробництва, соціальний статус родини (переважають діти, батьки яких працюють у сільському господарстві), кількість хлопців та дівчат у групі, ставлення до здобуття професійної освіти) були ідентичними.

Важливу роль в експериментальному процесі відіграв вибір методики дослідження, яка розглядалась як сукупність виокремлених для застосування у його перебігу методів, об'єднаних спільною логікою та підпорядкованих єдиній дослідницькій меті. Основними орієнтирами для добору методів за їх якісними характеристиками та за кількістю було визначено такі принципи: науковість, доцільність, достатність, об'єктивність, необхідність. У процесі експериментальної роботи використано методи педагогічного дослідження, які відповідають окресленим принципам та взаємодоповнюють один одного: анкетування педагогів та учнів ПТНЗ, бесіда, інтерв'ювання, педагогічне спостереження за навчально-виробничою діяльністю учнів ПТНЗ аграрного профілю, аналіз педагогічної документації, експертна оцінка, тестування, педагогічний експеримент тощо.

Одним із завдань експериментального дослідження було визначення критеріїв та показників сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі. На основі аналізу навчально-виробничої діяльності та ставлення до учня ПТНЗ як до суб'єкта власного професійного становлення виокремлено такі основні критерії: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний. Мотиваційний критерій передбачав наявність ціннісно-орієнтаційної спрямованості учнів ПТНЗ на професійну діяльність аграрного профілю; зорієнтованість на участь у поліаспектній навчально-виробничій діяльності професійно-технічного навчального закладу; динамічність зростання особистісного смислу в ставленні до професійного становлення; когнітивно-діяльнісний відображав стан оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності, що охоплює загальноосвітні, загальнопрофесійні та спеціальні знання (агротехнологій, техніки, агрохімії тощо); особистісно-рефлексивний – самооцінювання проміжних результатів професійної підготовки та готовності майбутніх кваліфікованих робітників до виробничої діяльності на підприємствах агропромислового комплексу.

На основі визначених критеріїв з'ясовано рівні сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі: для високого рівня характерними є стійкі пізнавальні інтереси, постійно активна навчально-виробнича діяльність; об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності; для середнього рівня властиві нестійкі пізнавальні інтереси, ситуативна активність у навчально-виробничій діяльності; не завжди об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності; для низького рівня притаманні несформовані пізнавальні інтереси, низька активність у навчально-виробничій діяльності; учень не може об'єктивно оцінювати проміжні та кінцеві результати власної навчально-виробничої діяльності.

Визначено гіпотезу експериментальної роботи: підвищення рівня сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі відбувається під впливом пропонованих педагогічних умов (забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу кваліфікованого робітника; забезпечення готовності педагога професійного навчання до формування професійного інтересу учнів ПТНЗ; забезпечення оновлення змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; забезпечення особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ) та методики реалізації їх.

Важливу роль в експериментальному процесі відіграв вибір методики дослідження, яку розглядаємо як сукупність виокремлених для застосування у його перебігу методів, об'єднаних спільною логікою та підпорядкованих єдиній дослідницькій меті. Розробляючи методику експериментального дослідження, ми дотримувалися вимоги, згідно з якою однією з головних умов забезпечення його ефективності є адекватність методики його предмету. Ця вимога актуалізувала потребу пошуку найдоцільнішої, такої, що найбільше відповідає предмету дослідження, сукупності методів вивчення показників сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю.

Термін метод (від грецьк. μέθοδος – шлях дослідження, теорія, вчення) [142, с. 516] використовуємо у значенні систематизованого способу досягнення результату експериментального пошуку, розв'язання проблем розвитку професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у процесі їх професійної підготовки. Кожен із обраних нами методів експериментального дослідження реалізовувався на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної галузі й законів та закономірностей розвитку професійного інтересу як інтегрованої характеристики особистості. По суті, призначення будь-якого методу в нашому експериментальному пошуку полягало в окресленні та втіленні шляху науковця

до істини, визначенні напрямів ефективної наукової діяльності, що ведуть до реалізації поставленої мети через розв'язання конкретних дослідницьких завдань.

Основними орієнтирами для добору методів за їх якісними характеристиками та за кількістю було визначено принципи науковості, доцільності, достатності, об'єктивності, необхідності. У процесі здійснюваного дослідження ми використали різні методи: спостереження, бесіду, інтерв'ю, анкетне опитування, аналіз педагогічної документації, методику «шкала самооцінювання», прийоми незакінченого речення, розповіді, творчі завдання, тестування, складання незалежних характеристик педагогічного експерименту тощо.

Наведемо стислу характеристику основних методів, застосованих нами у процесі експериментального дослідження. Передусім ми активно застосовували метод спостереження як один із основних емпіричних методів експериментального дослідження для оцінювання показників когнітивно-діяльнісного критерію сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі. За допомогою спостереження ми оцінювали активну позицію учнів в оволодінні професійно важливими знаннями, вміннями та навичками, тенденцію учнів до відповідного стилю навчально-виробничої діяльності: творчого, алгоритмічного чи репродуктивного. Застосоване нами наукове спостереження відрізнялося від епізодичного споглядання певними рисами: воно мало спеціальну мету, чітко визначені об'єкти спостереження і проводилося систематично. Наукове спостереження в контексті дослідження педагогічної доцільності запропонованої програми формувального експерименту передбачало фіксацію його результатів, їх аналіз і проводилося в умовах реального педагогічного процесу. Складність цього методу полягала в тому, що потрібен був час для адаптації суб'єктів педагогічного процесу до присутності дослідника. Тому певну частину отриманих даних не було залучено до кількісного і якісного аналізу. Цей метод слугував джерелом інформації і про реальну картину

впровадження методики забезпечення обґрунтованих дослідником умов, що сприяють підвищенню ефективності розвитку професійного інтересу учнів.

Для оцінювання показника сформованості професійного інтересу за особистісно-рефлексивним критерієм (самооцінювання докладених зусиль та досягнень) ми використовували методику «шкала самооцінки» та бесіду. Бесіда проводилася гнучко: використовувалися прямі й опосередковані запитання; дослідник приймав точку зору досліджуваного та враховував у подальшому перебігу бесіди; у процесі спілкування проявляв педагогічний такт, толерантність та коректність. Сутність методики «шкала самооцінки» (Т. Дембо та С. Рубінштейн) полягає в тому, щоб за допомогою параметрів рівня особистих домагань та докладених зусиль майбутнього кваліфікованого робітника визначається його самооцінка (високий рівень самооцінки (60 – 75 балів): адекватне самооцінювання докладених зусиль, самостійність, старанність, наполегливість, системність в оволодінні професійно важливими знаннями, вміннями, навичками. Самооцінювання і експертне оцінювання збігаються; середній (45 – 60 балів): адекватність самооцінювання докладених зусиль ситуативно зумовлена; самостійність, старанність, наполегливість, системність не стійкі. Збіг самооцінювання з експертним оцінюванням тенденційно не визначене, низький (0 – 45 балів): самооцінювання докладених зусиль занижене або завищене; самостійність, старанність, наполегливість епізодичні. Самооцінювання не збігається з експертним оцінюванням, завищена самооцінка (76 – 100 балів): неадекватне завищене самооцінювання докладених зусиль, самостійність, старанність, наполегливість, системність в оволодінні професійно важливими знаннями, вміннями, навичками.

Такий показник сформованості професійного інтересу як прогнозування професійної самореалізації ми досліджували з допомогою використання творчих завдань, сутність яких зводилась до якомога чіткішого, образного, доступного, прозорого уявлення свого професійного майбутнього у формі твору, рисунку, шаблів, мрій тощо.

Для визначення стану показників когнітивно-діяльнісного критерію – уявлення про майбутню професійну діяльність та якість професійно важливих знань, умінь, навичок – найдоцільнішим виявилось використання таких методів: інтерв'ю, вивчення педагогічної документації. Останнє передбачало вивчення результатів поточного, тематичного, семестрового, підсумкового контролю. За допомогою інтерв'ю ми могли визначити збіг педагогічного оцінювання та учнівського самооцінювання, їх вплив на подальшу активну позицію учнів у навчально-виробничому процесі. На початковому етапі використання цього методу ми фіксували неготовність педагогів аргументувати отриману учнем оцінку та прогнозувати разом з учнями перспективи її покращення. Учні взагалі мали труднощі щодо адекватного самооцінювання та особливо якісного самооцінювання. Вони переважно оцінювали об'єктивність чи необ'єктивність педагога у виставленні оцінок. У процесі бесід з респондентами та індивідуальних і групових консультацій така ситуація була виправлена.

Загалом, інтерв'ю (англ. interview – бесіда віч-на-віч, зустріч, обмін думками) [142, с. 406] як метод експериментального дослідження передбачав цілеспрямовану взаємодію експериментатора з респондентом з метою отримання інформації про предмет дослідження або про його окремі характеристики. Здійснювалося інтерв'ю у два способи – через безпосередній або опосередкований контакт з респондентами, у процесі якого експериментатор ставив питання, передбачені конкретним завданням дослідження, і фіксував одержані відповіді згідно з попередньо розробленою інструкцією [162, с. 142]. Ми враховували, що інтерв'ю є специфічним методом наукового пізнання і його ефективність значною мірою залежить від характеру спілкування, налагодження психологічного контакту, взаєморозуміння експериментатора з учасниками інтерв'ю, чіткості, якості та кількості запитань. З метою забезпечення успішності інтерв'ю в процесі експериментального дослідження ретельно обиралось місце його проведення, готувалось вступне слово, забезпечувалась позитивно-нейтральна позиція експериментатора,

створювалась дружня атмосфера і т. ін. Реалізація методу інтерв'ю передбачала вибір суб'єкта інтерв'ювання (особи, з якою слід проводити інтерв'ю); визначення місця й хронологічних координат проведення; вибір форми запису відповідей (письмова форма, диктофонний запис, лист електронною поштою тощо) і остаточне оформлення отриманої інформації та її аналіз, адекватний попередньо поставленій меті.

У процесі експериментальної роботи ми використовували різні види інтерв'ю: групове й індивідуальне; одноразове і багатократне; безпосереднього особистісного контакту або опосередкованого засобами зв'язку (телефоном, електронною поштою тощо). Такі методи, як тестування, прийоми незакінчених речень та незакінчених розповідей, анкетування ми використовували з метою вивчення стану показників сформованості професійного інтересу за мотиваційним критерієм: осмислення мотивів вибору майбутньої професії, пізнавальні інтереси, установка на успішну професійну самореалізацію. Перші два методи було використано як частину навчальних завдань на заняттях як з теоретичної, так і з практичної підготовки [131].

Результативним виявилось і використання анкетування як методу експериментального дослідження [55, с. 111]. Це метод опосередкованого спілкування з досліджуваними з використанням анкет. Анкета – впорядкований за змістом та формою перелік завдань, які подані у письмовій формі й підготовлені у вигляді опитувального аркуша. Анкетування застосовується у педагогіці для збирання первинних даних і, на відміну від інтерв'ю, може здійснюватися заочно. У цьому методі зміст запитань і спосіб відповідей на них заздалегідь плануються. У процесі застосування цього методу використовувалися спеціально розроблені нами анкети. Завдання, які містили анкети, були призначені для одержання інформації від виокремлених у певну групу респондентів (педагогів, учнів, соціальних партнерів та ін.). Анкетування, що застосовувалось нами в експериментальному дослідженні з метою збирання необхідної інформації про предмет експериментального наукового пошуку, було своєрідно модифіковано через застосування в освіті інформаційно-

комунікаційних технологій. Опосередковане ними збирання об'єктивної інформації дозволяло діяти оперативно, не спираючись на безпосередній контакт дисертантки з досліджуваними. Так, до експериментальних закладів професійно-технічної освіти, які географічно були віддаленими від центру експериментального дослідження, анкети з пояснювальним текстом направлялися електронною поштою (Додаток А). Дослідження за запропонованою нами методикою здійснювали педагогічні працівники залучених до експериментального дослідження ПТНЗ аграрного профілю. Зміст запитань і спосіб відповідей на них планувалися заздалегідь. Передбачалося, що використовуватиметься електронний спосіб заповнення запропонованих дослідником анкет, а далі вони електронною поштою направлялися нам для подальшого аналізу інформації.

Анкетування дало змогу зібрати інформацію про типовий прояв досліджуваного чинника, скажімо, про чіткість, ясність, конкретність формулювання мотивів вибору професії, оцінювання факторів, які найбільше вплинули на вибір, про стійкість пізнавальних інтересів тощо. Запитання в анкетах формулювались у різний спосіб. Частина анкет охоплює такі запитання, які мають форму міркувань дослідника, з якими респонденти можуть погодитися чи ні. Інколи анкетованому пропонується вибрати одне серед кількох способів виконання запропонованого завдання, завершити структурну схему конкретного освітнього процесу, дописати висловлювання.

Експеримент (від лат. *experimentum* – випробовую) – метод визначення доцільності запропонованої методики забезпечення педагогічних умов: систематизація цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті успішної самореалізації в ролі кваліфікованого робітника аграрної галузі; прогностичність змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; творчо-рефлексивний стиль діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ; готовність педагога професійного навчання до формування професійного інтересу учнів, які сприяють максимально ефективному впливу на процес формування в учнів професійного

інтересу. Цей метод дозволив здійснювати активний, керований вплив на різні види професійної підготовки, на всі компоненти навчання.

Проведення педагогічного експерименту передбачало внесення змін до процесу взаємодії педагогів і учнів у навчально-виробничій діяльності, у наукове, навчально-методичне і матеріально-технічне забезпечення професійної підготовки учнів в умовах ПТНЗ. Метод експерименту в нашому науковому пошуку був пов'язаний зі створенням дослідником специфічних педагогічних умов і полягав в організації цілеспрямованого вивчення змін досліджуваного явища.

Колективне експертне оцінювання застосовується у педагогіці для отримання кількісних даних про якісні зміни, що відбулися в особистості [55, с. 118]. Воно передбачало проведення експертами інтуїтивно-логічного аналізу колективних суджень про якісні характеристики компонентів професійного інтересу та статистичного оброблення результатів. Отриманий результат колективної думки є вирішенням проблеми. На основі методу експертного оцінювання з'ясовано узгодженість думок експертів про сформованість професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників та об'єктивність обґрунтованих експертами висновків. Експертне оцінювання спиралося на взаємозв'язки між фактами та явищами. У професійній педагогіці метод експертної оцінки широко використовується для прогнозування розвитку фахівця та його особистісних якостей. Організація експертного оцінювання вимагає певної послідовності: підготовки інструктивних матеріалів, в яких визначаються мета, завдання дослідження; визначення термінів проведення, склад експертів. Вивчення вихідних даних досліджуваного явища передбачає вивчення нормативної документації ПТО, навчальних планів, робочих програми ПТНЗ, методичних рекомендацій та ін. Наступним етапом є формування експертної групи та оцінювання компетентності експертів. Експертна група з проблеми дослідження складалася з 20 осіб. До неї належали науковці, заступники директорів ПТНЗ з навчально-виховної роботи, старші майстри виробничого навчання, психологи, викладачі спецдисциплін, соціальні

партнери-роботодавці, які мають відповідну професійну підготовку, ознайомлені з теоретико-методичними аспектами формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю та мають відповідну професійну підготовку і безпосередньо працюють у з ПТНЗ аграрного профілю або співпрацюють з ними. Опитування є головним інструментом експертного оцінювання (якісна оцінка досліджуваного об'єкта; прогнозування нових якостей об'єкта, оцінка нового об'єкта) сформованості професійного інтересу. Колективне опитування здійснюється у вигляді анкетування, інтерв'ю, «мозкового штурму». Результати опитування оформляються у загальну таблицю. Оброблення результатів експертного оцінювання проводиться статистичними методами. За допомогою цих методів визначаємо середній показник, зв'язок між ознаками сукупності та показниками. Ці результати обговорюються експертами та беруться за основу вирішення проблеми. Обґрунтовані висновки експертів підлягають упровадженню в практику професійно-технічного навчального закладу.

Констатувальний етап дослідження мав такі завдання: 1) визначити реальний стан сформованості професійних інтересів учнів ПТНЗ аграрного профілю в експериментальній та контрольній групах; 2) вивчити ставлення майбутніх кваліфікованих робітників до навчально-виробничої діяльності як провідної щодо формування професійних інтересів у професійно-технічному навчальному закладі; 3) виявити думку педагогічних працівників про доцільність (можливість) формування професійних інтересів учнів ПТНЗ аграрного профілю в процесі навчально-виробничої діяльності, яка реалізується через органічне поєднання теоретичної та практичної підготовки.

Організація констатувального етапу експериментальної роботи була пов'язана з осмисленням феномену професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника в контексті психолого-педагогічної проблеми, визначенням критеріїв, показників, реального рівня розвитку професійного інтересу кваліфікованих робітників аграрної галузі. Відповідно було окреслено

теоретичну базу дослідження та здійснено аналіз філософської, психологічної та педагогічної наукової літератури. Це дозволило нам уточнити характеристику категорій «інтерес», «професійний інтерес», «формування професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі». На основі характеристики виділених компонентів останнього процесу (спрямованості особистості на свідомий вибір робітничої професії в аграрній галузі, активного оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності у структурі спеціальної професійної підготовки, готовності до успішної самореалізації при вирішенні професійних завдань в аграрній галузі) обґрунтовано критерії, показники і рівні сформованості професійного інтересу кваліфікованих робітників. Практико-орієнтована складова експериментальної роботи цього етапу мала на меті оцінювання наявного стану справ і прогнозування кінцевих результатів експериментальної роботи.

Щоб отримати кількісні дані про якісний стан у практиці формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю ми застосовували метод колективної експертної оцінки. Він полягав у здійсненні експертами якісного аналізу проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної сфери виробництва, переведенні їх суджень у кількісні дані й обробленні. За допомогою статистичних методів знаходили середні показники статистичної сукупності (показники критеріїв професійного інтересу), зв'язки між елементами сукупності (компонентами інтересу) та ін. Аналіз експертної оцінки та статистичних даних відповідно до обґрунтованих критеріїв розвитку професійних інтересів кваліфікованих робітників дозволив установити реальні рівні сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю. Засобами експертної методики було здійснено оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп та за допомогою методів комп'ютерного статистичного опрацювання отриманих даних (SPSS) забезпечувалося оброблення та інтерпретацію результатів експерименту.

У процесі констатувального етапу експериментальної роботи діагностовано стан сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у практиці ПНТЗ аграрного профілю до початку його формування з дотриманням пропонованих педагогічних умов. Виявлено, що на початку експериментального дослідження учні експериментальної та контрольної груп мали практично однакові результати (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Розподіл учнів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості професійного інтересу на констатувальному етапі експерименту, %

Заміри	Групи	Рівні сформованості професійного інтересу		
		Низький	Середній	Високий
1.	Контрольні	68,47	24,61	6,92
	Експериментальні	67,41	25,18	7,41

На основі одержаних результатів про стан сформованості професійного інтересу учнів ПНТЗ аграрного профілю (високий рівень – 7,2% (від 6,9 % до 7,4%); середній рівень – 24,9 % (від 24,6 % до 25,1 %); низький рівень – 67,9 % (від 67,4 % до 68,5 %) було прийнято експертний висновок щодо прогнозування кінцевих результатів експериментальної роботи. Однак, щоб їх досягнути, потрібно було виявити основні причини такого стану, чинники впливу та обґрунтувати педагогічні умови формування професійного інтересу в учнів ПНТЗ аграрного профілю, які спроможні забезпечити їх найбільшу результативність. Такі завдання було заплановано на наступний етап експериментальної роботи. З цією метою було проведено нараду з представниками, до складу яких належали: директори, методисти, викладачі спецтехнології, майстри виробничого навчання, керівники творчих груп викладачів ПНТЗ з проблеми дослідження, залучені до експериментальної роботи. Учасникам наради довели до відома результати констатувального експерименту, ознайомили з науковими та методичними напрацюваннями з

проблеми дослідження. Було прийнято спільне рішення щодо розроблення програми та організації клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ». Програма клубу охоплювала: обговорення факторів впливу на формування професійного інтересу, чинники їх реальної результативності в умовах навчально-виробничого процесу в ПТНЗ на етапі професійної підготовки кваліфікованих робітників, обговорення обґрунтованих дисертанткою педагогічних умов ефективного розвитку професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі в процесі їх професійної підготовки та методики реалізації педагогічних умов. Діяльність клубу передбачала добровільну участь у його роботі, право репрезентувати власні здобутки в контексті досліджуваної проблеми, встановлення договорів на експериментальну перевірку, впровадження позитивного досвіду з аналізом результатів такої роботи. Кожен член клубу мав право на індивідуальну консультацію з організації власної наукової та навчально-методичної роботи в контексті педагогічного експерименту. Поетапна діяльність клубу давала можливість чітко організувати експериментальну роботу в конкретному закладі. Так, наприклад, для встановлення взаємозв'язку між факторами впливу на розвиток професійного інтересу в учнів професійно-технічних закладів, чинниками їх дієвості та реальним і можливим (потенційним) станом сформованості такого інтересу в кожному із закладів, які було залучено до експериментальної бази, було проаналізовано результативність кожного компонента професійної підготовки кваліфікованих робітників (організаційних заходів, професійно-теоретичної підготовки, професійно-практичної підготовки, контролю за організацією навчально-виробничого процесу, методичної роботи, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, удосконалення навчально-матеріальної бази, професійно-орієнтаційної роботи), стан навчально-методичного забезпечення кожного компонента на кожному етапі професійної підготовки, результативність кожного компонента навчального процесу (цільовий, змістовний, мотиваційно-діяльнісний, емоційно-

корелятивний, оцінно-результативний), оцінено позицію суб'єктів навчально-виробничого процесу. Причому таку роботу здійснювала ініціативна експертна група, призначена наказом по ПТНЗ та затверджена на засіданні педагогічної ради. Її результати постійно обговорювались у колективі та зіставлялись з результатами самооцінювання членів педагогічного колективу.

В обговоренні стану матеріально-технічної бази та результативності практичної підготовки кваліфікованих робітників, особливо під час виробничої практики, брали участь роботодавці: як ті, що вже співпрацювали з професійно-технічними навчальними закладами, так і ті, хто в перспективі може бути партнером за запрошенням адміністрації ПТНЗ. Такий підхід також було узгоджено дисертанткою з адміністрацією ПТНЗ.

Результати проведеної на цьому етапі діяльності експертної групи – уможливили не тільки встановлення реального стану сформованості професійних інтересів в учнів ПТНЗ, виявлення об'єктивних і суб'єктивних чинників такого стану, а й з'ясування потенційних можливостей створення умов ефективного формування професійного інтересу в майбутніх кваліфікованих робітників. На основі одержаних теоретичних і практичних результатів було обґрунтовано педагогічні умови формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі, розроблено методику їх реалізації.

У ході аналізу широкої педагогічної практики емпіричним шляхом встановлено, що професійна діяльність на підприємствах агропромислового комплексу викликає в учнів ПТНЗ певний інтерес. Ставлення останніх до професійної підготовки загалом є позитивним, однак їх навчально-виробнича діяльність могла б бути значно кращою. Бесіди з викладачами засвідчили, що формування професійного інтересу в майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, беззаперечно, є доцільним. Водночас педагогічні працівники вказували на відсутність науково обґрунтованих педагогічних умов та спеціальної методики їх реалізації у навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю з метою

формування професійного інтересу учнів ПТНЗ. Зазначені проблеми негативно вплинули на процес формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників.

Метою формувального етапу експериментальної роботи була перевірка ефективності пропонованих педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

Експериментальна робота з формування професійного інтересу в експериментальній групі реалізовувалась на основі пропонованих педагогічних умов у процесі навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ.

Реалізація першої педагогічної умови передусім передбачала однозначне тлумачення педагогами – учасниками експерименту сутності поняття суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Її розуміємо як вид взаємодії педагога з учнем або учня з учнем у навчально-виробничому процесі ПТНЗ, за якої, усвідомлюючи індивідуальні професійні або навчально-професійні цілі, її учасники відкривають перспективу власного руху назустріч один одному в професійному навчанні, й таким чином учні ПТНЗ отримують можливість краще оволодівати змістом навчання та з інтересом ставитись до майбутньої професійної діяльності. Реалізується суб'єкт-суб'єктна взаємодія шляхом педагогічного супроводу професійного становлення майбутнього кваліфікованого робітника, який здійснюють педагоги у навчально-виробничому процесі. Педагогічний супровід сприяє успішному засвоєнню програм теоретичного навчання, активізує формування вмінь та навичок майбутньої виробничої діяльності, пришвидшує процес оволодіння професією та позитивно впливає на формування професійних інтересів.

Реалізація другої педагогічної умови передбачала передусім виявлення стану готовності педагогів, що брали участь в експерименті, до формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Це здійснювалось на основі вхідного і вихідного діагностування з метою оцінювання мотивації й професійних

знань, умінь та навичок, які стосувались формування досліджуваного феномену. У процесі експериментальної апробації другої педагогічної умови доведено, що ефективність забезпечення готовності педагогів до формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників підвищується двома основними способами: один з них – самоосвітня діяльність викладачів та майстрів виробничого навчання, інший спосіб – інституційний, який полягає у підвищенні кваліфікації педагогів ПТНЗ різними шляхами: післядипломної освіти; науково-методичної діяльності навчально-методичного центру професійно-технічної освіти; методичної роботи професійно-технічного навчального закладу. До ефективних форм інституційного способу забезпечення готовності педагогів ПТНЗ до формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі належать науково-методичні семінари, педагогічні майстерні, школи перспективного педагогічного досвіду, науково-практичні семінари, робота творчих груп, засідання методичних комісій, робота клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ», проведення конкурсів, систематичне проведення та обговорення відкритих уроків теоретичної підготовки та виробничого навчання, педагогічні читання тощо.

Реалізація третьої педагогічної умови передбачала оновлення змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, яке передбачало узгодження змісту професійного навчання з реально затребуваними професійними знаннями, вміннями, навичками робітника на робочому місці; прогностичність змісту професійної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі; інтеграцію предметів засобами проектної технології навчання (практико-орієнтовані проекти «Індустріальна технологія вирощування та збирання озимої пшениці», «Інтенсивна технологія вирощування та збирання картоплі», «Технологія вирощування та збирання цукрового буряка» тощо); внесення регіонального компонента до програм предметів професійно-теоретичної та професійно-практичної

підготовок; застосування контекстного навчання, при якому теоретичні форми оволодіння професійною діяльністю планомірно замінюються навчально-професійними (ділові ігри, практичні й лабораторні заняття, виробнича практика), перманентно досягаючи провідної мети: випускник аграрного професійно-технічного навчального закладу має професійно виконувати виробничі завдання вже з перших днів роботи за фахом; застосування засобів проблемного навчання (проблемні лекції, проблемні уроки, навчально-виробничі завдання з елементами проблемності, дидактичний кейс проблемних ситуацій з навчальних дисциплін «Агротехнологія», «Сільськогосподарські машини», «Комплексна система технічного обслуговування машин» тощо).

Реалізація четвертої педагогічної умови – забезпечення творчо-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ – передбачала підготовку та проведення курсу для майбутніх аграріїв «Професійна кар'єра», спрямованого на послідовне розв'язання таких завдань: формування професійної мотивації, навчання учнів здійснювати моніторинг особистісного творчого потенціалу – формування навчально-професійних цілей учнів, оволодіння майбутніми кваліфікованими робітниками способами нейтралізації перешкод на шляху досягнення професійних намірів – формування в учнів готовності до проектування карти професійного зростання, здатностей корегувати власну траєкторію професійної самореалізації; вмотивованість учнів до самооцінювання власної діяльності, самоконтролю професійного зростання (тематичне заняття курсу «Професійна кар'єра»; ведення учнями «Щоденника успіху»; планування «Щаблів професійного зростання» тощо).

Контрольний етап експериментальної роботи в експериментальній та контрольній групах проводилась за ідентичною методикою, а результативність виявлялась шляхом порівняння експериментальних даних із застосуванням попередньо обґрунтованих критеріїв, показників та рівнів. Доведено, що у визначенні результатів впливу педагогічних умов на

формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю доцільно використовувати поняття «ефективність», яке стосовно предмета дослідження розуміємо як наслідок дій педагогів, спрямованих на формування професійного інтересу, з метою прогресивних змін у ставленні учнів до майбутньої професійної діяльності.

У дослідженні суттєвого значення ми надавали створенню соціально-педагогічного допрофесійно орієнтованого середовища [110]. Його цілеспрямоване забезпечення не належало до завдань нашого дослідження, але, оскільки нами було чітко визнано вплив такого чинника на подальший процес розвитку професійного інтересу (очевидно, через те, що одним із складників професійного інтересу є спрямованість на свідомий вибір обраної професії), ми врахували його вплив. І в контрольній, і в експериментальній групах було виділено підгрупи учнів, для яких цей чинник позитивно проявився в результаті продуктивно здійснюваної профорієнтаційної, допрофесійної, профільної роботи у період їх навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Це дозволило нам у процесі експериментальної роботи враховувати реальний вплив цього чинника на результативність здійснюваного педагогічного експерименту. Ми зафіксували прямо пропорційну залежність між продуктивністю цього чинника і зростанням показників сформованості професійного інтересу учнів за всіма критеріями. Так було встановлено і в контрольній, і в експериментальній групах. Неоднозначність зростання показників, однак, зумовлена тим, що в контрольній групі не підтримувалось цілеспрямоване забезпечення обґрунтованих у дослідженні педагогічних умов.

Зазначимо, що інформативним полем для вирішення поставленого завдання є ознайомлення педагогів, а відповідно й учнів професійно-технічних навчальних закладів, з тенденціями розроблення Стандартів ПТО, що спрямовують її на формування в учнів широкопрофільних кваліфікацій. Останні базуються на загальнопрофесійних знаннях і вміннях, сприяють подальшій спеціалізації.

У рамках нашої експериментом роботи на базі Вищого професійного училища № 36, Катюжанського вищого професійного училища, Конотопського професійного аграрного ліцею, Ржищівського професійного ліцею, Хотинського професійного аграрного ліцею змістова складова навчально-виробничого процесу в аспекті орієнтації на Державні стандарти позначилась на спрямуванні педагогічного колективу на підготовку фахівців з інтегрованих професій: тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, слюсар-ремонтник, водій автомобіля категорії «С» (Вище професійне училище № 36, Катюжанське вище професійне училище, Конотопський професійний аграрний ліцей, Ржищівський професійний ліцей, Хотинський професійний аграрний ліцей); бджоляр, водій автомобіля категорії «С» (Ржищівський професійний ліцей); озеленювач, квітникар, продавець (Катюжанське вище професійне училище); слюсар з контрольно-вимірювальних приладів і автоматики (електромеханік), слюсар-електромонтажник (Конотопський професійний аграрний ліцей, Ржищівський професійний ліцей) тощо.

Ураховуючи зміст Державних стандартів з обраних для підготовки професій (тракториста-машиніста сільськогосподарського виробництва) в професійно-технічних навчальних закладах, особливо актуальною на цьому етапі педагогічною дією є врахування особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів. Оскільки зміст освіти (Державний стандарт) у процесі його реалізації у навчально-виробничому процесі трансформується у зміст навчання, який відносно змісту освіти є засобом досягнення мети та обґрунтованим дидактичним і методичним матеріалом, то осмислення особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів до професійної підготовки кваліфікованого робітника визначає установку на зміст навчання як на результат освіти та формує розуміння результату навчання з позиції оцінювання професійних знань, умінь, навичок.

Так, наприклад, з педагогами Вищого професійного училища № 36 у рамках роботи творчої групи було розроблено інтегровану систему вивчення

предмета «Агротехнологія». Навчальна програма цього предмета є уніфікованою, що уможливило вдосконалення й інтеграцію базисних вимог з предметів «Основи агрономії» і «Організація і технологія механізованих робіт». У змісті предмета поєднано основи знань загальнотехнічного і спеціального циклів предметів. Вона передбачає вивчення таких тем: основи агрономії; меліорація ґрунтів та зрошення; агрозаходи щодо захисту ґрунтів від ерозії; технологія обробітку ґрунту; технологія догляду за посівами; технологія внесення добрив; захист рослин; технологія вирощування та збирання сільськогосподарських культур; організація проведення механізованих робіт; основи раціонального використання машин; охорона та раціональне використання ґрунтів.

3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження

Експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі здійснювалася у Конотопському професійному аграрному ліцеї, Ржищівському професійному ліцеї, Хотинському професійному аграрному ліцеї, Катюжанському вищому професійному училищі й Балинському вищому професійному училищі № 36 (2009 – 2011 рр.).

Метою формувального етапу експерименту була перевірка ефективності педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю за авторською методикою. У формувальному експерименті перевірялася така гіпотеза: підвищення рівня сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі відбувається під впливом методики реалізації розроблених автором педагогічних умов.

Для експериментальної перевірки педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі нами запропоновано методика їх реалізації:

1. Цілеспрямоване залучення учнів до поетапного набуття професійних знань, умінь, навичок, що ґрунтується на: 1) чіткій орієнтації навчально-виробничого процесу на вимоги освітніх стандартів; 2) узгодженні змісту професійного навчання з реально затребуваними професійними знаннями, вміннями, навичками робітника на робочому місці; 3) застосуванні контекстного навчання, при якому теоретичні форми оволодіння професійною діяльністю планомірно замінюються навчально-професійними (ділові ігри, практичні й лабораторні заняття, виробнича практика), перманентно досягаючи провідної мети: випускник аграрного професійно-технічного навчального закладу має професійно виконувати виробничі завдання вже з перших днів роботи за фахом.

2. Рекомендації щодо розвитку професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі засобами проблемного навчання (проблемні лекції; проблемні уроки; навчально-виробничі завдання з елементами проблемності; дидактичний кейс проблемних ситуацій з навчальних дисциплін «Агротехнологія», «Сільськогосподарські машини», «Комплексна система технічного обслуговування машин» тощо).

3. Підготовку та проведення факультативного курсу для майбутніх аграрників «Професійна кар'єра», спрямованого на послідовне розв'язання таких завдань: формування професійної мотивації, навчання учнів моніторингу особистісного творчого потенціалу; формування навчально-професійних цілей учнів, оволодіння майбутніми кваліфікованими робітниками способами нейтралізації перешкод на шляху досягнення професійних намірів; формування в учнів готовності до проектування карти професійного зростання, здатності корегувати власну траєкторію професійної самореалізації.

4. Системний контроль успішності оволодіння учнями майбутньою професійною діяльністю (усне опитування, письмові роботи, тестування, практичний і графічний контроль), вмотивування учнів до самооцінювання власної діяльності, самоконтролю професійного зростання (тематичне заняття з курсу «Професійний кр'єра»; ведення учнями щоденнику успіху; планування шаблів професійного зростання тощо).

5. Реалізацію міжпредметних зв'язків засобами проектної технології навчання (практико-орієнтовані проекти «Індустріальна технологія вирощування та збирання озимої пшениці», «Інтенсивна технологія вирощування та збирання картоплі», «Технологія вирощування та збирання цукрового буряка» тощо).

6. Цілеспрямоване набуття професійно-педагогічної компетентності викладачів і майстрів виробничого навчання, що центрувалася на діяльності консультативного центру (лабораторія методик професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України), реалізовувалася в індивідуальній (консультування) та груповій формах підвищення кваліфікації педагогічних працівників (науково-практичні семінари, конференції «Інноваційні методики професійної підготовки кваліфікованих робітників», «Профільне навчання (технологічний напрям) учнів старшої школи на базі ПТНЗ: досвід, ресурси, можливості та перспективи», «Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників»).

Формувальний етап експериментальної роботи здійснювався за трьома послідовними частинами. На першому, аналітичному, етапі було розроблено план експерименту [162] (табл. 3.7), сформульовано мету, завдання, гіпотезу експерименту.

На цьому етапі засобами експертної методики було здійснено оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп, обґрунтовано вибір експериментальної і контрольної груп.

Таблиця 3.7

Схематичний план формувального експерименту

Послідовність етапів	Методика реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу в майбутніх кваліфікованих робітників-аграрників	
	контрольні групи	експериментальні групи
Оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп до експерименту	T'1	T1
Вплив експериментальної змінної (розробленої методики реалізації педагогічних умов)	Не здійснюється	Здійснюється
Оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп після експерименту	T'2	T2
<i>Відмінність</i>	$T1 - T2 = D;$	$T'1 - T'2 = D1$

На другому, власне формувальному (навчальному), етапі апробувалася розроблена методика реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у базових професійно-технічних навчальних закладах.

На третьому, завершальному, етапі формувального експерименту було виконано аналіз та статистичне оброблення отриманих результатів, сформульовано висновки.

У формувальному експерименті брало участь 10 учнівських груп. Відбір контрольної і експериментальної груп здійснювався з дотриманням таких вимог:

1. Учні, що брали участь у формувальному експерименті, мали навчатися за однією програмою підготовки (у нашому випадку – це програма підготовки трактористів-машиністів).

2. Успішність навчання учнів контрольної і експериментальної груп на початку експерименту мала бути майже однаковою. Відповідно, оцінки рівнів сформованості професійного інтересу мали статистично незначно відрізнятися в учнів контрольного і експериментального масивів.

3. В експериментальній і контрольній групах професійно-теоретичну і професійно-практичну підготовку учнів мали здійснювати педагогічні працівники, які спроможні були під науково-методичним керівництвом автора застосовувати експериментальну методику реалізації формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників.

Для того, щоб отримати статистично достовірні результати, формувальний експеримент проводився у професійно-технічних навчальних закладах, де виокремлювалися дві групи – одна експериментальна, одна контрольна.

На аналітичному етапі формувального експерименту викладачі-експерти, користуючись авторськими інструктивними матеріалами (експертний лист) щодо визначення рівня сформованості професійного інтересу, виконали рівневу диференціацію учнів досліджуваних груп. Зауважимо, що кожний експерт проводив навчальні заняття з учнями досліджуваних груп, добре знав їх пізнавальні та професійні можливості й наміри, отже, за відповідними показниками-індикаторами міг оцінити сформованість професійного інтересу учня. Зауважимо, що за кожним з критеріїв (мотиваційним, когнітивно-діяльним, особистісно-рефлексивним) показники оцінювалися за 12-бальною шкалою. Далі знаходилася середня оцінка та приймалося рішення про рівень сформованості професійного інтересу в того чи іншого респондента. Наприклад, якщо середня оцінка експертів була в межах від 1 до 4 балів, вважалося, що учень демонструє низький рівень сформованості професійного інтересу; при оцінці від 5 до 8 балів – середній рівень; якщо середня оцінка була в межах від 9 до 12 балів – високий рівень (Додаток Б). Щоб визначити надійність вимірювань, треба визначити узгодженість оцінок експертів. Для прикладу наведемо методику визначення вказаного параметра у групі 11 (на кінець експерименту).

Положення статистики переконують, що при застосуванні методу експертної оцінки маємо випадок прямих групових спостережень, при яких

найбільш адекватною оцінкою зіставлення даних є середня квадратична помилка [55]. Аналіз табл. 3.2 свідчить, що шкала оцінювання, за якою працювали експерти (дванадцятибальна), працює рівномірно за всією градацією: $X_{min} = 2,44$; $X_{max} = 10,33$.

Таблиця 3.8

Таблиця розрахунку середньої помилки експертів в оцінюванні рівнів сформованості професійного інтересу експериментальної групи № 11 (на кінець експерименту)

№ учня	Експерти									Середня оцінка, \bar{x}_i	S_{xi}^2	S_{xi}
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3					
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр			
1	3	3	3	2	2	2	3	2	2	2,44	0,09	0,30
2	4	5	3	3	2	3	4	4	3	3,44	0,34	0,58
3	6	8	6	7	6	5	8	8	8	6,88	0,47	0,68
4	4	5	5	7	6	6	7	6	6	5,77	0,33	0,57
5	8	6	6	7	6	5	8	8	8	6,88	0,47	0,68
6	6	7	5	6	6	4	7	7	6	6,00	0,34	0,58
7	7	7	6	8	7	5	7	6	6	6,55	0,26	0,51
8	10	11	11	9	10	9	9	9	9	9,66	0,2	0,50
9	7	6	5	6	6	5	8	7	6	6,2	0,32	0,57
10	8	10	9	10	10	11	9	10	11	9,77	0,32	0,57
11	8	7	6	8	7	6	9	6	5	6,88	0,55	0,74
12	5	3	3	4	3	3	3	4	2	3,33	0,25	0,50
13	7	6	5	6	6	4	7	7	6	6,00	0,34	0,58
14	9	9	9	9	8	8	10	11	11	9,33	0,47	0,68
15	6	5	5	5	5	5	6	6	5	5,33	0,08	0,28
16	11	10	11	11	10	9	10	11	10	10,33	0,21	0,46
17	2	3	3	4	3	2	3	3	4	3,00	0,17	0,41
18	9	8	7	7	7	7	8	7	6	7,3	0,26	0,51
	Σ											9,70

До показників коливання значень ознак у статистиці зараховують дисперсію (S_x^2) і середнє квадратичне відхилення (S_x).

$$S_{xi}^2 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x}_i)^2}{N},$$

де середнє арифметичне \bar{x}_i вибірки $\{x_i\} i = 1 \dots N$

$$\bar{x}_i = \frac{1}{N} (x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6 + x_7 + x_8 + x_9) = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i, \text{ де } N -$$

кількість експертних оцінок вибірки.

Величина зазначених показників (табл. 3.8) доводить, що отримані результати статистично значущі.

Оцінку точності вимірювань проводимо за формулами:

$$S_{xi} = \frac{S_i}{\sqrt{6n}}$$

де n – кількість респондентів (об'єктів), $n = 18$;

Тоді $S^2 = 9,70$; $S = 3,11$

Середня помилка буде дорівнювати: $Sx = \frac{3,11}{\sqrt{6 \cdot 18}} = 0,30$.

Отже, середня помилка експертів в оцінюванні рівнів сформованості професійного інтересу учнів експериментальної групи № 11 (на кінець експерименту) складає 0,30, що дозволяє при застосуванні 12-бальної шкали визнати оцінювання достатньо надійним. Середні помилки експертного оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу респондентів решти досліджуваних груп на початку і в кінці формувального експерименту також свідчать про достатню надійність запропонованої методики (максимальна помилка складає менше півбала – 0,47, табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Середні помилки Sx експертного оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп

Заміри	Досліджувані групи									
	№ 1	№ 2	№ 8	№ 11	№ 21	№ 21*	№ 22	№ 32	№ 74	№ 77
1	0,45	0,35	0,44	0,34	0,38	0,31	0,43	0,40	0,33	0,41
2	0,39	0,46	0,42	0,30	0,42	0,39	0,47	0,41	0,37	0,36

Примітки: 1 – експертне оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп на початку формувального експерименту;

2 – експертне оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп у кінці формувального експерименту;

№ 21 – учнівська група Конотопського професійного аграрного ліцею;

№ 21* – учнівська група Хотинського професійного аграрного ліцею.

Як було зазначено вище, на наступному, формувальному, етапі педагогічного експерименту в експериментальній групі застосовувалася авторська методика реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників. Зазначимо, що контрольна група також частково були охоплені цією методикою. Зокрема, проектна технологія навчання застосовувалася для всіх учнів.

Наприкінці формувального експерименту засобами експертної оцінки знову було проведено рівневу диференціацію учнів досліджуваних груп за виділеними параметрами. Для прикладу наведемо дані такої експертної оцінки для групи № 8 в перебігу експерименту (додаток Б.1 та Б.2).

Користуючись даними експертного визначення рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп, подамо підсумкову таблицю отриманих даних щодо рівневої диференціації респондентів контрольної і експериментальної груп (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Зведені дані розподілу учнів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості професійного інтересу на початку і в кінці формувального експерименту, осіб (абсолютні / відносні значення)

ПТНЗ	Група	Заміри	Рівні сформованості професійного інтересу		
			Низький	Середній	Високий
Конотопський професійний аграрний ліцей	Експ. (№ 21)	1	16/66,7	6/25,0	2/8,3
		2	7/29,2	12/50,0	5/20,8
	Контр. (№ 1)	1	20/69,0	7/24,1	2/6,9
		2	17/58,7	9/31,0	3/10,3
Ржищевський професійний ліцей	Експ. (№ 32)	1	19/63,0	9/30,0	2/6,7
		2	8/28,6	15/53,6	5/17,8
	Контр. (№ 22)	1	17/68,0	6/24,0	2/8,0
		2	14/53,8	8/30,8	4/15,4

Продовж. табл. 3.10

Хотинський професійний аграрний ліцей	Експ. (№ 11)	1	15/71,4	5/23,8	1/4,8
		2	4/22,2	10/55,6	4/22,2
	Контр. (№ 21)	1	12/70,6	4/23,5	1/5,9
		2	9/52,9	6/35,3	2/11,8
Катюжанське вище професійне училище	Експ. (№ 8)	1	18/64,3	7/25,0	3/10,7
		2	9/32,1	14/50,0	5/17,9
	Контр. (№ 2)	1	18/64,3	8/28,6	2/7,1
		2	17/60,7	8/28,6	3/10,7
Балинське вище професійно училище № 36	Експ. (№ 74)	1	22/68,7	8/25,0	2/6,3
		2	11/35,5	14/45,2	6/19,3
	Контр. (№ 77)	1	22/69,9	7/22,6	2/6,5
		2	21/67,7	7/22,6	3/9,7

Аналізуючи таблицю 3.6, можемо констатувати, що наприкінці формувального експерименту відбулися суттєві зміни у рівневих розподілах учнів експериментальних груп. Проте, щоб зробити статистично достовірні висновки, необхідно порівняти розподіли досліджуваних груп за рівнями сформованості професійного інтересу учнів на початку і в кінці експерименту за певними статистичними критеріями.

У зв'язку з тим, що для вимірювання досліджуваного феномену ми користувалися порядковою шкалою, маємо підстави для застосування критерію Пірсона (χ^2) [55, с. 300]. Варто зазначити, що вибірки учнів випадкові, властивість, що вимірюється (рівень сформованості професійного інтересу), має неперервний характер і набуває трьох значень: низького, середнього, високого, жодна з абсолютних частот, визначених на основі експериментальних даних, більша 5. Таким чином, при загальній вибірці 265 учнів (на завершення експерименту – 261 учень) вимоги до застосування критерію χ^2 витримано.

Зіставлялися розподіли учнів на початку і в кінці експерименту (контрольна група, експериментальна група). При цьому визначався ступінь розходження між емпіричними частотами, який би спостерігався у випадку збігу цих емпіричних розподілів. Чим більше розходження між розподілами, тим більшим є емпіричне значення χ^2 .

Статистичні гіпотези були сформульовані таким чином:

- емпіричні розподіли учнів експериментальних груп за рівнями професійного інтересу на початку і в кінці експерименту не відрізняються між собою (H_0);

- емпіричні розподіли учнів експериментальних груп за рівнями професійного інтересу на початку і в кінці експерименту відрізняються (H_1).

Для перевірки нульової гіпотези (H_0) про те, що не існує різниці в розподілі учнів досліджуваних груп за рівнями сформованості професійного інтересу, використовувалася комп'ютерна програма “Статистика в педагогіці”. Емпіричне і критичне значення критерію Пірсона (χ^2) наведено у табл. 3.6.

За правилами застосування критерію Пірсона при виконанні нерівності $\chi^2_{\text{емп}} < \chi^2_{\text{кр}}$ маємо всі підстави стверджувати, що розподіли учнів досліджуваних груп за рівнями сформованості професійного інтересу практично не відрізняються між собою. При цьому приймається нульова гіпотеза H_0 . Натомість, якщо емпіричне значення критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ більше за його критичне значення $\chi^2_{\text{кр}}$, нульова гіпотеза H_0 відхиляється і приймається альтернативна гіпотеза H_1 [55; 90].

Насамперед маємо визначити, чи відрізняються розподіли учнів експериментальних груп за рівнями сформованості професійного інтересу на початку і наприкінці формувального експерименту.

У матриці (табл. 3.11) на перетині стовпчика «Експериментальна група після експерименту» і рядка «Експериментальна група до експерименту» наведено, що емпіричне значення критерію Пірсона $\chi^2_{\text{емп}} = 36,818$, а критичне $\chi^2_{\text{кр}} = 5,991$. Таким чином, виконується нерівність, $\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{кр}}$ ($36,818 > 5,991$). Можливість помилки висновку не більше 1 % (рівень значущості $p = 0,01$). Отже, отримані результати дають достатні підстави для відхилення гіпотези H_0 . Інакше кажучи, маємо прийняти альтернативну гіпотезу H_1 про те, що емпіричні розподіли учнів

експериментальної групи за рівнем сформованості професійного інтересу на початку і наприкінці експерименту суттєво відрізняються.

Крім того, за допомогою комп'ютерної програми «Статистика в педагогіці» було проведено зіставлення розподілів учнів контрольних груп на початку і наприкінці експерименту. Гіпотеза (H_0) у цьому випадку висувалась аналогічно до визначення χ^2 для експериментальних груп про відсутність змін у розподілах учнів.

Таблиця 3.11

Матриця результатів зіставлення розподілів експериментальної і контрольної груп на початку і наприкінці формульованого експерименту засобами комп'ютерної програми “Статистика в педагогіці”

Досліджувані групи	Контрольні групи до експерименту	Контрольні групи після експерименту	Експериментальні групи до експерименту	Експериментальні групи після експерименту
Контрольна група до експерименту	-	$\chi^2_{\text{емп}} = 2,453$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Вибірки збігаються на рівні значущості $p = 0,05$	$\chi^2_{\text{емп}} = 0,041$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Вибірки збігаються на рівні значущості $p = 0,05$	$\chi^2_{\text{емп}} = 38,284$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Відмінність розподілів $P = 95\%$
Контрольна група після експерименту	$\chi^2_{\text{емп}} = 2,453$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Вибірки збігаються на рівні значущості $p = 0,05$	-	$\chi^2_{\text{емп}} = 1,914$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Вибірки збігаються на рівні значущості $p = 0,05$	$\chi^2_{\text{емп}} = 23,731$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Відмінність розподілів $P = 95\%$
Експеримент. група до експерименту	$\chi^2_{\text{емп}} = 0,041$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Вибірки збігаються на рівні значущості $p = 0,05$	$\chi^2_{\text{емп}} = 1,914$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Вибірки збігаються на рівні значущості $p = 0,05$	-	$\chi^2_{\text{емп}} = 36,818$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Відмінність розподілів $P = 99\%$
Експеримент. група після експерименту	$\chi^2_{\text{емп}} = 38,284$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Відмінність розподілів $P = 99\%$	$\chi^2_{\text{емп}} = 23,731$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Відмінність розподілів $P = 99\%$	$\chi^2_{\text{емп}} = 36,818$ $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ Відмінність розподілів $P = 99\%$	-

Примітки: $\chi^2_{\text{емп.}}$ – емпіричне значення критерію Пірсона;
 $\chi^2_{\text{кр.}}$ – критичне значення критерію Пірсона;
 p – рівень значущості;
 P – ймовірність.

У матриці (табл. 3.11) на перетині стовпчика «Контрольна група після експерименту» і рядка «Контрольна група до експерименту» наведено, що $\chi^2_{\text{емп.}} = 2,453$, а $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ на рівні значущості $p < 0,05$. Можемо стверджувати, що виконується нерівність $\chi^2_{\text{емп.}} < \chi^2_{\text{кр.}}$ [55].

Таким чином, проведені розрахунки дають підстави з імовірністю 95 % стверджувати, що емпіричні розподіли учнів контрольних груп на початку і наприкінці експерименту практично не змінилися. Варто підкреслити, що за допомогою матриці (табл. 3.6) можемо підтвердити (чи спростувати) статистично значущі висновки про те, що розподіли учнів контрольного і експериментального масивів на початку формувального експерименту не відрізняються між собою. Так, на перетині стовпчика «Експериментальні групи до експерименту» і рядка «Контрольні групи до експерименту» бачимо, що $\chi^2_{\text{емп.}} = 0,041$, а $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,991$ на рівні значущості $p < 0,05$. Отже, виконується нерівність $\chi^2_{\text{емп.}} < \chi^2_{\text{кр.}}$. Іншими словами, з ймовірністю 95 % можемо стверджувати: на початку експерименту контрольні й експериментальні групи за ознакою «рівень професійного інтересу учнів» не відрізнялися.

Результати формувального експерименту, унаочнені на рис. 3.2, дали змогу зробити висновок щодо суттєвих переваг показників учнів експериментальних груп порівняно з контрольною групою.

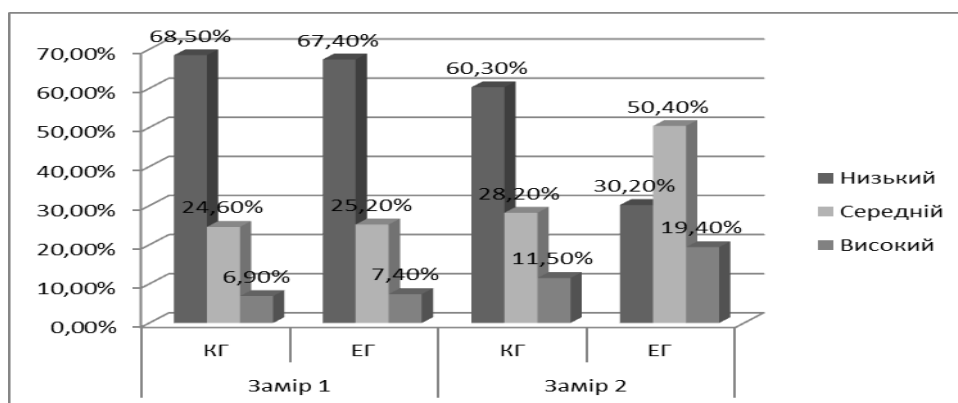

Рис.3.2. Зіставлення рівнів сформованості професійного інтересу в учнів досліджуваних груп на початку та після навчального етапу педагогічного експерименту

З гістограми результатів оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу в учнів досліджуваних груп на початку і в кінці експерименту видно, що крива, яка характеризує розподіли експериментальної групи, наприкінці експерименту суттєво відрізняється від інших кривих. Цей факт пояснюється тим, що на завершальному етапі експерименту частка учнів експериментального масиву, що демонструвала високий рівень сформованості професійного інтересу, зросла на 11,98 % (табл. 3.12). Натомість на 37,18 % зменшилася частка учнів з низьким рівнем сформованості професійного інтересу. Показово, що на 25,20 % збільшилася частка респондентів, рівень професійного інтересу яких експерти визначили як середній.

Таблиця 3.12

Розподіл учнів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості професійного інтересу на початку та в кінці експерименту, %

Заміри	Групи	Рівні сформованості професійного інтересу		
		Низький	Середній	Високий
1.	Контрольна	68,47	24,61	6,92
	Експериментальна	67,41	25,18	7,41
2.	Контрольна	60,31	28,24	11,45
	Експериментальна	30,23	50,38	19,39
Приріст	Контрольна	- 8,16	+ 3,63	+ 4,53
	Експериментальна	- 37,18	+ 25,20	+ 11,98

У КГ також відбулися певні рівневі зрушення, проте несуттєві. Зокрема, на 8,16 % зменшилася частка осіб з низьким рівнем сформованості професійного інтересу та на 4,53 % збільшилася частка учнів, що демонстрували високий рівень професійного інтересу.

Як показали результати дослідження, навчальні досягнення учнів експериментальної групи за результатами поточного та підсумкового видів контролю були значно вищими порівняно з результатами навчання учнів

контрольного масиву. На контрольних заходах, в перебігу лабораторно-практичних робіт із загальнотехнічних предметів, учні переважно вільно оперували необхідними технічними термінами, ґрунтовно володіли практичними вміннями роботи з технічними об'єктами. Ситуація постійного стимулювання мотивації до оволодіння майбутньою професійною діяльністю, навчання учнів здійснювати моніторинг особистісного творчого потенціалу на заняттях спецкурсу «Професійна кар'єра», власне проектування, карти професійного зростання змінили і структуру мотивів: в учінні майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі переважали не стимули, а мотиви-інтереси.

Про зростання пізнавальної мотивації учнів експериментального масиву свідчать такі факти. Учні Катюжанського вищого професійно-технічного училища (група № 74) зініціювали екскурсію на виставку «Агро-2010». У павільйоні сучасної сільськогосподарської техніки учні активно цікавилися конструктивними особливостями та принципами роботи зарубіжних зернозбиральних комбайнів, оборотних плугів, сівалок точного висіву, зверталися із запитаннями до консультантів. Показовим є те, що дехто з них робив нотатки про характеристики оригінальних машин чи пристроїв, виконував певні схематичні рисунки тощо.

У Ржищівського професійному ліцеї учні експериментальної групи № 8 Андрій Б., Василь М., Олександр Ю., Олексій П., Олександр Г., Вадим О., Микола С. під керівництвом досвідченого майстра виробничого навчання після завершення експерименту долучилися до встановлення діючого стенда трактора Т-150К. Після завершення робіт вони вміли запускати стенд, вправно керувати цим складним технічним об'єктом, фактично працювати як майстри виробничого навчання. Інші учні цієї групи відновлювали зернозбиральний комбайн Дон-1500 та брали участь у збиранні зернових у господарствах, з якими були укладені договори. Результати анкетного опитування переконують, що учні експериментальних груп з цікавістю сприймають новий матеріал про сучасні зразки

сільськогосподарської техніки, досягнення в галузі сільгоспмашинобудування, новітні принципи роботи сільськогосподарських машин (конструкційні особливості та робота оборотного плуга; робота сівалки точного висіву; спрямування агрегата для внесення пестицидів засобами супутникової навігації; конструктивні особливості сучасного комбінованого ґрунтообробного агрегата; механізація вирощування хмелю, збирання винограду, льону, рапсу, сої тощо).

У перебігу експериментальної роботи ми пересвідчилися в тому, що розвиток професійної мотивації учнів детермінує позитивні зрушення їх навчальних досягнень взагалі. Йдеться про те, що формування професійного інтересу учнів сприяє кращому засвоєнню матеріалу програми підготовки майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі. На підтвердження нашої позиції наведемо результати навчальних досягнень учнів контрольного і експериментального масивів наприкінці експериментального дослідження (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

**Успішність навчання учнів досліджуваних груп
з технічних навчальних дисциплін на завершення експерименту, %**

Професійно-технічний навчальний заклад	Континуум оцінок					
	Оцінки від 1 до 4		Оцінки від 5 до 8		Оцінки від 9 до 12	
	Експ. групи	Контр. групи	Експ. групи	Контр. групи	Експ. групи	Контр. групи
Конотопський професійний аграрний ліцей	-	16,6	66,7	66,7	33,3	16,7
Балинське вище професійне училище № 36	-	6,25	74,2	75,0	25,8	18,7
Ржищівський професійний ліцей	6,9	7,4	55,1	85,2	37,93	7,4
Катюжанське вище професійне училище	3,6	17,9	75,0	85,1	21,4	-
Хотинський професійний аграрний ліцей	-	-	66,7	76,2	33,3	23,8

Дані табл. 3.13 переконують, що результати оволодіння матеріалом технічних дисциплін («Сільськогосподарські машини», «Трактори і

автомобілі» та ін.) кращі в учнів експериментальної групи у порівнянні з контрольною. Зокрема, учні експериментальної групи Конотопського професійного аграрного ліцею, Катюжанського вищого професійно-технічного училища, Хотинського професійного аграрного ліцею за результатами контрольних зрізів не отримали оцінок, що потрапляли в континуум від 1 до 4. Водночас високі оцінки (від 9 до 12) отримали третина цих учнів у Конотопському професійному аграрному ліцеї (33,3 %) та Хотинському професійному аграрному ліцеї (33,3 %). Додамо, що у Ржищевському професійному ліцеї частка таких учнів склала 37,93 %. Натомість зауважимо, що учні контрольної групи цього професійно-технічного навчального закладу отримали лише 7,4 % таких оцінок [115].

Варто зазначити, що експериментальна методика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі позитивно вплинула і на педагогічних працівників, задіяних у науковій роботі. За нашими спостереженнями, зросла їх технологічна грамотність, майстерність у розробленні сучасних технологій навчання (проектної, проблемної, контекстного та імітаційно-ігрового навчання тощо), рівень проведення навчальних занять, контрольних заходів, зацікавленість у зміні наявної системи підготовки кваліфікованих робітників на краще [114].

Крім того, педагогічні працівники задіяних в експериментальній роботі професійно-технічних навчальних закладів почали активніше долучатися до наукової роботи, проводити наукові дослідження, виступати з доповідями на семінарах та науково-практичних конференціях різних рівнів. Це спричинило зростання інтересу викладачів та майстрів виробничого навчання до виконання наукових досліджень в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України .

Аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що запропоновані педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю є ефективними, отже, доцільним є впровадження їх у

навчально-виробничий процес підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Загальні результати проведеного експерименту підтверджують сформульовану гіпотезу дослідження та уможливають удосконалення процесу формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю. Вірогідність наукових результатів і висновки забезпечуються теоретичним обґрунтуванням вихідних положень експериментального дослідження, адекватністю використаних методів його завданням, кількісним аналізом та якісною інтерпретацією одержаних експериментальних даних.

Варто вказати і на обставини, які негативно впливали на реалізацію цілей і завдань експериментальної роботи. Гострою проблемою є питання оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів, яка більш ніж на 80 % морально і фізично застаріла. Цей факт суттєво впливає на якість підготовки кваліфікованих робітників, зокрема аграрної галузі. Незадовільний стан будівель і споруд професійно-технічних навчальних закладів, більше 70 % яких, за висновками фахівців, потребують капітального ремонту.

Науковці переконують (В. Манько [66], Л. Нестерова [82], П. Лузан [60], І. Буцик [12], О. Кашук [43]), і з цим варто погодитися, що підготувати кваліфікованого робітника без сучасної матеріально-технічної бази професійно-технічного закладу аграрного профілю неможливо. Справедливо, на нашу думку, з цього приводу висловлюється С. Мельник: «Виробничник ніколи не посадить на сучасну техніку робітника, який не пройшов відповідної підготовки, не володіє практичними навичками... Рівень підготовки робітничих кадрів залежить від рівня обізнаності викладачів. Якщо педагогічний працівник не володіє сучасною технікою, технологіями, іншими інноваціями, впровадженими в реальне виробництво, то чого він може навчити учнів?» [74, с. 15]. Нині у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю використовується сільськогосподарська та інша

техніка, середньовідсотковий термін експлуатації якої становить: до 10 років – 4 %; від 10 до 20 років – 36 %; понад 20 років – 60 %.

Певні перешкоди в досягненні завдань формувального експерименту виникали і з боку самих учнів та були зумовлені такими причинами: невмінням планувати свою навчальну роботу; недостатньою пізнавальною самостійністю учасників експерименту; бажанням (і сталою звичкою) працювати за інструкцією, за чіткою схемою-алгоритмом, де наперед відомо, що, коли і як треба робити; недостатнім рівнем розвитку інтелектуальних здібностей учнів. Ми виявили, що такий стан справ спричинено власне самою організацією навчання в професійно-технічному навчальному закладі: інноваційні технології підготовки кваліфікованих робітників аграрної галузі застосовуються недостатньо. Наголошені аспекти потребують окремого наукового дослідження і можуть бути предметом подальшого наукового пошуку.

Висновки до третього розділу

Основними орієнтирами в організації експерименту обрано його мету, хронологічні межі, географічні особливості, характеристику експериментальної бази, кількісний та якісний склад учасників дослідно-експериментальної роботи.

Мета експериментального дослідження полягала в експериментальній перевірці ефективності обґрунтованих педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

Педагогічний експеримент за темою дослідження здійснювався протягом 2007 – 2013 рр. в три етапи.

З метою отримання максимально вірогідних результатів для проведення порівняльного природного педагогічного експерименту було

створено експериментальну та контрольну групи. Експериментальна та контрольна групи за кількісними та якісними показниками були ідентичними.

Основними орієнтирами для добору методів експериментального дослідження за їх якісними характеристиками та за кількістю було визначено такі принципи: науковість, доцільність, достатність, об'єктивність, необхідність. У процесі експериментальної роботи використано методи педагогічного дослідження, які відповідають окресленим принципам та взаємодоповнюють один одного.

На основі аналізу навчально-виробничої діяльності та ставлення до учня ПТНЗ як до суб'єкта власного професійного становлення виокремлено такі основні критерії: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

На основі визначених критеріїв з'ясовано рівні сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі: високий, середній, низький.

У процесі констатувального етапу експериментальної роботи діагностовано стан сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у практиці ПТНЗ аграрного профілю до початку його формування з дотриманням пропонованих педагогічних умов. Виявлено, що на початку експериментального дослідження учні експериментальної та контрольної груп мали практично однакові результати.

Експериментальна робота з формування професійного інтересу в експериментальній групі реалізовувалась на основі пропонованих педагогічних умов у процесі навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ.

Контрольний етап експериментальної роботи в експериментальній та контрольній групах проводилась за ідентичною методикою, а результативність виявлялась шляхом порівняння експериментальних даних із застосуванням попередньо обґрунтованих критеріїв, показників та рівнів.

Виявлено, що рівні сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі в учнів ЕГ і КГ на завершальному

етапі експерименту суттєво відрізняються, що підтверджено статистично. Наприкінці експерименту частка учнів ЕГ, що демонстрували високий рівень сформованості професійного інтересу, зросла на 11,9 % на 37,2 % зменшилася частка учнів з низьким рівнем сформованості професійного інтересу та на 25,2% збільшилася частка респондентів, рівень професійного інтересу яких середній.

Аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що пропоновані педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю є ефективними, отже, доцільним є впровадження їх у навчально-виробничий процес підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях [107; 114; 115].

ВИСНОВКИ

1. Вивчення стану досліджуваної проблеми довело, що в теоретичних джерелах значна увага приділяється філософським, психологічним та педагогічним аспектам вивчення феноменів «інтерес», «пізнавальний інтерес», «професійний інтерес» та висвітленню окремих підходів, пов'язаних з їх становленням та розвитком у процесі здобуття молоддю професійно-технічної освіти. Встановлено, що діяльність професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю причинно зумовлена потребами аграрно-промислового комплексу у кваліфікованих робітниках.

Виявлено, що формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю в Україні ґрунтується на багаторічному досвіді традиційної професійної підготовки, що нині трансформується з авторитарної (суб'єкт-об'єктної) на суб'єкт-суб'єктну модель. Водночас на цьому тлі питання формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю не були систематично й обґрунтовано висвітлені.

З'ясовано, що особистість учня професійно-технічного навчального закладу є суб'єктом розвитку власних професійних якостей, а прогресивні зміни професійного інтересу особистості відбуваються у процесі навчально-виробничої діяльності та що професійний інтерес є специфічною характеристикою особистості, яка розкривається як суб'єктивно зумовлена, свідомо вмотивована активність.

2. У процесі аналізу літератури визначено зміст і структуру поняття «професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі» та теоретично обґрунтовано поняття «формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю».

Встановлено, що професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі передбачає вибірково спрямованість особистості на оволодіння робітничою професією в аграрній галузі виробництва, яка позитивно позначається на процесі навчально-виробничої діяльності в

професійно-технічному навчальному закладі у сукупності всіх її компонентів.

Репрезентовано авторське розуміння структури професійного інтересу, що інтерпретується через поняття системи, всі компоненти якої є сталими, тісно взаємозв'язаними, ефективна реалізація функцій кожного позитивно впливає на навчально-виробничу діяльність учня та успішне формування в нього професійної компетентності. Як основні виокремлено такі важливі компоненти професійного інтересу учнів ПТНЗ: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

Виявлено, що формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі полягає в якісній динаміці його компонентів. У цьому процесі учень ПТНЗ проявляє себе як суб'єкт професійної підготовки. Зміни професійного інтересу відбуваються у процесі вдосконалення мотиваційної складової навчально-виробничої діяльності, оволодіння теоретичними знаннями, професійними вміннями і навичками, здатністю об'єктивно оцінювати свої навчальні досягнення та прогнозувати результат. Процес формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників передбачає цілеспрямовану організацію навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ аграрного профілю.

3. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю: забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу кваліфікованого робітника (врахування систематизації цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу); забезпечення готовності педагога професійного навчання до формування професійного інтересу учнів, що реалізується через самоосвітню діяльність педагогів ПТНЗ та методичну роботу навчального закладу; оновлення змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників (прогностичність змісту професійної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі, інтеграція змісту предметів, внесення регіонального компонента до програм предметів професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки); забезпечення особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у

навчально-виробничому процесі ПТНЗ (вибір способів взаємодії суб'єктів професійної підготовки у навчально-виробничому процесі ПТНЗ, активність яких зумовлена різними компонентами мотиваційної структури особистості; рефлексивна особливість професійної свідомості помітно впливає на продуктивний розвиток творчого потенціалу майбутнього кваліфікованого робітника і на активне залучення його до процесу повсякденної діяльності на всіх етапах професіоналізації).

Розроблено методику реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю, яка є складним динамічним процесом, що охоплює мету, завдання, наукові підходи, принципи, суб'єктів професійної підготовки, пропоновані педагогічні умови, зміст, форми, методи навчально-виробничої діяльності, критерії, показники, рівні та результат – сформованість професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників.

У цій методиці поряд з традиційними доцільно застосовувати професійно спрямовані організаційні форми навчально-виробничої діяльності (факультатив, клуб професійної майстерності, екскурсії, консультації, дискусії, навчально-рольові ігри та ін.), інтерактивні методи навчання (ділова гра, метод проєктів, «дерево рішень», «синтез думок», бізнес-проєкт, практично-орієнтовані проєкти, прийоми створення проблемних ситуацій, проблемно-ігрові та навчально-професійні ситуації, планування діяльності для досягнення конкретних цілей, «щаблі професійного зростання» та ін.).

4. Структурний аналіз професійного інтересу учнів ПТНЗ дав змогу визначити критерії та показники його сформованості: мотиваційний – ставлення учнів ПТНЗ до опанування теоретичних дисциплін та практичної підготовки, когнітивно-діяльнісний – оволодіння змістом і вміннями майбутньої професійної діяльності, особистісно-рефлексивний – здатність до самооцінювання, самоконтролю та самокорекції навчально-виробничої діяльності.

Обґрунтовано доцільність рівнів сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі: високого (стійкі пізнавальні інтереси, постійно активна навчально-виробнича діяльність;

об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності), середнього (нестійкі пізнавальні інтереси, ситуативна активність у навчально-виробничій діяльності; не завжди об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності) та низького (несформовані пізнавальні інтереси, низька активність у навчально-виробничій діяльності; учень не може об'єктивно оцінювати проміжні та кінцеві результати власної навчально-виробничої діяльності).

5. Пропоновані педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю виявились ефективними, оскільки результати педагогічного експерименту засвідчили позитивну динаміку сформованості професійного інтересу учнів ЕГ у порівнянні з КГ. Зокрема, за всіма критеріями сформованості професійного інтересу в майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі ЕГ у порівнянні з КГ результати суттєво покращилися завдяки вивченню спеціальних дисциплін, запровадженню розробленого автором факультативного курсу «Професійна кар'єра» для учнів ПТНЗ і готовності педагога професійного навчання здійснювати різні види педагогічної діяльності у навчально-виробничому процесі, спрямовані на формування професійного інтересу особистості (програма клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ»).

Запропонована методика реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю є загальнодидактичною й може бути використана в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників інших спеціальностей із урахуванням їх специфіки.

Проведене дисертаційне дослідження не претендує на вичерпне вирішення поставленої проблеми. Вона потребує подальшого вивчення в аспекті підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів до організації роботи з формування професійного інтересу учнів у професійно-технічних навчальних закладах різних профілів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук Л. А. Проблемність навчання як засіб формування продуктивної пізнавальної діяльності студентів аграрного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. А. Аврамчук ; Нац. аграрн. ун-т. – К., 1998. – 17 с.
2. Агапова М. Б. Формування професійних інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед наук : 13.00.04 / М. Б. Агапова ; Житомир. держ. у-нт ім. І. Франка. – Житомир, 2008. – 18 с.
3. Антипова Л. Г. Дидактическая система формирования профессиональных интересов у учащихся средних ПТУ / Людмила Григорьевна Антипова. – М. : Педагогика, 1986. – 120 с.
4. Артюшина М. В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент : навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін. ; за заг. ред. М. В. Артюшиної. – К. : КНЕУ, 2008. – 336 с.
5. Асмолов А. Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа / Александр Григорьевич Асмолов. – М. : МГУ, 1990. – 367 с.
6. Бадер В. І. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського у формуванні соціокультурної і комунікативної компетентності молодших школярів / В. І. Бадер // Рідна школа: щомісячний наук.-пед. журнал. – 2012. – № 7. – С. 29 – 34.
7. Беляева А. П. Дидактические принципы профессиональной подготовки в профтехучилищах : метод. пособие / А. П. Беляева. – М. : Высш. школа, 1991. – 208 с.
8. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.

9. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Надія Михайлівна Бібік ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 1998. – 372 с.

10. Бодров В. А. Современные исследования фундаментальных и прикладных проблем психологии профессиональной деятельности. Часть I / В. А. Бодров // Психол. журн. – 2008. – № 5. – С. 83 – 90.

11. Божович Л. И. Избранные психологические труды: Проблемы формирования личности / Лидия Ильинична Божович. – М. : Междунар. пед. академия, 1995. – 209 с.

12. Буцик І. М. Методичні засади продуктивного навчання з курсу «Сільськогосподарські машини» у вищих аграрних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ігор Михайлович Буцик ; Нац. аграрн. ун-т. – К., 2005. – 243 с.

13. Взаємодія ринку праці та професійно-технічної освіти. Механізм створення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій : зб. матеріалів, підготовл. у рамках реалізації укр.-нім. проекту «Підтримка реформ професійно-технічної освіти в Україні». – К., 2006. – 276 с.

14. Вовковінський М. І. Засоби підвищення педагогічної техніки викладача щодо профорієнтації учнів ПТНЗ / Микола Іванович Вовковінський // Молодь і ринок. – 2011. – № 2. – С. 111–116.

15. Вовковінський М. І. Професійна адаптація випускника ПТНЗ. / М. І. Вовковінський // Професійна освіта : зб. наук. праць. – Вип. 1. – К. : ІІТО НАПН України, 2011. – С. 12 – 18.

16. Волкова Т. В. Інтеграція педагогічної та комп'ютерно-інформаційної підготовки майбутнього викладача спеціальних дисциплін професійно-технічного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Василівна Волкова. – К., 2007. – 304 с.

17. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Лев Семенович Выготский. – М. : Педагогика, 1996. – 536 с.

18. Гамезо М. В. Атлас по психологи : информ.- метод. материалы к курсу «Общая психология» : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / М. В. Гамезо, И. А. Домашенко. – М. : Просвещение, 1986. – 272 с.

19. Гарбич Р. И. Формирование у сельских школьников профессионального интереса к механизаторским специальностям : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Р. И. Гарбич ; НИИ педагогики УССР. – К., 1990. – 181 с.

20. Герлянд Т. М. Компетентнісний підхід у сучасній професійно-технічній освіті / Т. М. Герлянд // Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти. – Тернопіль :ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2011. – С. 25 – 26.

21. Герлянд Т. М. Сучасні аспекти формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників: Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28.04.2010 року, м. Львів). – Львів, 2010. – С. 15 – 17.

22. Герлянд Т. М. Формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників як педагогічна проблема / Т. М. Герлянд // Професійна освіта: проблеми і перспективи : збірник наукових праць / ІПТО НАПН України ; РВНЗ «КІПУ». – К.; Сімферополь : РКП Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2010. – Випуск 1. – С.14 – 18.

23. Гириловська І. В. Моніторинг діяльності закладів ПТО за індикаторами «Працевлаштування» / Ірина Вікторівна Гириловська // ПРОФТЕХІНФО : інформ.-аналіт. зб. / [Н. О. Величко, І. В. Гириловська, Л. А. Майборода та ін.] ; під ред. Т. В. Волкової. – Д., 2009. – Вип. 1. – С. 8 – 24.

24. Головка Л. Л. Формування досвіду самостійної діяльності студентів вищої сільськогосподарської школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. В. Головка ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2000. – 20 с.

25. Голомшток А. Е. Методика изучения учащихся в целях профориентации / А. Е. Голомшток // Школа и пр-во. – 1994. – № 2. – С. 86 – 88.
26. Гоменюк Д. В. Педагогічні умови підготовки кваліфікованого робітника для автосервісу у професійно-технічних навчальних закладах / автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 / Д. В. Гоменюк ; НАПН України; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К., 2014. – 21 с.
27. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения / Василий Васильевич Давыдов. – М. : ИНТОР, 1996. – 544 с.
28. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / Анатолий Алексеевич Деркач. – М. : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2004. – 752 с.
29. Дидактичне обґрунтування методик навчання спеціальним дисциплінам у ПТНЗ аграрного профілю (механізація і рослинництво) : навч.-метод. посіб. для викладачів спец. дисциплін і майстрів виробничого навчання / [П. Г. Лузан, В. М. Манько, Л. В. Нестерова, О. О. Єжова] ; за ред. Л. В. Нестерової. – К. : Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України, 2011. – 150 с.
30. Додонов Б. И. Эмоциональная направленность личности : автореф. дисс. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / Б. И. Додонов ; Ин-т психологии АН СССР. – М., 1979. – 29 с.
31. Дубініна О. В. Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності у майбутніх автослюсарів в центрах професійно-технічної освіти / Оксана Володимирівна Дубініна // Наук. часоп. НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. № 13 : Проблеми трудової та професійної підготовки : зб. наук. пр. – К., 2011. – Вип. 17. – С. 32 – 40.
32. Дудка Г. Я. Комплексний підхід до моделювання змісту фундаментальної математичної освіти у професійній підготовці економістів [Електронний ресурс] / Г. Я. Дудка. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_5/dutka.pdf. – Назва з екрана.

33. Дусавицкий А. К. Развивающее обучение / Александр Константинович Дусавицкий. – Х., 1996. – 46 с.
34. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
35. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : монографія / О. О. Єжова.– Суми : Вид-во “МакДен”, 2011. – 412 с.
36. Жорова І. Я. Формування професійних здібностей майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ірина Ярославівна Жорова. – Херсон, 2007. – 188 с.
37. Зайцева О. Н. Преимущество формирования профессиональных интересов подростков в учебной деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ольга Николаевна Зайцева ; Рос. академия образования, Ин-т проф. самоопределения молодежи. – М., 1995. – 240 с.
38. Закатнов Д. О. Психолого-педагогічне забезпечення підготовки учнівської молоді до вибору кар'єри у процесі ПТО / Дмитро Олексійович Закатнов // Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи : наук.-метод. зб. – Х., 2009. – Вип. 6. – С. 180 – 184.
39. Заскалета С. Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (на матеріалі вивчення іноземних мов) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. Г. Заскалета ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2000. – 20 с.
40. Изард К. Э. Эмоции человека / Керрол Эдди Изард. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 440 с.
41. Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения / Евгений Павлович Ильин. – К. : Вища шк., 1998. – 292 с.
42. Інформаційно-аналітичні та довідкові матеріали МОН України «Про перспективи розвитку професійно-технічної освіти України»

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/edukation/prof-tech/forma_3.dok. – Назва з екрана.

43. Кашук О. Б. Дидактичні умови формування технічних здібностей майбутніх інженерів-аграрників / О. Б. Кашук // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 20 (231), ч. II. – С. 153 – 166.

44. Класифікатор професій ДК 003-95 / Держ. Комітет стандартизації, методології та сертифікації України. – К. : Соцінформ, 2001. – 584 с.

45. Климов Е. А. Психология профессионала / Евгений Александрович Климов. – М. : Ин-т практ. психологии, 1996. – 400 с.

46. Комісарова Л. О. Інноваційні технології у виробничому навчанні учнів ПТНЗ / Людмила Олексіївна Комісарова // Проф.-тех. освіта. – 2011. – № 1. – С. 19 – 21.

47. Копенгагенская Декларация по усилению Европейской кооперации в профессиональном образовании [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rusmagistr.ru/page0002/page0026/page0043/>. – Заголовок с экрана.

48. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, А. В. Хуторской. – М. : Академия, 2007. – 352 с.

49. Краткий психологический словарь / сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.

50. Крягжде С. П. Управление формированием профессиональных интересов / Сигитас Пятрович Крягжде // Вопросы психологии. – 1985. – № 3. – С. 23 – 30.

51. Кудикіна Н. В. Діяльність та інші категорії у змісті акмеологічних досліджень: методологічний дискурс / Н. В. Кудикіна // Акмеологія – наука ХХІ століття : матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф.,

17 – 18 лют. 2011 р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Укр. акад. акмеол. наук. – К., 2011. – С. 39 – 43.

52. Кудикіна Н. В. Навчально-виробнича діяльність інженерно-педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів: структурний аналіз на засадах системно-діяльнісного підходу / Н. В. Кудикіна // Освітнянські обрії: реалії та перспективи : збірник наукових праць / Н. Т. Тверезовська (голова) та ін. – К. : ІПТО, 2007. – № 1 (1). – С. 272 – 276.

53. Кудикіна Н. В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника / Н. В. Кудикіна // Формування професійної мобільності кваліфікованих робітників ПТНЗ : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції: (м. Дніпропетровськ, 20 травня 2010 р.). / Відповід. за випуск Л. Л. Сушенцева. – К. : Тонар, 2010. – С. 74 – 82.

54. Курок В. П. Інженерна підготовка майбутніх учителів трудового навчання: теорія і практика : монографія / Віра Панасівна Курок ; Глух. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. – 376 с.

55. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. – Таллин : Валгус, 1980. – 334 с.

56. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – 2-е изд., стер. – М. : Смысл; Академия, 2005. – 352 с.

57. Лодатко Є. О. Професійно-педагогічна підготовка викладача вищої школи в умовах освітніх змін: соціокультурний аспект / Є. О. Лодатко // Вісник Львівського університету: Серія педагогічна. – Вип. 25. – Ч. 3. – Львів : Видавництво ЛНУ, 2009. – С. 3 – 10 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Natural/VLNU/Ped/2009_25-/01_Lodatko.pdf.

58. Лодатко Е. А. Моделирование педагогических процессов и систем : монография / Е. А. Лодатко, О. П. Денисова ; МОН РФ; ГОУ ВПО

“Московский госуд. ун-т пищевых производств”. – М. : МГУПП, 2011. – 240 с.

59. Лозовецька В. Т. Теоретико-методичні основи професійного навчання молодшого спеціаліста сільськогосподарського профілю : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Валентина Терентіївна Лозовецька ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2002. – 572 с.

60. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Петро Григорович Лузан ; Нац. аграрн. ун-т. – К., 2004. – 498 с.

61. Лук'яненко Г. І. Педагогічне проектування інтегрованих навчальних курсів / Ганна Іванівна Лук'яненко // Освітнянські обрії: реалії та перспективи : зб. наук. праць / ІПТО АПНУ. – К., 2007. – Вип. 3. – С. 11 – 15.

62. Лук'янова Л. Б. Основоположні принципи андрагогічної моделі навчання / Л. Б. Лук'янова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол. : Зязюн І.А. (голова) та ін.]; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – К. : Вінниця : ТОВ фірма “Планер”, 2010. – Вип. 2. – С. 119 – 125.

63. Манько В. М. Аналіз потребнісно-мотиваційної сфери майбутніх кваліфікованих робітників-аграрників з високою успішністю навчання / В. М. Манько // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти. Професійна педагогіка. – К. : Вид-во ІПТО України, 2012. – Вип. 3. – С. 27–33.

64. Манько В. М. Методичні засади контролю навчальних досягнень майбутніх кваліфікованих робітників / В. М. Манько // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти. Професійна педагогіка. – К. : Вид-во ІПТО України, 2011. – Вип. 2. – С. 62 – 68.

65. Манько В. М. Обґрунтування педагогічної системи підготовки фахівців у вищих навчальних закладах / В. М. Манько // Вища освіта

України. – 2011. – № 3. – Додаток 1. – Тем. випуск “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – Т. 1. – С. 113 – 122.

66. Манько В. М. Професіоналізм викладачів як фактор підвищення якості підготовки фахівців у вищій школі / В. М. Манько // Проблеми освіти // Науковий збірник. – К., 2011. – Вип. 66, Ч. 1. – С. 165 – 171.

67. Манько В. М. Психолого-педагогічні умови ефективного використання сучасних інноваційних навчальних технологій / В. М. Манько // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – 2014. – № 1. – Додаток 1. – Тем. випуск “Наука і вища освіта”. – С. 121 – 124.

68. Манько В. М. Ступенева підготовка інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва: монографія / В. М. Манько, В. В. Іщенко. – К. : Наук.-метод. центр аграрн. освіти, 2005. – 506 с.

69. Маркова А. К. Формирование мотивации учения / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлова. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.

70. Марковська О. Є. Принципи структурування та відбору змісту професійно-практичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів машинобудівного профілю / Оксана Євгенівна Марковська // зб. наук. пр. Бердян. держ. пед. ун-ту. Сер.: Пед. науки. – Бердянськ, 2010. – Вип. 2. – С. 176 – 180.

71. Маслоу А. Психология бытия / Абрахам Маслоу ; пер. с англ. – М. : Рефл.-бук ; К. : Ванклер, 1997.– 300 с.

72. Мельник О. В. Підготовка старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії в процесі профільного трудового навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Олександр Васильович Мельник ; Ін-т проблем виховання. – К., 2003. – 210 с.

73. Мельник О. В. Проблема ставлення учнівської молоді до робітничих професій / Олександр Васильович Мельник // Професійна освіта: проблеми і перспективи : зб. наук. пр. / ІШТО АПНУ, Крим. інженерно-пед. ун-т. – Сімферопіль, 2010. – Вип. 1. – С. 34 – 39.

74. Мельник С. І. Підготовка кадрів для АПК / С. І. Мельник // Проф.-техн. освіта. – 2011. – № 4. – С. 13 – 15.

75. Мельніченко В. В. Організаційно-педагогічні умови управління професійно-технічним училищем сільськогосподарського профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук., К., 2001. – 19 с.

76. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко та ін. ; за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника – К. : Вища школа, 2003. – 323 с.

77. Михнюк М. І. Рефлексія як чинник розвитку професійної компетентності фахівця / Марія Іванівна Михнюк // Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи : наук.-метод. зб. – К. ; Сімферопіль, 2009. – Вип. 5. – С. 57 – 59.

78. Михнюк М. І. Розвиток методичної компетенції як складової професійно-педагогічної компетентності інженера-педагога / Марія Іванівна Михнюк // Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи : наук.-метод. зб. – К., Сімферопіль, 2010. – Вип. 1. – С. 123 – 128.

79. Мищик Л. И. Теоретико-методические основы профессиональной подготовки социального педагога в высших образовательных учреждениях : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук 13.00.05 / Л. И. Мищик. – К., 1996. – 358 с.

80. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : тези доп. звітн. наук.-практ. конф. (22 – 23 квіт. 2009 р.) / за заг. ред. В. О. Радкевич. – Х. : Компанія СМІТ, 2009. – 158 с.

81. Національна рамка кваліфікації: Постанова Каб. Міністрів України від 23 лист. 2011 р. № 1341 // Офіційний вісник України – 2011. – № 101. – Ст. 3700 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06> – Назва з екрана.

82. Нестерова Л. В. До проблеми формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників / Любов Володимирівна Нестерова // Педагог професійної школи : метод. посіб. (за матеріалами Всеукр. наук.-метод семінару “Інноваційні методики у

професійній підготовці кваліфікованих робітників” (21 верес. 2009 р.) / за заг. ред. Т. М. Герлянд. – К., 2009. Вип. 1. – С. 7 – 12.

83. Ничкало Н. Г. Науково-методичне забезпечення – ключова умова розвитку системи / Н. Г. Ничкало // Професійно-технічна освіта. – 2006. – № 2. – С. 12 – 13.

84. Отич О. М. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання : навч.-метод. посіб. / О. М. Отич. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2005. – 200 с.

85. Павлов И. П. Полное собрание сочинений : в 6-ти т. / Иван Петрович Павлов. – М. ; Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1951. – Т. 4. – 452 с.

86. Паржницький В. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки кваліфікованих робітників машинобудівного профілю у професійному ліцеї : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. В. Паржницький. – К., 2006. – 21 с.

87. Пасічник Н. О. Формування інтересу старшокласників до підприємницької діяльності у процесі вивчення предметів соціально-економічного циклу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Наталя Олексіївна Пасічник ; Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2000. – 205 с.

88. Педагогический энциклопедический словарь / редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. ; гл. ред. Б. М. Бим-Бад. – М. : Большая Рос. Энциклопедия, 2003. – 528 с.

89. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Пед. думка, 2001. – 514 с.

90. Петренко Л. М. Педагогічна експертиза: технологія експертного оцінювання результатів навчальних досягнень учнів / Лариса Михайлівна Петренко. – Х. : Основа, 2007. – 176 с.

91. Пиаже Ж. Суждение и рассуждение ребенка / Жан Пиаже. – СПб. : Союз, 1997. – 285 с.

92. Побірченко Н. А. Формування особистісної готовності учнів загальноосвітньої школи до підприємницької діяльності : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Неоніла Антонівна Побірченко ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К., 2000. – 456 с.

93. Подмазін С. І. Автентична особистість як мета сучасної освіти / Сергій Іванович Подмазін // Директор школи. – 2000. – № 4. – С. 92 – 100.

94. Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: наказ МОН України № 419 від 30.05.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06> – Назва з екрана.

95. Про затвердження Державного переліку з підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ : постанова Кабінету Міністрів № 1117 від 11. 09. 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1117-2007-п>. – Назва з екрана.

96. Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.1998 р. № 1240 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 783 (783-2010-п) від 27.08.2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1240-98-%D0%BF> – Назва з екрана.

97. Про професійно-технічну освіту : Закон України від 10.02. 1998 р. № 103/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://www.osvita.org.pravo/law_04/part_05.html. – Назва з екрана.

98. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.

99. Психология и педагогика : учеб. пособие / под ред. К. А. Абульхановой-Славской, Н. В. Васиной, Л. Г. Лаптева, В. А. Слостенина. – М. : Совершенство, 1998. – 320 с.

100. Психология личности: тесты, опросники, методики / авт.-сост. : Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова. – М. : Геликон, 1995. – 236 с.

101. Радкевич В. О. Дидактичні підходи до відбору і структурування змісту професійно-технічної освіти / Валентина Олександрівна Радкевич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К. ; Вінниця, 2010. – С. 71 – 77.

102. Радкевич В. О. Педагогічна конкретизація освітніх цілей професійного навчання кваліфікованих робітників / Валентина Олександрівна Радкевич // Професійне навчання на виробництві : зб. наук. пр. / [редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін.]. – К., 2009. – Вип. 3. – С. 13 – 22.

103. Решетник П. Н. Теоретико-методичні основи технології навчання інженерно-технологічних дисциплін : монографія / П М Решетник ; рец.: А. І. Дьомін, П. Г. Лузан, Н. С. Журавська. – К. : ЦК «Компринт», 2013. – 328 с.

104. Римкявичене В. В. Формирование профессиональных интересов учащихся ПТУ : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Виолетта Викторовна Римкявичене. – Вильнюс, 1993. – 206 с.

105. Романенко Л. В. Аналіз дослідженості проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у психолого-педагогічній літературі [Електронний ресурс] / Л. В. Романенко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України . – 2014. – Вип. 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_4_16.pdf. – Назва з екрана.

106. Романенко Л. В. Використання інтерактивного навчання у професійній підготовці учнів професійно-технічних навчальних закладів / Людмила Віталіївна Романенко // Молодь і ринок. – 2011. – № 6. – С. 123–125.

107. Романенко Л. В. Критерії, показники і рівні сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників / Людмила

Віталіївна Романенко // Педагогіка та психологія : наук. вісн. – Чернівці, 2011. – Вип. 594. – С. 112 – 121.

108. Романенко Л. В. Модель формування професійних інтересів у процесі навчально-виробничої діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів / Л. В. Романенко // Науково-педагогічне забезпечення професійної освіти і навчання : тези доп. звіт. наук.-практ. конф. (22 – 23 квітня 2009 р.) / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; за заг. ред. В. О. Радкевич. – Х. : Компанія СМІТ, 2009. – С. 101 – 103.

109. Романенко Л. В. Обґрунтування методики формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва [Електронний ресурс] / Н. В. Кудикіна, Л. В. Романенко. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2014. – Вип. 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_4_11.pdf. – Назва з екрана.

110. Романенко Л. В. Організація навчально-виховного середовища професійно-технічного навчального закладу як умова формування професійного інтересу учнів / Людмила Віталіївна Романенко // Педагогіка та психологія : наук. вісн. – Чернівці, 2011. – Вип. 543. – С. 131 – 138.

111. Романенко Л. В. Педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх аграріїв / Людмила Віталіївна Романенко // Проф.-техн. освіта. – 2009. – № 1. – С. 30 – 31.

112. Романенко Л. В. Педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва / Л. В. Романенко // Теорія і практика професійно-технічної освіти в контексті інтеграції України в європейський освітній простір : тези звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 – 24 квітня 2008 р.) / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; за заг. ред. В. О. Радкевич. – К. : Всеукр. інформ.-аналіт центр ПТО. – Ч. 2, 2008. – С. 50 – 52.

113. Романенко Л. В. Самоосвіта як засіб удосконалення компетентності педагогічних працівників щодо формування професійних

інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів / Людмила Віталіївна Романенко // Педагогіка та психологія : наук. вісн. – Чернівці, 2011. – Вип. 536. – С. 135 – 145.

114. Романенко Л. В. Эффективность педагогических условий формирования профессиоального интереса будущих квалифицированных рабочих в профессионально-технических учебных заведениях аграрного профиля / Людмила Витальевна Романенко // Проф. образование. – 2013. – № 4. – С. 46 – 51.

115. Романенко Л. В. Якісні знання як умова формування професійного інтересу учнів ПТНЗ / Л. В. Романенко // Психолого-педагогічні засади профільного навчання та профорієнтаційної роботи: досвід, тенденції, перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 2 листопада 2010 року). – Донецьк : Витоки, 2010. – Том 2. – С. 102 – 106.

116. Романчук В. П. Організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до вибору майбутньої професії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / В. П. Романчук ; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2002. – 21 с.

117. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.

118. Рудишин С. Д. Теоретико-методичні засади біологічної складової підготовки еколога у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Сергій Дмитрович Рудишин ; Ін-т педагогіки НАПН України. – К., 2010. – 41 с.

119. Русанов Г. Г. Формування готовності педагогів професійно-технічних навчальних закладів до роботи в умовах децентралізації управління професійним навчанням : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Геннадій Геннадійович Русанов ; Держ. вищ. навч. закл. “Ун-т менедж. освіти” НАПН України. – К., 2011. – 20 с.

120. Савченко І. М. Актуальні проблеми реформування професійно-технічної освіти в контексті європейської інтеграції / І. М. Савченко // Постметодика. – 2007. – № 1 (72). – С. 19 – 23.

121. Савченко І. М. Сучасні проблеми вдосконалення змісту освіти в аспекті підвищення мобільності випускників ПТНЗ / І. М. Савченко // Формування професійної мобільності кваліфікованих робітників у ПТНЗ : матеріали Всеукраїнської науково–практичної конференції (Дніпропетровськ, 20 – 22 травня 2010 р.) / Відповід. за випуск Л. Л. Сушенцева. – К. : Тонар, 2010. – 178 с.

122. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підруч. для студ. пед. ф-тів / Олександра Яківна Савченко. – К. : Генеза, 1999. – 368 с.

123. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Васильченко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с.

124. Самойленко Н. Ю. Розвиток методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів / Наталія Самойленко // Молодь і ринок : наук.-пед. журнал. – Дрогобич, 2009. – Спецвипуск. – С. 109 – 112.

125. Самойленко Н. Ю. Модель методичної компетентності майстра виробничого навчання [Електронний ресурс] : електрон. презентація / Н. Ю. Самойленко // Додаток електронних презентацій авторських методик в підготовці педагога професійного навчання – 80 Min / 700 MB. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – [Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97-2000]. – Назва з контейнера. – (Педагог професійної школи : метод. посіб. : (за матеріалами пед. подіуму «Авторські методики в підготовці педагога професійного навчання») / РВВ ГНПУ ім. О. Довженка ; уклад. Нестерова Л. В. – 2011. – вип.3. – 164 с.

126. Самойленко Н. Ю. Педагогічні умови розвитку методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів [Електронний ресурс] / Наталія Самойленко // Теорія і

методика професійної освіти. – 2011. – № 2. – Режим доступу до журн. : <http://www.tmpe.gb7.ru/docs/2/11samvtz.pdf>

127. Самойленко Н. Ю. Теоретико-методологічні основи розвитку методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів / Н. Ю. Самойленко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред. та ін.]. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2009. – Вип. 5 (58). – С. 218 – 224.

128. Свистун В. І. Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності : монографія / Валентина Іванівна Свистун. – К. : Наук.-метод. центр. аграрн. освіти, 2006. – 343 с.

129. Семеног О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки) : монографія / О. М. Семеног ; за ред. Л. І. Мацько. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 272 с.

130. Синявський В. В. До питання підвищення ефективності професійного навчання / В. В. Синявський // Андрагогіка в професійному навчанні безробітних. Мат. наукового семінару. – К. : ІПК ДСЗУ, 2012. – С. 152 – 163.

131. Синявський В. В. Психодіагностичне і професіографічне забезпечення професійного навчання як важливий чинник підвищення якості підготовки фахівців / В. В. Синявський // зб. праць Міжнародної науково-практичної конференції “Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи”. – Львів, 2012. – С. 207 – 211.

132. Синявський В. В. Психологічні аспекти професійного самовизначення особистості / В. В. Синявський // Основні напрями організації зайнятості населення на сучасному етапі соціально-економічних реформ в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / 23 травня 2012 р. м. Київ. – К. : ІПК ДСЗУ, 2012. – С. 269 – 286.

133. Сільське господарство України : статистичний збірник за 2011 рік / за ред. Ю. М. Остапчука. – К. : Держкомстат України, 2012. – 384 с.
134. Стешенко В. В. Модернізація змісту професійної підготовки майбутнього вчителя технологій: обґрунтування напрямів і підходів / В. І. Бондаренко, В. В. Стешенко // Рідна школа. – 2014. – № 3. – С. 67 – 70.
135. Стешенко В. В. Науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках як складова фахової підготовки майбутнього вчителя трудового навчання / В. В. Стешенко, В. М. Нестеренко, Б. В. Стешенко ; Проблеми трудової і професійної підготовки : наук.-метод. зб. – В 4 т. / Кол. авт.; відповід. редактор і укладач В. В. Стешенко. – Слов'янськ : СДПУ, 2012. – Вип. 17. – Т. 4 (спецвипуск). – С. 26 – 31.
136. Стешенко В. В. Система цілей у освітньо-професійній підготовці вчителя трудового навчання / В. В. Стешенко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 2. – С. 50 – 51.
137. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – 670 с.
138. Сушенцева Л. Л. Програма авторського спеціального курсу «Основи професійної мобільності» : для учнів проф.-техн. навч. закл. / Лілія Леонідівна Сушенцева. – К. : ПТТО АПНУ, 2010. – 30 с.
139. Сушенцева Л. Л. Управління системою методичної роботи в сучасному професійно-технічному училищі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лілія Сушенцева / Криворізький держ.педагогічний ун-т. – Кривий Ріг, 1999. – 211 с.
140. Сушенцева Л. Л. Технологія постановки цілей в навчальному процесі / Лілія Леонідівна Сушенцева // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі : зб. наук. пр. – Кривий Ріг, 2008. – Вип. 5. – С. 240 – 245.
141. Тименко В. П. Формування готовності майбутніх учителів до навчання ігрового дизайну учнів початкових класів / В. П. Тименко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. – Випуск № 10. – С.145 – 150.

142. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. В. С. Калашника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2005. – 992 с.

143. Толочек В. А. Современная психология труда : учеб. пособие / Владимир Алексеевич Толочек. – СПб. : Питер, 2005. – 479 с.

144. Трайнев В. А. Интенсивные педагогические игровые технологии в гуманитарном образовании (методология и практика) / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. – М. : Издат.-торг. корпорация «Дашков и К», 2007. – 282 с.

145. Тхоржевская Т. Д. Подготовка квалифицированных рабочих для сельского хозяйства в системе ПТО УССР : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Татьяна Дмитриевна Тхоржевская. – К., 1985. – 197 с.

146. Устемиров К. Профессиональная педагогика / К. Устемиров, Н. Р. Шаметов, И. Б. Васильев ; под. ред. К. Устемирова. – Алматы, 2005. – 432 с.

147. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

148. Фрейд З. Психопатология обыденной жизни / Зигмунд Фрейд. – М. : Современные проблемы, 1989. – 256 с.

149. Харламов И. Ф. Педагогика : учеб. пособие / Иван Федорович Харламов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 1997. – 512 с.

150. Холл С. Инстинкты и чувства в юношеском возрасте / Стэнли Холл ; под ред. Л. Г. Оршанского. – Пер. с изд. 1911 г. – СПб. : Изд-во газеты «Школа и Жизнь», 1913 (Тип. «Север»). – 90 с.

151. Чернилевский Д. В. Педагогика высшей школы : учеб. для вузов / Д. В. Чернилевский, О. К. Филатов. – М. : Машиностроение, 2005. – 702 с.

152. Щербак О. І. Нові підходи до підготовки педагогічних кадрів для закладів професійної освіти / Ольга Щербак // Педагог професійної школи : зб.наук.пр. – К., 2001.– С. 31 – 39.

153. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Галина Ивановна Щукина. – М. : Педагогика, 1988. – 203 с.

154. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды : проблемы возрастной и педагогической психологии / Даниил Борисович Эльконин. – М. : Междунар. пед. академия, 1995. – 220 с.

155. Юденкова О. П. Організаційно-інформаційна підтримка інноваційних процесів в освіті : метод. рек. / О. П. Юденкова, Т. В. Волкова, І. М. Савченко. – К. : ПТО, 2010. – 72 с.

156. Юденкова О. П. Педагогічні умови використання інноваційних виробничих технологій у підготовці кваліфікованих робітників поліграфічного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олена Петрівна Юденкова. – Київ, 2012. – 202 с.

157. Юнг К. Психология и психоанализ характера : хрестоматия / Карл Юнг [и др.] ; ред.-сост. Д. Я. Райгородский. – Самара : БАХРАХ, 1997. – 640 с.

158. Юрженко В. В. Використання освітнього електронного середовища для системи ПТО / В. В. Юрженко // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: тези звітної науково-практичної конференції за 2012 рік / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України; [за загал. ред. В. О. Радкевич, Г. В. Єльнікової. – К. : ПТО НАПН України, 2013. – 260 с. – С. 208 – 209.

159. Юрженко В. В. Використання освітнього електронного середовища для системи ПТО / В. В. Юрженко // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : тези звітної науково-практичної конференції за 2012 рік / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України ; за загал.

ред. В. О. Радкевич, Г. В. Єльнікової. – К. : ПІТО НАПН України, 2013. – 260 с. – С. 208 – 209.

160. Юрженко В. В. Проблеми медіаосвіти в контексті підручникотворення для системи професійно-технічної освіти України / В. В. Юрженко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук ; заст. гол. ред. В. Чайка ; редкол.: І. Задорожна, В. Кравець, Л. Морська [та ін.]. – Тернопіль : ТНПУ, 2013. – № 3. – С. 161 – 166.

161. Юртаєва О. О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання будівельного профілю в системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. О. Юртаєва ; НАПН України ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К., 2011. – 20 с.

162. Ягупов В. Управлінський аспект модернізації професійно-технічної освіти України [Електронний ресурс] / В. Ягупов // Теорія і методика професійної освіти. – 2013. – Вип. 2. – Режим доступу: <http://www.tmpe.profua.info/images/docs/2/11yagteu.pdf>

163. Ядов В. А. Социологическое исследование: методология, программа, методы / Владимир Александрович Ядов. – М. : Наука, 1987. – 248 с.

164. Navighurst R. J. Developmental Tasks and education / Navighurst R. J. – N.Y., 1967. – 736 p.

165. Mikulski, K. Procedura wyboru zawodu – studium przypadku / Kazimierz Mikulski // Pedagogika pracy. Labour pedagogy / Instytut Technologii Eksploatacji. – Radom, 2009. – S. 192 – 200 : rys.

166. Siniawskij Vitalij. Profesjonalne kształtowanie własnej osobowości: aspekt psychologiczno-pedagogiczny. /Siniawskij Vitalij// Interdyscylinarnosc pedagogiki. – Krakow., 2013. – S. 718 – 727.

167. Super D. E. The structure of work values in relation to status, achievement, interests, and adjustment / Super D. E. // J Appl. Psychol. – 1962. – № 46. – P. 231 – 239.

168. Żurek, M. Optymalizacja doradztwa zawodowego w szkolnictwie wyższym : [оптимізація проф. орієнтації в системі вищої освіти] / Mirosław Żurek // Pedagogika pracy. Labour pedagogy / Instytut Technologii Eksploatacji. – Radom, 2009. – S. 172 – 183.

ДОДАТКИ

Додаток А

Лист опитування учнів

для оцінювання сформованості професійного інтересу майбутніх
кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю

А. Офіційні дані:

Назва професійно-технічного закладу..... Група..., рік навчання.....

Напрямок підготовки....., професія.....

ПІБ учня..... Стать, вік

Анкета для учнів

1. Чи маєте Ви уявлення про те, ким станете в майбутньому?

- а) так;
- б) так, але не зовсім чітко;
- в) ще не замислювався над цим;
- г) вагаюсь відповісти.

2. Чим обрана професія вас більш за все приваблює?

- а) пов'язана з природою ;
- б) пов'язана з технікою;
- в) пов'язана із роботою з людьми ;
- г) пов'язана з новітніми технологіями у рослинництві та тваринництві;
- д) пов'язана з новою сільськогосподарською технікою;
- е) пов'язана з грошима.

3. Чи володієте Ви знаннями про обрану професію?

- а) досконало володію знаннями про цю професію;
- б) володію знаннями в цілому;
- в) недостатньо володію знаннями;
- г) не володію відомостями про професію.

4. Коли Вами була обрана майбутня професія?

- а) до навчання в школі;
- б) під час навчання в школі;

в) остаточно не обрана.

5. Чи були зміни у Вашому виборі?

а) так;

б) ні.

6. З яких причин Ви змінювали вибір професії? _____ .

7. Які вимоги, на вашу думку, обрана Вами професія висуває до людини?

а) необхідні певні знання, вміння і навички;

б) необхідні загальні якості особистості;

в) необхідні спеціальні якості особистості.

8. Перелічіть, знання яких навчальних предметів необхідні для успішного оволодіння професією, яку Ви обрали? _____

9. Що вплинуло або було визначальним під час вибору Вашої майбутньої трудової діяльності?

а) батьки;

б) бесіди, уроки, які проводять у школі;

в) знайомі, друзі;

г) засоби масової інформації;

д) щось інше (напишіть, що саме) _____ .

10. Що Вас приваблює в майбутній професії?

а) можливість приносити користь суспільству;

б) цікава та змістовна робота;

в) можливість творчої діяльності;

г) престижність професії;

д) матеріальна забезпеченість;

е) щось інше _____ .

11. Чи знаєте Ви, де можна продовжити освіту за обраною спеціальністю?

12. Чи знаєте Ви близькі, споріднені професії щодо вибраної Вами спеціальності? Якщо знаєте, назвіть деякі з них. _____ .

13. На уроках з яких предметів педагоги розповідають про обрану професію?
_____ .

14. Чи маєте Ви бажання та можливості поглибити свої професійні знання?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) інша відповідь _____.
15. З яких джерел Ви отримуєте знання про новини, події у Вашій професії?
- а) під час навчання в ПТНЗ;
 - б) від батьків;
 - в) з Internet-джерел;
 - г) під час перегляду телепередач, ;
 - д) від друзів, знайомих;
 - е) у мене таких знань немає.
16. Чи допомагають Ваші батьки розібратися Вам у професійних питаннях?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) інколи;
 - г) інша відповідь _____.
17. Як навчання в ПТНЗ допомагає Вам готуватися до майбутньої професійної діяльності?
- а) надає необхідні знання;
 - б) дозволяє виявити необхідні індивідуально-психологічні якості (дисциплінованість, організованість, діловитість, власна мотивація, активна діяльність та ін.);
 - в) навчальний процес недостатньо впливає на мою майбутню професійну діяльність.
18. При вивченні яких навчальних дисциплін Ви знайомились з елементами підприємницької діяльності? _____.
19. Якою мірою Вас цікавить інформація про професійну діяльність?
- а) дуже цікавить;
 - б) цікавить;
 - в) не цікавить;

г) вагаюсь відповісти.

20. Що заважає розвиватися Вашому інтересу щодо вивчення питань, пов'язаних із професійною діяльністю?

а) відсутність необхідного професійної спрямованості загальноосвітніх, загальнотехнічних предметів;

б) відсутність потрібної літератури;

в) відірваність знань, які отримую в ПТНЗ, від реального життя;

г) мене професійна діяльність взагалі не цікавить;

д) інше _____.

22. Чи хотіли б Ви ознайомитись з елементами підприємництва в процесі вивчення шкільних предметів?

а) так;

б) ні;

в) інша відповідь.

23. Напишіть декілька термінів та понять, пов'язаних з Вашою професійною діяльністю _____.

24. Як Ви вважаєте, ким є виробник сільськогосподарської продукції:

а) спекулянт, єдина мета якого збільшення власного прибутку;

б) ініціативна, цілеспрямована людина, яка вирощує нову продукцію;

в) людина, яка заробляє великі гроші за рахунок напруженої праці;

г) інша відповідь _____.

25. Чи збираєтесь Ви в майбутньому займатися професійною діяльністю за обраною професією?

а) так;

б) так, але ще вагаюсь;

в) скоріш за все ні;

г) ні;

д) інша відповідь _____.

26. Які ще професії аграрної галузі виробництва Ви знаєте?

_____.

27. Чи потрібні Вам знання про підприємницьку діяльність у сільськогосподарському виробництві?

- а) дуже потрібні;
- б) потрібні;
- в) потрібні лише частково;
- г) не потрібні;
- д) вагаюсь відповісти.

28. Як Ви вважаєте, чи престижною є професійна діяльність за обраною професією ?

- а) так;
- б) ні;
- в) інша відповідь _____.

29. Що сприяло появі у Вас інтересу до професійної діяльності?

- а) вивчення навчальних дисциплін;
- б) засоби масової інформації;
- в) вплив батьків;
- г) інформація друзів, знайомих;
- д) інша відповідь.

30. Як Ви гадаєте, які психологічні якості необхідні сучасному кваліфікованому робітнику?

- а) вмотивованість, цілеспрямованість;
- б) ділова наполегливість, ініціативність, комунікативні здібності;
- в) активність, творчість;
- г) вміння робити самооцінювання своєї діяльності;
- д) інше _____.

31. Чи намагаєтесь Ви оволодіти знаннями, навичками та якостями, необхідними кваліфікованому робітнику?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, які знання та якості необхідні.

32. Наскільки у Вас розвинені такі якості (оцініть кожен за п'ятибальною шкалою, максимальна оцінка – 5)?

- а) працьовитість;
- б) ініціативність;
- в) відповідальність;
- г) організованість;
- д) комунікативні здібності;
- е) організаторські здібності;
- ж) дисциплінованість;
- з) схильність до швидкого реагування на події, ситуації.

33. Чому Ви плануєте займатися професійною діяльністю за обраною професією?

- а) тому що ця діяльність сприяє вирішенню багатьох економічних проблем суспільства;
- б) професія дозволяє найповніше реалізовувати власні здібності;
- в) ця діяльність дає великі можливості для творчої самореалізації, дозволяє бути оригінальним у роботі;
- г) професійна діяльність у сільськогосподарському виробництві дозволяє забезпечити себе матеріально;
- д) цей вид діяльності вважається престижним серед друзів і знайомих;
- е) інше _____.

34. Чи знайомитесь Ви з новинами технологій та техніки в аграрній галузі?

- а) так;
- б) іноді;
- в) ні.

35. Чи цікавить Вас інформація про високотехнологічне виробництво в аграрній галузі?

- а) так;
- б) іноді;
- в) ні.

36. Чи стежите Ви за змінами цін на різні сільськогосподарські товари?

- а) так;
- б) іноді;
- в) ні.

39. Чи любите Ви давати поради щодо кращих умов вирощування сільськогосподарської продукції?

- а) так;
- б) ні.

37. Чи надавали Ви коли-небудь платні послуги у технічному обслуговуванні сільськогосподарської техніки ?

- а) надаю постійно;
- б) надаю досить часто (3 – 4 рази на місяць);
- в) інколи надаю;
- г) ніколи.

38. Чи надавали Ви професійні послуги з метою отримання прибутку (перепродаж с/г продукції, надання консультацій, послуги з обслуговування техніки та ін.)?

- а) так;
- б) ні.

39. Чи залучають Вас батьки до планування доходів і витрат в родині (вирощування с/г продукції, її перероблення, збереження, реалізація)?

- а) часто;
- б) іноді;
- в) рідко;
- г) ні;
- д) мене це не цікавить.

40. Чи пов'язуєте Ви свою професійну діяльність із сімейний бюджетом (з метою його поповнення або раціональнішого використання)?

- а) так;
- б) ні.

41. Чи можете Ви назвати когось із відомих українських аграріїв?
- а) так;
 - б) ні.
42. Чи подобається Вам бути в центрі уваги товаришів, професіоналів?
- а) так;
 - б) ні.
43. Чи прагнете Ви до того, щоб ваші друзі поділяли ваші інтереси?
- а) так;
 - б) іноді;
 - в) ні.
44. Чи збігається Ваша самооцінка з тим, як Вас оцінюють знайомі?
- а) так;
 - б) в основному збігається;
 - в) ні;
 - г) я вважаю, що мене недооцінюють.
45. Чи подобається Вам колективна діяльність, чи любите Ви організовувати різні заходи, пов'язані з пізнавально-професійною діяльністю?
- а) так;
 - б) іноколи;
 - в) ні.

Інструктивний лист
для оцінювання сформованості професійного інтересу майбутніх
кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю

А. Офіційні дані експерта:

ПІБ _____, освіта _____, кваліфікаційний рівень _____,
спеціальність _____, посада _____, стаж роботи _____.

Б. Експертна оцінка

для оцінювання сформованості професійного інтересу майбутніх
кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю

№	Критерії та показники професійного інтересу	Низький рівень (бали)				Середній рівень (бали)				Високий рівень (бали)			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Мотиваційний критерій												
1.1	Усвідомлення мотивів вибору майбутньої професії												
1.2	Пізнавальні інтереси												
1.3	Установка на успішну професійну самореалізацію												
2.	Когнітивно-діяльнісний критерій												
2.1	Уявлення про майбутню професійну діяльність												
2.2	Пізнавальна діяльність												
2.3	Якість профес. знань, умінь, навичок												
3.	Особистісно-рефлексивний критерій												
3.1	Самооцінювання докладених зусиль та досягнень												
3.2	Прогнозування професійної самореалізації												
3.3	Загальна оцінка фахової підготовки												

Який рівень, на Вашу думку, сформованості професійного інтересу в учня?

Чому? _____

Дата _____

Підпис експерта _____

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів
експериментальної групи № 8 на початку формувального експерименту**

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	4	3	3	3	4	4	3	3	2	2,77	Низький
2	8	7	7	9	8	8	9	8	8	8,1	Високий
3	3	3	3	4	3	3	4	3	3	3,1	Середній
4	3	3	3	3	4	3	4	3	3	3,5	Низький
5	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,2	Низький
6	4	3	3	4	4	3	4	4	4	3,6	Низький
7	5	5	5	6	6	6	5	4	4	5,1	Середній
8	8	7	6	7	6	5	7	7	7	6,6	Середній
9	4	3	3	4	3	2	3	3	2	3,00	Низький
10	3	2	2	3	4	2	2	3	3	2,66	Низький
11	5	3	3	4	3	3	3	4	2	3,33	Низький
12	8	7	7	8	7	6	7	7	7	7,1	Середній
13	3	3	2	4	3	3	5	4	4	3,44	Низький
14	11	10	11	9	10	9	9	9	9	9,66	Високий
15	5	4	3	3	3	2	5	3	2	3,33	Низький
16	5	5	5	6	6	5	5	5	4	5,1	Середній
17	3	3	2	4	3	3	4	4	4	3,3	Низький
18	4	4	3	3	3	3	5	3	3	3,4	Низький
19	3	4	3	3	3	3	4	3	3	3,2	Низький
20	6	5	5	6	6	6	7	6	6	5,8	Середній
21	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3,0	Низький
22	5	4	3	5	3	3	4	3	3	3,6	Низький
23	8	10	9	10	10	11	9	10	11	9,77	Високий
24	4	3	3	4	3	3	5	4	4	3,6	Низький
25	4	4	4	4	4	3	3	4	3	3,6	Низький
26	5	4	3	4	4	3	5	4	3	3,8	Низький
27	8	6	6	7	6	5	8	8	8	6,88	Середній
28	4	3	3	4	3	3	4	4	4	3,5	Низький

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.2

**Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів
експериментальної групи № 8 наприкінці формувального експерименту**

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	5	6	4	6	5	4	6	5	4	5,0	Середній
2	11	11	11	10	10	10	11	10	9	10,3	Високий
3	6	6	5	5	5	5	6	5	4	5,2	Середній
4	6	6	4	7	6	6	8	6	6	6,1	Середній
5	4	3	3	4	3	3	4	4	4	3,5	Низький
6	6	6	5	5	4	4	5	6	5	5,1	Середній
7	8	7	6	8	6	6	8	7	6	6,8	Середній
8	4	3	3	4	4	3	3	3	3	3,3	Низький
9	3	4	3	4	3	3	3	4	3	3,3	Низький
10	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,6	Середній
11	7	7	6	7	6	6	7	7	6	6,5	Середній
12	8	7	5	7	7	5	7	6	5	6,3	Середній
13	10	10	9	11	10	10	10	11	10	10,1	Високий
14	7	6	5	7	6	6	7	6	6	6,2	Середній
15	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,6	Середній
16	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,2	Низький
17	11	10	10	10	10	9	10	10	8	9,7	Високий
18	9	9	8	9	9	9	10	10	9	9,1	Високий
19	6	6	5	6	5	5	6	6	5	5,5	Середній
20	3	3	3	4	3	3	4	4	4	3,4	Низький
21	5	4	3	4	3	3	4	3	3	3,5	Середній
22	5	3	3	4	3	3	3	4	2	3,3	Низький
23	9	9	9	8	9	8	10	11	11	9,3	Високий
24	4	3	3	3	2	2	4	3	2	2,8	Низький
25	9	8	7	7	7	7	8	7	6	7,3	Середній
26	3	3	3	2	3	2	3	2	2	2,5	Низький
27	3	2	2	3	4	2	2	3	3	2,6	Низький
28	8	7	7	7	6	6	7	7	7	6,8	Середній

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.3

Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів експериментальної групи № 74 в кінці формувального експерименту

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	5	6	4	6	5	4	6	5	4	5,0	Середній
2	11	11	11	10	10	10	11	10	9	10,3	Високий
3	6	6	5	5	5	5	6	5	4	5,2	Середній
4	6	6	4	7	6	6	8	6	6	6,1	Середній
5	4	3	3	4	3	3	4	4	4	3,5	Низький
6	6	6	5	5	4	4	5	6	5	5,1	Середній
7	8	7	6	8	6	6	8	7	6	6,8	Середній
8	11	10	11	9	10	9	9	9	9	9,6	Високий
9	3	4	3	4	3	3	3	4	3	3,3	Низький
10	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,6	Середній
11	7	7	6	7	6	6	7	7	6	6,5	Середній
12	8	7	5	7	7	5	7	6	5	6,3	Середній
13	10	10	9	11	10	10	10	11	10	10,1	Високий
14	4	3	3	4	4	3	3	3	3	3,3	Низький
15	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,6	Низький
16	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,2	Низький
17	11	10	10	10	10	9	10	10	8	9,7	Високий
18	9	9	8	9	9	9	10	10	9	9,1	Високий
19	7	5	6	5	5	5	6	6	6	5,5	Середній
20	3	3	3	4	3	3	4	4	4	3,4	Низький
21	5	4	3	4	3	3	4	3	3	3,5	Низький
22	5	3	3	4	3	3	3	4	2	3,3	Низький
23	9	9	9	8	9	8	10	11	11	9,3	Високий
24	4	3	3	3	2	2	4	3	2	2,8	Низький
25	8	9	7	7	8	7	7	7	6	7,3	Середній
26	3	3	3	2	3	2	3	2	2	2,5	Низький
27	3	2	2	3	4	2	2	3	3	2,6	Низький
28	8	7	7	7	6	6	7	7	7	6,8	Середній
29	7	7	6	7	6	5	7	7	7	6,5	Середній
30	7	6	5	6	6	6	7	6	6	6,1	Середній
31	6	5	4	6	5	5	5	5	5	5,1	Середній

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.4

**Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів
контрольної групи № 77 в кінці формувального експерименту**

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	5	4	4	3	4	4	3	4	3	3,7	Низький
2	5	4	3	4	3	4	3	3	2	3,4	Низький
3	4	4	4	4	3	4	3	3	3	3,5	Низький
4	8	9	9	8	9	8	11	11	11	9,3	Високий
5	5	5	3	3	3	3	4	3	3	3,5	Низький
6	12	10	11	9	10	9	8	9	9	9,6	Високий
7	8	8	8	8	8	7	8	7	6	7,5	Середній
8	5	3	3	4	3	3	3	3	3	3,3	Низький
9	3	5	3	4	3	3	3	3	3	3,3	Низький
10	8	7	7	7	6	7	7	7	6	6,8	Середній
11	4	4	3	4	3	3	3	3	3	3,3	Низький
12	3	3	2	3	3	4	4	4	3	3,1	Низький
13	4	5	4	3	3	3	4	3	3	3,3	Низький
14	5	4	3	3	3	3	3	3	3	3,2	Низький
15	8	8	9	9	8	8	7	8	8	8,1	Середній
16	5	3	3	3	3	3	4	3	3	3,2	Низький
17	4	3	3	5	3	3	3	3	3	3,6	Низький
18	5	3	3	3	3	3	4	3	3	3,3	Низький
19	5	4	3	3	3	3	4	4	3	3,5	Низький
20	3	4	3	3	3	3	4	4	4	3,4	Низький
21	6	6	6	7	6	6	7	7	7	6,4	Середній
22	5	3	3	4	3	3	3	4	2	3,3	Низький
23	8	7	7	7	6	6	7	7	7	6,8	Середній
24	3	3	3	4	2	2	3	3	3	2,8	Низький
25	6	6	5	6	5	5	6	6	5	5,5	Середній
26	3	3	3	2	3	2	3	2	2	2,5	Низький
27	2	2	3	3	4	2	2	3	3	2,6	Низький
28	10	11	11	11	10	10	11	11	11	10,6	Високий
29	4	4	3	4	2	3	4	3	3	3,3	Низький
30	4	3	2	4	3	4	3	4	3	3,2	Низький
31	7	6	6	7	7	6	8	7	7	6,7	Середній

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.5

Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів експериментальної групи № 32 в кінці формульовального експерименту

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	6	5	3	4	3	4	4	3	3	3,8	Низький
2	11	11	9	9	9	9	10	11	11	10,0	Високий
3	5	5	5	5	5	5	5	5	7	5,1	Середній
4	10	9	8	9	8	8	8	7	8	8,2	Середній
5	4	4	4	4	3	4	4	4	4	3,9	Низький
6	6	5	5	6	5	6	5	6	6	5,5	Середній
7	5	6	5	6	6	6	5	4	5	5,4	Середній
8	9	9	10	9	9	8	10	11	11	9,4	Високий
9	8	8	7	7	6	7	7	8	7	7,2	Середній
10	4	5	5	4	3	3	3	3	3	3,6	Низький
11	4	5	4	4	3	4	4	4	3	3,8	Низький
12	10	10	10	9	10	9	9	9	9	9,5	Високий
13	7	7	7	7	7	7	7	8	7	7,2	Середній
14	12	12	11	11	12	10	11	9	9	10,4	Високий
15	8	8	7	7	7	6	7	7	7	6,9	Середній
16	6	5	4	4	3	3	3	3	3	3,7	Низький
17	6	6	5	6	5	6	6	6	6	5,7	Середній
18	5	5	5	5	6	6	5	5	5	5,2	Середній
19	7	6	6	6	5	5	6	6	5	5,7	Середній
20	8	7	5	5	5	5	4	4	4	5,1	Середній
21	5	4	3	4	3	4	4	3	3	3,6	Середній
22	8	8	8	9	8	8	8	8	8	8,1	Середній
23	5	4	4	4	3	4	4	3	3	3,8	Низький
24	8	8	8	8	8	8	7	7	9	7,7	Середній
25	6	5	5	5	6	6	5	5	5	5,2	Середній
26	3	3	3	3	4	3	3	4	3	3,2	Низький
27	12	11	9	9	9	9	10	10	12	10,1	Високий
28	5	4	4	3	3	3	4	3	4	3,6	Низький

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.6

**Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів
контрольної групи № 22 в кінці формувального експерименту**

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійног о інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	5	5	5	6	5	4	6	6	6	5,3	Середній
2	10	10	10	9	10	9	9	9	9	9,4	Високий
3	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3,3	Низький
4	6	6	6	5	6	5	6	6	5	5,6	Середній
5	4	3	3	3	3	3	4	3	3	3,2	Низький
6	3	3	3	3	3	3	4	4	4	3,3	Низький
7	8	8	8	9	8	7	9	8	8	8,1	Середній
8	5	4	3	4	3	3	4	3	3	3,5	Низький
9	4	4	4	4	3	3	4	4	4	3,7	Низький
10	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3,1	Низький
11	3	3	3	4	3	3	4	4	4	3,4	Низький
12	6	5	5	5	6	5	5	5	4	5,1	Середній
13	2	3	3	4	4	3	5	4	3	3,4	Низький
14	7	7	6	7	6	5	8	8	8	6,8	Середній
15	5	4	3	3	3	2	5	3	2	3,3	Низький
16	3	3	2	4	3	3	4	4	4	3,3	Низький
17	7	6	6	7	7	6	8	7	7	6,7	Середній
18	4	4	3	3	3	3	5	3	3	3,4	Низький
19	3	3	4	4	3	3	3	3	3	3,2	Низький
20	6	5	5	6	6	6	7	6	6	5,8	Середній
21	11	10	11	9	10	9	9	9	9	9,6	Високий
22	9	10	11	9	10	11	9	10	9	9,9	Високий
23	3	3	3	4	3	3	5	4	4	3,5	Низький
24	9	8	8	9	8	7	8	8	8	8,1	Середній
25	2	3	3	2	3	3	3	4	3	2,8	Низький
26	10	10	11	9	10	9	10	9	9	9,6	Високий

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.7

**Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів
контрольної групи № 2 в кінці формувального експерименту**

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	3	4	3	4	3	3	4	4	4	3,5	Низький
2	10	10	11	11	11	11	12	11	11	10,9	Високий
3	10	9	7	7	7	7	7	6	6	7,3	Середній
4	5	4	4	3	3	3	3	3	4	3,5	Низький
5	5	3	4	3	3	3	3	2	4	3,3	Низький
6	3	2	2	3	2	4	3	2	3	2,6	Низький
7	7	6	5	7	6	6	8	7	6	6,4	Середній
8	8	8	7	8	8	8	8	7	7	7,6	Середній
9	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,2	Низький
10	9	8	6	8	8	8	7	7	9	7,6	Середній
11	2	3	3	2	3	2	3	3	2	2,5	Низький
12	9	8	8	8	7	7	8	7	6	7,5	Середній
13	4	5	3	3	3	3	3	3	3	3,6	Низький
14	3	3	3	3	3	3	4	4	4	3,3	Низький
15	3	3	3	4	3	3	4	4	4	3,4	Низький
16	9	9	9	9	9	9	10	9	8	9,0	Високий
17	4	5	3	4	4	4	3	4	3	3,7	Низький
18	4	4	3	4	3	4	4	3	2	3,4	Низький
19	5	4	4	4	3	3	3	3	3	3,5	Низький
20	9	8	8	9	8	8	8	8	7	8,1	Середній
21	2	2	3	3	2	3	3	3	2	2,5	Низький
22	8	8	7	8	8	8	7	7	9	7,6	Середній
23	11	10	11	9	10	9	9	9	9	9,6	Високий
24	3	5	3	3	3	3	4	3	2	3,2	Низький
25	4	3	2	3	3	4	4	4	3	3,2	Низький
26	3	3	3	4	3	3	4	3	3	3,1	Низький
27	7	8	8	9	8	7	8	7	6	7,5	Середній
28	4	4	3	4	3	3	3	3	3	3,3	Низький

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.8

Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів експериментальної групи № 11 в кінці формувального експерименту

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	3	3	3	2	2	2	3	2	2	2,4	Низький
2	4	5	3	3	2	3	4	4	3	3,0	Низький
3	6	8	6	7	6	5	8	8	8	6,8	Середній
4	4	5	5	7	6	6	7	6	6	5,7	Середній
5	8	6	6	7	6	5	8	8	8	6,8	Середній
6	6	7	5	6	6	4	7	7	6	6,0	Середній
7	7	7	6	8	7	5	7	6	6	6,5	Середній
8	10	11	11	9	10	9	9	9	9	9,6	Високий
9	7	6	5	6	6	5	8	7	6	6,2	Середній
10	8	10	9	10	10	11	9	10	11	9,7	Високий
11	8	7	6	8	7	6	9	6	5	6,8	Середній
12	5	3	3	4	3	3	3	4	2	3,3	Низький
13	7	6	5	6	6	4	7	7	6	6,0	Середній
14	9	9	9	9	8	8	10	11	11	9,3	Високий
15	6	5	5	5	5	5	6	6	5	5,3	Середній
16	11	10	11	11	10	9	10	11	10	10,3	Високий
17	2	3	3	4	3	2	3	3	4	3,0	Низький
18	9	8	7	7	7	7	8	7	6	7,3	Середній

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.9

**Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів
контрольної групи № 1 в кінці формувального експерименту**

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	4	4	3	3	3	3	4	3	3	3,2	Низький
2	3	3	3	3	3	2	4	4	3	3,1	Низький
3	6	5	5	6	5	5	6	5	4	5,2	Середній
4	6	6	4	7	6	6	8	6	6	6,1	Середній
5	4	3	3	4	3	3	4	4	4	3,5	Низький
6	6	6	5	5	4	4	5	6	5	5,1	Середній
7	4	3	3	5	3	3	3	3	3	3,3	Низький
8	5	6	5	6	5	6	6	6	6	5,6	Середній
9	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3,0	Низький
10	9	7	6	8	6	6	8	7	6	6,9	Середній
11	3	4	3	4	4	3	3	3	5	3,5	Низький
12	5	4	3	3	3	3	3	3	3	3,2	Низький
13	4	3	3	3	3	2	3	4	6	3,3	Низький
14	10	11	9	10	9	9	10	12	12	10,2	Високий
15	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3,2	Низький
16	3	5	3	3	4	2	4	4	3	3,4	Низький
17	7	7	6	7	6	5	8	8	8	6,9	Середній
18	6	6	5	7	7	6	7	6	6	6,2	Середній
19	5	3	3	3	3	3	4	3	5	3,8	Низький
20	6	5	5	6	6	6	7	6	6	5,8	Середній
21	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3,0	Низький
22	5	4	3	5	3	3	4	3	3	3,6	Низький
23	8	10	9	10	10	10	10	10	11	9,7	Високий
24	4	3	3	4	3	3	5	4	4	3,6	Низький
25	4	4	4	4	4	3	3	4	3	3,6	Низький
26	5	4	3	4	4	3	5	4	3	3,8	Низький
27	8	6	6	7	6	5	8	8	8	6,9	Середній
28	4	3	3	4	3	3	4	4	4	3,5	Низький
29	9	10	10	10	10	11	10	10	8	9,7	Високий

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

УКРАЇНА
КИЇВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
Державний навчальний заклад
«Ржищівський професійний ліцей»

✉ 09230, Київська обл.,
м. Ржищів, вул. Леніна, 110.
☎ -Fax (04573) 2-11-38

Розрахунковий рахунок: 35427007000957
МФО 821018
Код 02544661
Банк ГУ ДКУ у Київській області

№ 191
«10» вересня 2014 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Романенко Людмили Віталіївни за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

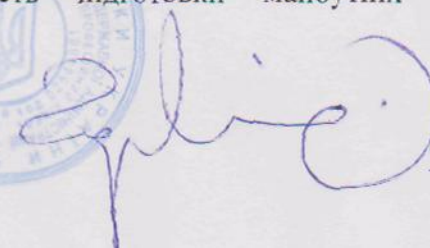
Ця довідка видана Романенко Людмилі Віталіївни про те, що вона впродовж 2007-2013 рр. проводила на базі ДНЗ «Ржищівський професійний ліцей» дослідно-експериментальну роботу по перевірці та впровадженню результатів дисертаційного дослідження.

Романенко Л.В. було здійснено експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю. Дисертанткою розроблено та експериментально апробовано програму факультативного курсу «Професійна кар'єра» для учнів ПТНЗ, мета якого – моніторинг професійних намірів особистісного потенціалу, проектування шляхів досягнення професійного успіху учнів на ниві професійної діяльності. У процесі впровадження курсу реалізовувався комплекс заходів, спрямованих на формування професійного інтересу та готовності учнів розширити свої знання та можливості в досягненні якісно нового професійного рівня та побудови власної успішної професійної кар'єри.

Для підвищення готовності педагогічних працівників до формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників було експериментально апробовано програму Клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ», в якому проводилося дослідження факторів впливу на формування професійного інтересу, чинників їх реальної результативності в умовах навчально-виробничого процесу ПТНЗ на етапі професійної підготовки кваліфікованих робітників.

Аналіз результатів дисертаційного дослідження Л.В. Романенко за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю» отримав високу експертну оцінку викладачів та дозволяє підвищити ефективність підготовки майбутніх кваліфікованих робітників допрофесійної діяльності.

Директор ДНЗ
"Ржищівський професійний ліцей"

Гордієнко В.О.

ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ-36
32440, Хмельницька область, Дунаєвецький район, с. Балин, вул. Леніна-1
Телефон - факс (038-58) 92-6-23; 92-6-32,
E-mail: vpu_36@mail.ru Код: 26294370

№ 651

« 15» вересня 2014 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Романенко Людмили Віталіївни за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2007-2013 рр. Романенко Л.В. проводилась робота з упровадження результатів дослідження в практику підготовки кваліфікованих робітників Балинського вищого професійного училища №36.

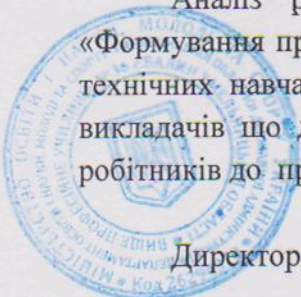
Романенко Л.В. було проведено та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю. Експериментально апробована програма Клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ», в якому проводилося обговорення факторів та чинників впливу на формування професійного інтересу їх реальної результативності в умовах навчально-виробничого процесу ВПУ на етапі професійної підготовки кваліфікованих робітників.

З метою моніторингу професійних намірів особистісного потенціалу, проектування шляхів досягнення професійного успіху учнів на полі професійної діяльності Л.В.Романенко було розроблено та експериментально апробовано програму факультативного курсу «Професійна кар'єра» для учнів ПТНЗ. У процесі впровадження курсу реалізовувався комплекс заходів спрямованих на формування професійного інтересу та готовності учнів розширяти свої знання та можливості в досягненні якісно нового професійного рівня та побудови власної успішної професійної кар'єри. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи, яку організувала та провела Л.В. Романенко, свідчить про педагогічну ефективність запропонованих нею підходів до організації самопрогнозування учнями власної професійної реалізації.

Аналіз результатів дисертаційного дослідження Л.В. Романенко за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю» отримав високу експертну оцінку викладачів що дозволяє підвищити ефективність підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до професійної діяльності.

Директор ВПУ №36

М.Я. Осипчук

Міністерство освіти і науки України
Управління освіти і науки
Сумської обласної державної адміністрації
**ДЕРЖАВНИЙ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХОТІНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ АГРАРНИЙ ЛІЦЕЙ»**
вул. Леніна, 32, с. Хотінь, Сумський район, Сумська область, 42320,
тел./факс (0542) 697-140; E-mail: hotinlicei@gmail.com Код ЄДРПОУ 02547263;

№ 330 від 08 жовтня 2014 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Романенко Людмили Віталіївни за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Ця довідка видана Романенко Людмилі Віталіївни про те що вона, на базі ДПТНЗ "Хотінський професійний аграрний ліцей" впроваджувала впродовж 2007-2013 рр. результати наукової роботи в освітню діяльність ДПТНЗ з метою вдосконалення професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, зокрема трактористів-машиністів категорії «А», «В».

Романенко Л.В. було проведено експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю (забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу у контексті розвитку професійного інтересу кваліфікованого робітника; оновлення змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; забезпечення творчо-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ; готовність педагога професійного навчання до формування професійного інтересу учнів). Дослідником розроблено та експериментально апробовано програму факультативного курсу «Професійна кар'єра» для учнів ПТНЗ – з метою моніторингу професійних намірів особистісного потенціалу, формування професійного інтересу, проектування шляхів досягнення професійного успіху учнів на полі майбутньої професійної діяльності. Експериментально апробовано програму Клуба педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ», в якому проводилося обговорення та реалізація педагогами підходів, технологій, методів формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників в умовах навчально-виробничого процесу ПТНЗ аграрного профілю.

Аналіз результатів дисертаційного дослідження Л.В. Романенко за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю» засвідчив, що запропоновані педагогічні умови є ефективними у формуванні професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників.

Директор

О.С. Шабаль

Міністерство освіти і науки України
Управління освіти і науки Сумської облдержадміністрації
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Конотопський професійний аграрний ліцей»
41630, сел. Заводське, вул. Заводська, 68 Конотопського району,
Сумської області. Телефон: 6-36-88, факс: 6-36-88, e-mail: kpal@ukrpost.ua

07.10.2014 р. № 420/1

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Романенко Людмили Віталіївни з теми «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Ця довідка видана Романенко Людмилі Віталіївні про те, що вона впродовж 2007-2013 рр. проводила на базі ДПТНЗ «Конотопський професійний аграрний ліцей» дослідно-експериментальну роботу по перевірці та впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю».

Романенко Л.В. було експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю (забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу у контексті розвитку професійного інтересу кваліфікованого робітника; оновлення змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; забезпечення творчо-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ПТНЗ; готовність педагога професійного навчання до формування професійного інтересу учнів). Пропоновані педагогічні умови виявились ефективними, оскільки за результатами експериментальної роботи спостерігалася позитивна динаміка сформованості професійного інтересу учнів експериментальних груп, завдяки вивченню спеціальних дисциплін і розробленого автором факультативного курсу «Професійна кар'єра» для учнів ПТНЗ та готовності педагога професійного навчання здійснювати різні види педагогічної діяльності у навчально-виробничому процесі, цілеспрямовані на формування професійного інтересу особистості (Програма клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ»).

Матеріали дисертаційного дослідження Л.В. Романенко за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю» отримали позитивну експертну оцінку педагогів та дозволяють підвищити ефективність професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Директор

А.В. Водоп'янов

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний навчальний заклад

«Катюжанське вище професійне училище»

Індекс 07313, Київська область, Вишгородський район, с.Катюжанка, вул.Шевченка, 1
тел/факс 0-4596 32-2-62, веб-сторінка <http://www.kvpu.iatp.org.ua> e-mail: vpty@ukr.net

03.09.2014 № 391/1

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Романенко Людмили Віталіївни за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2007-2013 рр. Л.В. Романенко проводилася робота з упровадження результатів дослідження у практику професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників для сільського господарства України на базі ДНЗ «Катюжанське вище професійне училище».

Л.В.Романенко було запроваджено та експериментально апробовано програму факультативного курсу «Професійна кар'єра» для учнів ПТНЗ, мета якого – моніторинг професійних намірів особистісного потенціалу, проектування шляхів досягнення професійного успіху учнів на полі професійної діяльності. У процесі впровадження курсу реалізовувався комплекс заходів спрямованих на формування професійного інтересу та готовності учнів розширити свої знання та можливості в досягненні якісно нового професійного рівня та побудови власної успішної професійної кар'єри. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи, яку організувала та провела Л.В. Романенко, свідчить про педагогічну ефективність запропонованих нею підходів до організації самопрогнозування учнями власної професійної реалізації.

Романенко Л.В. здійснено експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю. Для підвищення готовності педагогічних працівників до формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників було експериментально апробована програма Клубу педагогічної майстерності «Детермінанти формування професійного інтересу в учнів ПТНЗ», в якому проводилося обговорення факторів впливу на формування професійного інтересу, чинники їх

реальної результативності в умовах навчально-виробничого процесу ПТНЗ на етапі професійної підготовки кваліфікованих робітників.

Аналіз результатів дисертаційного дослідження Л.В. Романенко за темою «Формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю» отримав високу експертну оцінку викладачів та дозволяє підвищити ефективність підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до професійної діяльності.

Директор ДНЗ

«Катюжанське вище професійне училище»

Р.М. Недашківський